МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

у співпраці з

Lodz University of Technology
(м. Лодзь, Польща)

University of Security Management in Kosice
(м. Кошиці, Словаччина)

Казахський автомобільно-дорожній інститут імені Л.Б. Гончарова
(м. Алмати, Республіка Казахстан)

Національний лісотехнічний університет України
Навчально-науковий інститут Бізнесу, менеджменту та маркетингу
(м. Львів, Україна)

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Каразінський банківський інститут»
(м. Харків, Україна)

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНИЙ ТА ЕКОНОМІКО-ФІНАНСОВИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

МАТЕРІАЛИ
V Міжнародної науково-практичної конференції,
Україна, м. Харків, 23 травня 2025 р.

Збірник наукових праць

ХНАДУ, 2025

УДК 657:336.2:338.2

Конференція зареєстрована в УкрІНТЕІ, посвідчення № 788 від 09.12.2024 р. Друкується за рішенням Ради факультету управління та бізнесу ХНАДУ, протокол № 4 від 19.05.2025 р.

Організаційний комітет:

Богомолов В.О. д-р тенх. наук, професор, ректор, ХНАДУ (голова оргкомітету)

Дмитрієв І.А. д-р екон. наук, професор, проректор з наукової роботи, ХНАДУ (заступник голови оргкомітету)

Шевченко І.Ю. д-р екон. наук, професор, декан факультету управління та бізнесу, ХНАДУ (заступник голови оргкомітету)

Ковальова Т.В. канд. екон. наук, доцент, завідувач кафедри обліку і оподаткування, ХНАДУ (заступник голови оргкомітету)

Качмарек Л. dr hab. inż., prof., Vice Dean for Full Time Degree Programmes, Faculty of Mechanical Engineering, Lodz University of Technology; Head of the Research Groups Space Engineering and Functional Materials; Vice President of the Association of Polish Inventors and Rationalizers (м. Лодзь, Польща)

Брітченко І. dr.h.c., prof., Vice-Rector for International Relations, University of Security Management in Kosice (м. Кошиці, Словаччина)

Калгулова Р.Ж. канд. екон. наук, професор, завідувач кафедри економіки, Казахський автомобільно-дорожній інститут ім. Л.Б. Гончарова (м. Алмати, Республіка Казахстан)

Воляник Г.М. канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку, фінансів та готельно-ресторанної справи, ННІ Бізнесу, менеджменту та маркетингу Національного лісотехнічного університету України (м. Львів)

Клим Н.М. канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку, фінансів та готельно-ресторанної справи, ННІ Бізнесу, менеджменту та маркетингу Національного лісотехнічного університету України (м. Львів)

Пеняк Ю.С. канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування, ННІ «Каразінський банківський інститут» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Маліков В.В. д-р наук держ. упр., професор кафедри обліку і оподаткування, ХНАДУ

Болдовська К.П. канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування, ХНАДУ (відповідальний секретар)

Обліково-аналітичний та економіко-фінансовий інструментарій управління сучасним підприємством: міжнародний досвід : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 23 травня 2025 р.) / Харківський національний автомобільно-дорожній університет. Харків, 2025. 263 с.

Матеріали конференції будуть корисні для науково-педагогічних працівників, науковців, представників сфери державного управління, практичних працівників, а також здобувачів вищої освіти у галузі обліку і оподаткування, фінансів, економіки, підприємництва, менеджменту.

Матеріали друкуються в авторській редакції з дотриманням індивідуального стилю. Організаційний комітет не відповідає за оригінальність тексту, достовірність фактів, власних імен та іншої інформації, що надано в рукописах, та залишає за собою право не поділяти погляди авторів на ті чи інші питання, що розглянуті в рамках конференції. Автори та їх наукові керівники несуть відповідальність за зміст матеріалу, наданого для участі у конференції, та гарантують відсутність в ньому академічного плагіату.

© колектив авторів

© ХНАДУ, 2025

ЗМІСТ

1. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ І РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Клим Н.М. Облік та фінансові ризики у сфері кейтерингу: сучасні виклики та шляхи мінімізації 8
Ковальова Т.В., Туркебаєва З.Т. Роль бухгалтерського обліку у забезпеченні сталого розвитку суб'єктів підприємництва..... 13
Косолапова Ю.А. Напрямки поліпшення обліково-аналітичної роботи з виробничими запасами на підприємстві 17
Кравченко О.В., Дмитренко А.В. Малий бізнес в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку 22
Маліков В.В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством в умовах кризи 26
Московчук А.Т., Дорош В.Ю. Аналітика на основі ШІ в забезпеченні управління персоналом підприємства 31
Нєгаєва Г.В., Коплик Д.В. Місце розрахунків з дебіторами в системі звітності підприємства..... 35
Нужна О.А. Візуалізація тенденцій та прогнозування рентабельності власного капіталу підприємств поліграфічної промисловості України 38
Салія Б.Т. Особливості обліку основних засобів під час війни 41
Таванець С.Ф. Напрямки поліпшення обліково-аналітичної роботи з кредиторською заборгованістю на підприємстві 43
Хорошилова І.О., Груніна Д.О. Загальні аспекти ведення обліку виробничих запасів на підприємствах 48

2. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ ОПОДАТКУВАННЯ ТА ФІСКАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Анненко А.В. Інституційна роль податкової системи у формуванні дохідної частини бюджету та перерозподілі національного доходу 52
Анненко А.В. Порівняльний аналіз однорівневих і багаторівневих податкових систем: переваги та недоліки 54

Анненко А.В. Економічна сутність оподаткування та його роль у забезпеченні економічної стабільності держави 57
Анненко А.В. Податкові реформи як елемент антикризової стратегії держави 59
Вербицька В.І., Степурко П.С., Челомбітько Н.О. Оподаткування внесків до статутного капіталу підприємства 61
Геліна А.І. Податкові пільги як елемент податкового механізму: вплив на економічну активність 64
Геліна А.І. Прозорість податкової системи як фактор зниження корупційних ризиків та підвищення довіри до держави 66
Коньова К.А. Функціональні аспекти митного оподаткування в системі державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності ... 68
Коньова К.А. Оподаткування як фактор економічної мотивації: порівняльний аналіз підходів до формування податкової шкали 72
Коньова К.А. Податкові пільги як інструмент стимулювання економічного розвитку в контексті податкової політики 75
Купін О.В. Податкові механізми стимулювання інноваційного розвитку та формування інноваційного потенціалу економіки 77
Купін О.В. Кризостійкість фіскальної політики: підходи до адаптації в умовах економічних трансформацій 80
Купін О.В. Податкова політика як механізм боротьби з економічною нерівністю 82
Купін О.В. Механізм обчислення податків: теоретичні засади і практичні підходи 84
Охрімова В.І. Інституційна роль податкової системи у підтриманні макроекономічної стабільності національної економіки 87
Петрик С.С. Оподаткування як інструмент державного регулювання економіки: теоретичні засади та практичні механізми 89
Серпухов Д.В. Суперечності впливу податкової системи на інвестиційний клімат: український вимір 93
Серпухов Д.В. Інституційно-інструментальні підходи до розширення податкової бази як складової фіскальної стійкості держави 96
Сумченко А.О. Податкові відносини у Стародавньому Вавилоні: історико-економічний контекст та сучасні імплікації 99
Тодорова А.С. Вплив податкового навантаження на економічне зростання 102

3. СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ОДИНИЦЯМИ

Ачкасова Л.М., Хворостинка Г.Р. Сучасні тенденції поліпшення фінансового стану підприємства 106
Нужна О.А., Маржановський П.В. Аналіз структури власного капіталу підприємств поліграфічної промисловості України 110
Пеняк Ю.С., Луньова А.М. Системний підхід до управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах економічної нестабільності 114
Сорока Р.С. Особливості формування оборотних активів закладів готельно-ресторанного бізнесу..... 118
Шаповал О.А. Ключові аспекти управління фінансово-економічним забезпеченням сил безпеки і оборони в умовах воєнного стану 122

4. МЕНЕДЖМЕНТ ЗМІН НА СУЧАСНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ ТА ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ

Анненко А.В., Вербицька В.І. Цифрові інструменти як чинник модернізації бізнесу..... 124
Бабайлов В.К. Причина інфляції – не підвищення цін 128
Близнюк А.О. Роль стратегічного маркетингу у розвитку бізнесу ... 131
Бредіхін В.М., Душка М.М. Цифрова трансформація аграрного бізнесу: потенціал штучного інтелекту в управлінні ресурсами та результатами виробництва 135
Velychko Y. Assessment of innovative position and selection of organizational change directions in road transport enterprises..... 138
Вербицька В.І., Доценко Я.С., Калгулова Р.Ж. Взаємозалежність і безпекова криза як тригери змін у глобальній економіці: виклики для стратегічного управління 142
Водолажська Т.О., Коломієць Є.В., Грачов Д.О. Стратегія розвитку персоналу в умовах цифрової трансформації: концептуальні підходи та інструменти впровадження 145
Карпов Є.С. Напрямки і проблеми підвищення ефективності діяльності підприємства в умовах воєнного стану 149
Макарова А.В. Автотранспортні підприємства в умовах війни: виклики, втрати та напрями відновлення 153

Нестеренко В.Ю., Войтович А.В. Актуальні аспекти функціонування підприємства в сучасних умовах господарювання 156
Нестеренко В.Ю., Худяков Р.С. Актуальні аспекти формування соціально-трудових відносин в Україні 160
Федотова І.В., Бочарова Н.А. Інтеграція ресурсного та загрозо-орієнтованого підходів у забезпеченні комплексної безпеки підприємства 165
Хорошилова І.О., Касян М.Ф. Бухгалтерський облік в умовах цифровізації економіки 169

5. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Кравченко Б.О. Облік виробничих запасів: теоретичні аспекти та нормативне регулювання 173
Кругляк М.О. Категорії справ, що переглядаються у господарському суді 177
Маліков В.В., Нєгаєва Г.В., Коплик Д.В. Про особливості розвитку малого підприємництва: вітчизняний та зарубіжний досвід 181
Перунова О.М., Артамонов С.І. Договір у господарських правовідносинах 185
Перунова О.М. Засоби індивідуалізації для господарських суб'єктів 188
Перунова О.М., Гребьонкін К.В. Порядок укладання господарського договору 193
Перунова О.М. Категорія «власність» у господарюванні 197
Тлучкевич Н.В., Мадей А.В. Нормативне регулювання процесу формування собівартості послуг 201

6. ВНУТРІШНІЙ АУДИТ І КОНТРОЛЬ У ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУРАХ

Verbytska V., Xu Jinyang. Organization of financial reporting in Chinese enterprises 203
Донцова Т.О., Охрімова В.І., Вербицька В.І. Особливості проведення аудиту статутного капіталу підприємства 207
Ковальова Т.В. Значення внутрішнього аудиту під час воєнного стану 210

Ковальова Т.В., Левченко Н.П. Удосконалення підходів до аудиту розрахунків з постачальниками 214
Маліков В.В., Нєгаєва Г.В., Коплик Д.В. Порядок та методика проведення аудиту на малому підприємстві 218
Таванець С.Ф. Особливості організації і методики внутрішнього аудиту кредиторської заборгованості на вантажному АТП 223
Тлучкевич Н.В. Особливості зовнішнього контролю собівартості газорозподільних послуг 227
Хорошилова І.О., Грищенко В.І. Виклики сьогодення аудиторської діяльності в Україні 229

7. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ

Boldovska K., Rakhimbaev A. Approaches to modernizing accounting system of enterprises in the automobile transport and road construction sector amid economic digitalization 232
Івахненко В.О. Економічна сутність розрахунків з покупцями та замовниками в системі бухгалтерського обліку 235
Kovalova T., Kalgulova R. The practical importance of escrow accounts in modern conditions 239
Косолапова Ю.А. Шляхи поліпшення організації обліку виробничих запасів на підприємстві 241
Крюкова І.О., Потишняк О.М. Сучасний стан застосування МСБО 41 «Сільське господарство» у агроформуваннях України 244
Маліков В.В. Про деякі питання організації екологічного бухгалтерського обліку 248
Маліков В.В., Нєгаєва Г.В., Коплик Д.В. Про деякі теоретичні аспекти обліку дебіторської заборгованості підприємства 251
Нєгаєва Г.В., Коплик Д.В. Особливості відображення дебіторської заборгованості в бухгалтерському та податковому обліку 256
Хорошилова І.О., Гадалін Д.В. Методологічні орієнтири удосконалення обліку основних засобів 259

1. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ І РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

ОБЛІК ТА ФІНАНСОВІ РИЗИКИ У СФЕРІ КЕЙТЕРИНГУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ МІНІМІЗАЦІЇ

***Клим Н.М.**, канд. екон. наук, доцент*
Національний лісотехнічний університет України, м. Львів

Кейтерингові послуги є складовою індустрії гостинності, яка динамічно розвивається як у країнах Європейського Союзу, так і в Україні. За міжнародними стандартами кейтеринг охоплює широкий спектр послуг – від доставки готових страв до повного ресторанного обслуговування на виїзді. У вітчизняній практиці, кейтеринг відноситься до певного напряму виробничо-торговельної діяльності підприємств, що передбачає виїзне ресторанне обслуговування споживачів, реалізацію готової продукції (товарів) та надання послуг виїзного заходу [1], та є способом організації харчування для замовників послуг з доставки готових страв для подій або потягом визначеного періоду часу, а також діяльністю із доставки продуктів харчування спортивним або іншим установам на основі концесії [2].

У світовій практиці кейтеринг виступає як форма мобільного харчування, що охоплює не лише події (івент-кейтеринг), а й регулярне харчування (корпоративний, соціальний кейтеринг), а також кейтеринг за концесійною моделлю, що застосовується, зокрема, в освітніх, медичних та спортивних закладах [1; 5]. В Україні, відповідно до КВЕД групи 56.2. «Постачання готових страв» [2], ця діяльність

має низку специфічних характеристик, що впливають на облікову політику підприємств (таблиця 1).

Таблиця 1

Класифікація кейтерингу для цілей обліку

Критерій	Характеристика
ДСТУ 4281:2004 [3]	Кейтеринг (ресторан за спеціальними замовленнями) – це заклад ресторанного господарства, призначений готувати і постачати готову їжу, а також організовувати обслуговування споживачів в інших місцях за спеціальними замовленнями.
Код за КВЕД (група 56.2) [2]	56.21 – Постачання готових страв та подій
	56.29 – Постачання інших готових страв
Особливість КВЕД 56.21	Не включає перепродаж продуктів і роздрібну торгівлю, а лише виготовлення та доставку страв
Система оподаткування	Можливість застосування спрощеної системи (єдиний податок), якщо дотримано вимог Податкового кодексу України
Типи підприємств, які можуть надавати послуги кейтерингу (за ДСТУ 4281:2004)	4.4.1 Фабрика-заготівельня – централізоване приготування заготовок для доставки; 4.4.2 Фабрика-кухня – повний цикл приготування страв для доставки; 4.4.3 Домова кухня – мала кухня для приготування їжі вдома або в невеликому приміщенні; 4.4.4 Ресторан за замовленнями – повний сервіс: приготування, доставка, сервірування, персонал на заходах
Характер діяльності	Надання послуг (не торгівля!)
За місцем надання послуг	Має вплив на облік транспорту, оренди, витрат на логістику, договори з контрагентами
Визнання доходів	По факту надання послуги (можливе за окремим договором або актом виконаних робіт
Облік витрат	Витрати калькулюються за кожним замовленням або групою замовлень (позамовний метод)
Особливості обліку запасів	Облік сировини та допоміжних матеріалів з урахуванням термінів придатності
Облік основних засобів	Згідно НП(С)БО, а у разі оренди транспорту, обладнання – облік витрат за орендними договорами
Облік праці та заробітної плати	Часто оформлюються тимчасові працівники за договорами ЦПХ

Організація обліку кейтерингових послуг здійснюється на перетині бухгалтерських, податкових, управлінських, логістичних потреб та нормативного регулювання.

Зростання масштабів кейтерингової діяльності, зокрема участь українських компаній у міжнародних виставках, заходах, а також обслуговування дипломатичних подій, стимулює необхідність дотримання міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) і запровадження кращих практик ризик-менеджменту.

У таблиці 2 виокремлено фактори, що впливають на особливості обліку та формування фінансових ризиків на підприємствах кейтерингової сфери.

Таблиця 2

Фактори, що впливають на особливості обліку та фінансові ризики на кейтерингвих підприємствах

Фактори	Вплив на облік	Можливі фінансові ризики
Характер послуг: виїзне обслуговування (бенкети, фуршети, конференції); регулярне постачання їжі (офіси, школи, лікарні тощо); повний цикл (сервіс, що передбачає готування, доставку, сервірування)	Позамовне калькулювання, потреба в обліку кожного заходу окремо	Неправильне визначення доходу та витрат по замовленнях, заниження прибутку або збитки
Висока частка змінних витрат, розподіл ТЗВ за місцями надання кейтерингових послуг	Необхідність щоденного (оперативного) обліку витрат, позамовного методу калькулювання, правильного розподілу ТЗВ, гнучкої системи управлінського обліку	Перевитрати сировини, неточна калькуляція, збиткові замовлення
Короткий цикл обігу продуктів (виробництва)	Облік запасів із обмеженим терміном придатності, потреба в оперативному списанні непридатної сировини, часті інвентаризації	Зіпсуття продуктів, втрати без документального оформлення, нестача
Сезонність і нерівномірність попиту	Складність прогнозування доходів, нерівномірне навантаження на облік, необхідність у внутрішньому аудиті за періоди.	Перевантаження бюджету та складність у його формуванні, касові розриви, нестабільний прибуток

Фактори	Вплив на облік	Можливі фінансові ризики
Використання оренди, аутсорсингу та послуг тимчасового персоналу	Облік орендних витрат, короткострокових зобов'язань і договорів	Ризики несвоєчасної оплати, штрафи за прострочення, відсутність контролю за якістю послуг
Податкові зобов'язання – залежно від системи оподаткування (загальна чи спрощена).	Систематизація ПДВ (особливо при обслуговуванні юридичних осіб), податку на прибуток, обліку заробітної плати та ЄСВ (особливо для тимчасового персоналу)	Помилки в податковому обліку, штрафи, донарахування
Ведення розрахунків з корпоративними клієнтами	Облік дебіторської заборгованості, контроль виконання договорів та авансових платежів	Неплатежі, прострочення, втрата платоспроможності контрагентів
Необхідність оперативного управлінського обліку	Потреба в автоматизації, аналітичному обліку доходів/витрат за напрямками діяльності	Прийняття невірних управлінських рішень, недостатній контроль за прибутковістю підрозділів
Санітарно-гігієнічні норми та логістичні вимоги	Витрати на контроль якості, дотримання термінів доставки, логістичне планування	Зриви поставок, втрати репутації, витрати на компенсацію/штрафи клієнтам

Послуги кейтерингу можуть надавати усі суб'єкти, які займаються ресторанним господарством (це юридичні особи-підприємці і ФОП). На ринку кейтерингових послуг спостерігається висока конкуренція, сезонність, цінова нестабільність сировини, що зумовлює підвищений рівень фінансових ризиків. За цих умов важливо забезпечити облік значної кількості короткострокових операцій, пов'язаних із закупівлею продуктів, оплатою праці персоналу, транспортом, орендою обладнання, приготуванням і доставкою страв та уникати фінансових втрат. Тому фінансові ризики у сфері кейтерингу згрупуємо за групами [4; 5]:

– економічні ризики – зниження платоспроможності клієнтів, зростання витрат на енергоносії, логістику, про-

дукти харчування, дефіцит фінансових ресурсів, зниження інвестиційної активності;

– операційні ризики – перебої з постачанням ресурсів, нестача персоналу, нестабільність комунікацій, підвищення витрат на безпеку, коливання цін на продукти харчування та паливно-енергетичні ресурси, небезпека неплатежів від корпоративних клієнтів;

– соціальні та репутаційні ризики – зміна споживчих пріоритетів, зниження попиту, зростання скарг і негативних відгуків через погіршення якості обслуговування або порушення етичних норм;

– податкові ризики – помилки в обліку, що можуть призвести до штрафних санкцій з боку контролюючих органів;

– ризик ліквідності – високі авансові витрати на закупівлю сировини при відстроченій оплаті з боку замовника.

Для мінімізації фінансових ризиків, на наш погляд, доцільно використовувати облікові інструменти (оперативне бюджетування, управлінський облік витрат із визначенням рентабельності послуг у реальному часі), цифрові хмарні технології (BAS, 1C, Poster), страхування логістичних і санітарних ризиків, проведення SWOT-аналізу, PESTEL-аналізу, моніторингу інформаційного поля з формуванням карт ризиків, створення фінансових резервів.

Впровадження внутрішнього контролю та **а**даптація міжнародного досвіду через дотримання принципів прозорості звітності, аудит фінансової стійкості, бенчмаркінг сприятиме зміцненню стійкості кейтерингового бізнесу до зовнішніх викликів та його стабільному розвитку.

Перелік посилань:

1. Нестеренко О. О., Коробкіна І. С. Класифікація кейтерингових послуг для організації їх обліку. *Бізнес Інформ*. 2014. № 4. С. 251–256. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2014-4_0-pages-251_256.pdf

2. КВЕД-2010: Група 56.2. URL: https://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/56/KVED10_56_2.html

3. ДСТУ 4281:2004. Заклади ресторанного господарства. Класифікація URL: https://dnaop.com/html/34057/doc-%D0%94%D0%A1%D0%A2%D0%A3_4281_2004

4. Клим Н. М., Новак У. П. Управління ризиками у сфері гостинності під час дії воєнного стану. *Управління розвитком соціально-економічних систем*: матер. IX Міжнар. наук.-практ. конф. (присв. пам'яті професора Г. Є. Мазнєва). 2025. Вип. 3. С. 261–266. URL: https://biotechuniv.edu.ua/nauka/konferentsiyi/

5. Гірняк Л. І., Глагола Л. А. Розвиток кейтерингу як перспективного виду діяльності URL: https://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/DOI/2522-1205-2019-58-06.pdf

РОЛЬ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

***Ковальова Т.В.**, канд. екон. наук, доцент*
Харківський національний автомобільно-дорожній університет
***Туркебаєва З.Т.**, канд. екон. наук, асоційований професор*
Казахський автомобільно-дорожній інститут імені Л.Б. Гончарова, м. Алмати

Сталий розвиток сучасних підприємств передбачає досягнення балансу між економічною результативністю, соціальною відповідальністю та екологічною безпекою. У цьому контексті особливої ваги набуває роль бухгалтерського обліку, який не лише фіксує господарські операції, а й забезпечує керівництво достовірною інформацією для планування, контролю та прийняття стратегічних рішень.

Бухгалтерський облік виконує низку важливих функцій: інформаційну, контрольну, аналітичну, прогностичну. Усі вони прямо чи опосередковано впливають на здатність підприємства адаптуватися до змін зовнішнього середовища, ефективно використовувати ресурси та забезпечувати довгострокове зростання. Якісний облік дозволяє:

– виявити джерела неефективних витрат;

– аналізувати динаміку доходів і витрат;

– забезпечити своєчасну звітність для зовнішніх користувачів (інвесторів, кредиторів, державних органів);

– підтримати прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

У контексті сталого розвитку це означає – не лише орієнтацію на прибуток, а й врахування наслідків діяльності для працівників, суспільства й навколишнього середовища.

Проблемою ролі бухгалтерського обліку у забезпеченні сталого розвитку суб'єктів підприємництва переймалась значна кількість науковців, серед них: М. Р. Метьюз, Джен Беббінгтон, Роб Грей та ін. Один із піонерів у галузі соціального та екологічного обліку, М. Р. Метьюз аналізував історичний розвиток та основні теоретичні підходи до соціального обліку, а також запропонував моделі для впровадження соціально відповідального обліку на практиці [1]. Джен Беббінгтон, професорка, яка спеціалізується на дослідженнях у сфері сталого розвитку та бухгалтерського обліку, зосередилась на використанні облікових технологій для досягнення цілей сталого розвитку та забезпечення підзвітності організацій [2]. Відомий дослідник у сфері корпоративної звітності та сталого розвитку Роб Грей проаналізував, як корпоративна звітність може сприяти досягненню цілей сталого розвитку та які виклики виникають у цьому процесі [3]. Дослідження з цього питання залишаються актуальними і до сьогодні, оскільки, багато складових цього питання є дискусійними.

Управлінська звітність, побудована на основі бухгалтерських даних, є основою для моніторингу показників сталості, таких як:

– рівень енергоефективності;

– витрати на екологічні заходи;

– соціальні програми та інвестиції у персонал.

Без якісної управлінської звітності сталий розвиток залишиться лише декларацією. Вона дає змогу бачити реальні зміни, впроваджувати коригувальні дії та демонструвати зацікавленим сторонам ефективність сталих практик. До основних функцій управлінської звітності у сфері сталості можна віднести моніторинг ESG-показників, тобто вона забезпечує регулярне відстеження таких метрик, як викиди CO_2, енергоефективність, кадрова стабільність, індекс гендерної рівності, соціальні інвестиції тощо. Наступною функцією є оцінка результатів реалізації ініціатив. Вона дозволяє виявити відхилення від цілей сталого розвитку. Функція інформаційної підтримки управлінських рішень забезпечує керівництво інструментами для управління ризиками та виявлення можливостей, пов'язаних зі сталим розвитком. У звітності можна використовувати інтегровані показники ефективності (наприклад, тонна CO_2 на одиницю продукції), що поєднують екологічну та економічну ефективність. Внутрішня управлінська звітність служить основою для складання зовнішньої ESG-звітності відповідно до стандартів GRI, TCFD, CSRD тощо.

Зокрема, міжнародні компанії дедалі активніше впроваджують ESG-звітність (екологічну, соціальну, управлінську), яка базується на розширеному бухгалтерському обліку. ESG-звітність (Environmental, Social, and Governance – екологічна, соціальна та управлінська звітність) – це форма нефінансової звітності, яка відображає вплив діяльності підприємства на довкілля, суспільство та внутрішні процеси управління. Вона стає невід'ємною частиною корпоративної стратегії сталого розвитку. ESG-звітності для бізнесу відіграє значну роль, а саме вона підвищує інвестиційну привабливість (багато банків і фондів надають перевагу компаніям, які звітують за ESG); збільшує довіру з боку суспільства, споживачів, партнерів до таких підприємств; є можливість управляти ризиками (екологічними, соціальними,

репутаційними); вона відповідає міжнародним стандартам (GRI, SASB, TCFD, Європейська директива CSRD). ESG-звітності буде цікавою інвесторам – для оцінки нефінансових ризиків, партнери та клієнти – особливо у міжнародних ланцюгах поставок. В Україні компанії Нафтогаз України, ДТЕК, Кернел, Метінвест, Укрпошта звітують за ESG.

Основні напрями вдосконалення бухгалтерського обліку в контексті сталого розвитку включають:

– автоматизацію облікових процесів для зменшення людського фактора і підвищення точності даних;

– інтеграцію нефінансових показників у систему обліку;

– розробку внутрішніх стандартів обліку сталого розвитку;

– підвищення кваліфікації бухгалтерів, зокрема щодо обліку екологічних витрат і соціальних зобов'язань.

Бухгалтерський облік відіграє ключову роль у формуванні основи для сталого розвитку підприємств. Він забезпечує прозорість, підзвітність і орієнтованість на довгострокову ефективність. Удосконалення облікової системи з урахуванням принципів сталості дозволить підприємствам підвищити конкурентоспроможність і зміцнити довіру з боку стейкхолдерів.

Перелік посилань:

1. Mathews M. R. Social and environmental accounting research: An overview of its philosophical foundations. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*. 1997. Vol. 10, No. 4. P. 481–531.

2. Bebbington J. Accounting for sustainable development performance. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*. 2007. Vol. 20, No. 5. P. 593–625.

3. Gray R. Corporate social reporting: Emerging trends in accountability and the social contract. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*. 2001. Vol. 17, No. 3. P. 797–805.

НАПРЯМКИ ПОЛІПШЕННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ РОБОТИ З ВИРОБНИЧИМИ ЗАПАСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

***Косолапова Ю.А.**, здобувач вищої освіти*
Науковий керівник: Болдовська К.П., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Облік операцій з виробничими запасами є складним і трудомістким процесом, що часто супроводжується певними недоліками. На багатьох підприємствах спостерігаються проблеми в організації цього обліку, а інколи й його значна занедбаність, що може призводити до суттєвих втрат запасів. У зв'язку з цим удосконалення системи обліку виробничих запасів залишається актуальним завданням для будь-якого підприємства.

Аналіз наукових праць і практичних досліджень у сфері обліку виробничих запасів [1-4] дозволяє виділити основні проблеми, характерні для обліково-аналітичної роботи з такими активами на підприємствах:

– труднощі і суперечливість у визначенні справедливої (ринкової і неринкової) вартості виробничих запасів;

– необґрунтованість вибору методів списання виробничих запасів;

використання застарілих нормативно-правових документів для обліку і контролю виробничих запасів;

– недостатня оперативність інформаційного забезпечення управління виробничими запасами через затримки в передачі первинних документів до бухгалтерської служби;

– дублювання даних у бухгалтерських документах щодо надходження, руху та вибуття запасів, що підвищує трудомісткість облікових операцій;

– недостатня автоматизація процесу первинного обліку виробничих запасів;

– відсутність інтеграції даних з усіх видів обліку для забезпечення керівництва підприємства необхідною управлінською інформацією;

– проблеми в організації складського господарства та умов зберігання виробничих запасів;

– недостатній рівень оперативного управління виробничими запасами, особливо на підприємствах із тривалим і складним циклом виробництва;

– неналежний внутрішній контроль процесу використання виробничих запасів, його обмеженість і недосконалість, зокрема, через відсутність служби внутрішнього аудиту тощо.

Кожна з перелічених проблем може суттєво вплинути на якість обліку виробничих запасів, формуючи передумови для зниження ефективності управління запасами та підвищення витрат підприємства. Відтак, їх вирішення є пріоритетним завданням, що вимагає комплексного підходу та залучення сучасних методів обліку, автоматизації і контролю.

На практиці, вирішення зазначених проблемних аспектів полягає у визначенні основних напрямів і розробці конкретних заходів з удосконалення організації і методики обліку виробничих запасів, аналізу ефективності їх використання, а також у посиленні інформаційної і контрольної функцій обліку в управлінні виробництвом.

З огляду на окреслені проблеми та з урахуванням потреб практики господарювання з метою підвищення ефективності управління запасами, доцільно зосередити увагу на таких напрямах удосконалення системи обліку виробничих запасів:

– розвиток теоретично-методологічних засад бухгалтерського обліку і контролю виробничих запасів, що включає створення нових концептуальних підходів, які враховують сучасні виклики й тенденції в економіці та управлінні, а також розробку більш гнучких і адаптивних методів обліку;

– удосконалення методичних засад фінансового й управлінського обліку виробничих запасів, а також їх контролю, що передбачає оптимізацію процесів оцінки, класифікації і відображення запасів у звітності, а також впровадження інструментів, які забезпечують більш точну і своєчасну інформацію для прийняття управлінських рішень. У цьому контексті особливу увагу слід приділити питанням контролю, зокрема розробці нових методик перевірки руху запасів і оцінки їхнього впливу на фінансові показники підприємства;

– удосконалення організаційно-процедурних аспектів обліково-аналітичної роботи з виробничими запасами, що стосується як покращення документообігу, так і автоматизації облікових процесів, що дозволить зменшити трудомісткість операцій та знизити ризики помилок. Особливу роль у цьому відіграє інтеграція даних із різних видів обліку для забезпечення цілісності інформації;

– проектування системи економічного аналізу і контролю ефективності використання виробничих запасів, що включає розробку показників, які дозволяють оцінювати не лише поточний стан запасів, але й ефективність їхнього використання у виробничих процесах. Така система повинна бути орієнтована на виявлення резервів для підвищення продуктивності, зниження витрат та мінімізації втрат, що дозволить підприємству досягти більш високих фінансових результатів.

Зазначені напрями вдосконалення є комплексними та взаємопов’язаними, а їх реалізація сприятиме підвищенню ефективності управління виробничими запасами на підприємствах, зокрема, за рахунок упровадження таких заходів:

– обґрунтування класифікації та складу виробничих запасів;

– удосконалення системи первинного обліку виробничих запасів, зокрема, впорядкування первинної докуме-

нтації, раціоналізація форм документів, документообігу та всієї системи оформлення, реєстрації й обробки документів, розробка операграм їх руху і детальних інструкцій конкретним виконавцям;

– підвищення оперативності обліково-інформаційного забезпечення управління виробничими запасами за рахунок запровадження інформаційних технологій обробки економічної інформації, первинної і звітної документації;

– запровадження (а в разі наявності – підвищення рівня) автоматизації обліково-аналітичних процедур щодо операцій з виробничими запасами та обґрунтування раціональних методів проведення їх інвентаризації в цих умовах;

– узгодження механізмів бухгалтерського і податкового обліку виробничих запасів;

– комплексне поєднання всіх видів обліку підприємства для забезпечення менеджменту підприємства необхідною управлінською інформацією;

– забезпечення суворого порядку приймання, зберігання і витрачання виробничих запасів;

– використання науково обґрунтованих (із застосуванням експертних та економіко-математичних методів) та орієнтованих на сучасні умови ринкових перетворень механізмів нормування і планування виробничих запасів;

– організація виваженої аналітично-моніторингової роботи з виробничими запасами на підприємстві;

– чітка організація обліково-контрольних процедур руху виробничих запасів підприємства (застосування прийомів ведення обліку за центрами відповідальності, заходів контролю й оперативного регулювання процесів утворення запасів), створення служби внутрішнього аудиту (контролю).

Таким чином, удосконалення облікової роботи з виробничими запасами на підприємстві має передбачати певні зміни як безпосередньо у веденні обліку, так й у документуванні і налагодженні виробничого процесу. При

цьому за сучасного рівня комп'ютеризації, цифровізації і розвитку інформаційних технологій очевидно, що рішення як організаційних, так і методичних питань обліку має ґрунтуватися на найповнішому використанні цих можливостей, відтак, ефективною є організація цих рішень у комплексній автоматизованій системі управління підприємством. Інтеграція виробничої і облікової систем та створення комплексного інформаційного середовища забезпечить належні передумови одержання якісної інформації для розробки науково-обґрунтованих управлінських рішень.

Підбиваючи підсумки, можна стверджувати, що реалізація перелічених напрямів і впровадження запропонованих заходів з удосконалення системи обліку виробничих запасів надасть підприємству змогу сформувати ефективну обліково-управлінську модель і забезпечить поліпшення обліково-аналітичного забезпечення управління виробничими запасами, а також дозволить налагодити більш дієвий і менш трудомісткий їх облік, підвищити його правильність, точність і достовірність.

Перелік посилань:

1. Бержанір І. А., Демченко Т. А. Проблеми та напрями вдосконалення обліку виробничих запасів. *Економічний простір*. 2016. № 107. С. 161–168.

2. Демченко Т. А., Чвертко Л. А. Проблеми обліку виробничих запасів та напрями його вдосконалення на підприємстві. *Економічні горизонти*. 2017. № 1(2). С. 48–56.

3. Малахова А. В., Мартиненко О. В. Проблеми обліку запасів і оптимізація обліково-аналітичних процедур в управлінні підприємствами. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 10. С. 920–923.

4. Орлова В. М., Кокошвілі Д. Р. Сучасний стан обліку запасів в Україні: проблеми та шляхи вдосконалення. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2017. № 60. С. 185–191.

МАЛИЙ БІЗНЕС В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

***Кравченко О.В.**, канд. екон. наук, доцент*
Сумський державний університет
***Дмитренко А.В.**, д-р екон. наук, доцент*
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

На сьогодні малий бізнес є ключовим фактором соціально-економічного зростання України. Він не лише створює робочі місця та наповнює місцеві бюджети, а й виступає перспективною та гнучкою формою господарської діяльності. Малі підприємства: формують конкурентне середовище; сприяють інноваційним процесам; активно залучають інвестиції; впливають на соціальну стабільність та динаміку суспільних процесів. Така важлива роль малого підприємництва зумовлює необхідність постійного моніторингу їх діяльності. Особливої уваги потребує обліково-аналітичне забезпечення, яке є базою для прийняття рішень, визначення тенденцій розвитку та прогнозування ефективності функціонування малого бізнесу в коротко- і довгостроковій перспективі.

Серед кола науковців питання, пов’язані з розвитком малого бізнесу, є доволі актуальними та супроводжуються, зазвичай ґрунтовними системними дослідженнями як в частині аналізу їх функціонування й проблем розвитку, так і відносно питань оподаткування, обліку, звітності, контролю. Проте зміни, які відбуваються в середовищі, впливають і на тенденції їх розвитку, а тому відповідно вимагають і подальших досліджень. Згідно з офіційними даними Державного комітету статистики в таблиці наведено основні показники підприємств в Україні [1].

Таблиця 1

Основні показники діяльності підприємств в Україні за період 2021-2023 років

Показники	Роки			2023 р. до 2021 р., +/-
	2021	2022	2023	
Кількість суб'єктів господарювання, од., всього	1956248	1732508	1913193	-43055
у т. ч. малі, од.	352722	246647	293270	-59452
Кількість зайнятих працівників, тис. осіб	8936,2	7502,4	7421,8	-1514,4
у т. ч. на малих, тис. осіб	1775,2	1429,7	1391,9	-383,3
Обсяг реалізованої продукції, всього, млн. грн.	14989811,9	11119875,6	13574894,8	-1414917,1
у т. ч. на малих, млн. грн.	2576371,4	2101912,0	2668866,3	+92494,9

За результатами аналізу наведених показників можна зробити висновок, що протягом 2021-2023 років загальна кількість підприємств мала несуттєве скорочення на 2,2 % або 43055 од., натомість малий бізнес мав значні втрати майже на 16,9 % або 59452 од. Це свідчить, що малий бізнес є більш вразливим до зовнішніх викликів (банкрутство, бойові дії, евакуація), особливо в воєнних умовах. Зменшення кількості підприємств напряму вплинуло і на скорочення зайнятих працівників. Так в цілому було втрачено 1,5 млн. зайнятих осіб або 17 %, на малих підприємствах це відповідно 383 тис. осіб (-21,6 %). Така ситуація – прямий наслідок скорочення активності, мобілізації працівників, зупинки роботи повної або часткової на багатьох підприємствах. Також за досліджуваний період в цілому зменшився й обсяг реалізованої продукції на 9,4 % або 1,41 трлн. грн. На малих підприємствах відбулось навпаки збільшення обсягів на 92,5 млрд. грн або на 3,6 %, що є позитивним фактором, та може бути пов'язане з переходом в онлайн,

підвищенням ефективності, переорієнтацією на нові потреби, ринки. Отже, підприємства малого бізнесу пережили жорсткий відбір, частина закрилась, зростання обсягу реалізації є позитивною тенденцією, яка свідчить про можливість швидкої адаптації до нових умов на ринку. Серед різних причин, які негативно впливають на ефективність розвитку малого бізнесу, можна виділити наступні: деструктивні процеси, обумовлені військовим станом та безпековою ситуацією (евакуація персоналу, руйнування інфраструктури, переміщення підприємства, втрата доступу ринків збуту, сировини); економічна нестабільність (інфляція, зменшення платоспроможності покупців); недосконаліть системи обліку й оподаткування (нестабільність законодавства, часті перевірки); обмежений доступ до фінансування (відсутність (недостатність) державної підтримки, відмови у кредитуванні); кадрові проблеми (відтік спеціалістів закордон, нестача працівників); конкуренція, зниження попиту через низьку платоспроможність населення та ін.

На нашу думку, щоб подолати проблеми, які стримують розвиток малого бізнесу в Україні, потрібна комплексна стратегія, яка поєднає державну підтримку, податкові стимули, освітні ініціативи та фінансову доступність. Серед можливих шляхів вирішення ключових проблем: в частині військового стану і безпекової ситуації можемо виділити: створення державних програм підтримки релокації бізнесу (як фінансової, так і логістичної); запровадження страхування від військових ризиків формування безпечних економічних зон із податковими преференціями. Відносно економічної нестабільності вирішенням можуть стати стабілізація макроекономічної ситуації (курс, інфляція) за допомогою прозорої монетарної політики; підтримка купівельної спроможності населення через соціальні програми та субсидії, стимулювання споживчого попиту через держзамовлення на продукцію малого бізнесу.

Розв'язання проблем недосконалості системи обліку й оподаткування можливе через спрощення та цифровізацію обліку (через ДіяБізнес, автоматизовані сервіси), забезпечення стабільності податкового законодавства (передбачуваність змін), зменшення частоти і тиску перевірок для добросовісних платників. Перевірки здійснюються не всіх платників, а лише тих, хто має підвищений рівень ризику (наприклад, за критеріями фінансової нестабільності, скарг). Добросовісні підприємства з низьким ризиком перевіряються рідше або не перевіряються зовсім. Підприємства, які не мають податкової заборгованості, подають звітність вчасно, можуть потрапити до списку «безпечних», до яких запроваджують спрощені процедури. В разі відсутності або нестачі фінансування слід розширювати програми мікрокредитування під низькі відсотки, надавати гарантії держави для кредитів, створювати венчурні фонди чи платформи краудфандингу для фінансування стартапів. Для подолання кадрового дефіциту необхідно створювати програми для повернення спеціалістів з-за кордону, навчання/перенавчання кадрів за підтримки держави та міжнародних донорів, а також популяризації робітничих і технічних професій серед молоді. Також необхідно залучати державну підтримку в пошуку нових ринків збуту (зовнішня торгівля, виставки, B2B-платформи, сприяти у сертифікації товарів для експорту, впроваджувати програми підтримки маркетингу та просування продукції малого бізнесу. Це дозволить підвищити рівень конкуренції вітчизняної продукції та зупинити втрату ринків збуту.

Лише системна взаємодія держави, бізнесу та міжнародних партнерів може створити ефективне середовище для розвитку малого підприємництва в умовах сучасних викликів. Важливо не лише реагувати на проблеми, а й випереджати їх за рахунок стратегічного планування. Стратегічне планування дозволяє своєчасно виявити потенційні загрози, знизити їхній вплив або навіть уникнути. Для ма-

лого бізнесу це означає необхідність гнучкого бізнес-плану, диверсифікації постачань і каналів збуту, цифрової трансформації, а також активного моніторингу змін у законодавстві та ринковому середовищі. З боку держави – це має бути створення стабільного регуляторного поля, податкового прогнозування, підтримки розвитку підприємництва через грантові програми та освітні ініціативи. Тільки поєднання стратегічного бачення та ефективного реагування забезпечить сталий розвиток малого бізнесу в Україні.

Перелік посилань:

1. Державна служба статистики України: веб-сайт. URL: https://ukrstat.gov.ua/index.html.

2. Швець Н. В., Ізюмська А .В. Малий бізнес в Україні: аналіз стану та тенденції. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2020. № 2(258). С. 108–117.

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ КРИЗИ

***Маліков В.В.**, д-р наук держ. упр., професор*
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

На думку багатьох економістів, науковців та дослідників кризова ситуація є глибоким розладом відтворювального процесу, що ускладнює виробництво, фінансові потоки та збут [1, 2].

Своєчасне розпізнавання передкризових ситуацій дозволяє локалізувати проблему та впровадити заходи фінансової стабілізації, що складає суть антикризової діагностики компанії. Фінансові заходи попередньої діагностики включені у підсистему фінансового антикризового управління. Такий моніторинг фінансового стану дозволяє на ранніх стадіях виявити кризові проблеми та явища у діяльності підприємств і своєчасно, а головне, релевантно відреагувати на них із використанням сучасних та нормативно врегульованих підходів [3].

Безперечно антикризовий бухгалтерський облік є досить складною та багатогранною категорією, оскільки поєднує в собі елементи як управлінського, бухгалтерського обліку, фінансового-аналітика та фінансового менеджменту. Однак для того, щоб мати антикризове значення, бухгалтерський облік повинен бути здатним допомогти компанії отримати три важливі інформаційні цілі: якості інформації, вартості необхідних заходів та необхідного для виконання часу, надаючи інформацію, яка об'єднує повсякденну діяльність менеджерів і стратегічні цілі організації, дозволяє менеджерам ефективно залучати більше клієнтів, змінювати постачальників, переорієнтовувати бізнес на більш ефективні моделі.

У науковій літературі не передбачено поняття антикризового бухгалтерського обліку. В період кризи бухгалтерський облік стає частиною управлінського обліку та стратегічного управління. В такому контексті антикризовий бухгалтерський облік можна вважати формою обліку, де акцент робиться на інформації, що стосується зовнішніх та внутрішніх загроз, з якими може зіткнутися підприємство в період роботи [4].

Проте незалежно від змісту антикризового обліку для цілей антикризового управління цей облік є насамперед механізмом своєчасного забезпечення керівництва інформацією, необхідною для прийняття ефективних управлінських рішень.

Таке інформаційне забезпечення здійснюється шляхом надання різних видів інформації:

– зовнішньої (про конкурентів, клієнтів, ділових партнерів тощо);

– внутрішньої (про працівників, ділові процеси всередині підприємства);

– фінансової інформації;

– нефінансової інформації.

Якщо інформація для антикризового бухгалтерського обліку не відповідає зазначеним характеристикам, то вона не має практичного значення для управління підприємством в умовах кризи. Але якщо вона має, то це суттєво підвищує шанси прийняття на її основі відповідного рішення.

На думку авторів, найбільше практичне значення своєчасність надання стратегічної управлінської інформації має на початкових стадіях кризових процесів в компанії. Це пов'язано з тим, що більшість криз можна виявити ще на ранніх етапах їх формування, що можна спостерігати у бухгалтерській інформації.

Послідовна робота бухгалтерії дозволяє сформувати інформаційну базу для ефективного антикризового управління. Послідовність дій бухгалтера в антикризових цілях обліку:

– збір превентивної інформації;

– передача інформації уповноваженій особі;

– оцінка ризику.

Збір превентивної інформації. Превентивна інформація антикризового обліку може надходити з різних джерел, таких як прогнози прибутку, звіти про аналіз відхилень, статистичні дані про результати діяльності тощо. Деяка інформація може бути отримана з технічних даних, аналізу зворотного зв'язку, операційних систем або від певних зацікавлених сторін, які демонструють ознаки занепокоєння в організаційних процесах, політиці або рішеннях підприємства [5, С. 341-353].

Передача інформації уповноваженій особі. Виявлення симптому кризи буде ефективним лише в тій мірі, в якій інформація буде передана особі, уповноваженій вживати заходів у кризових умовах.

Оцінка ризику. При виявленні сигналу про кризову подію завданням бухгалтерського обліку є виявлення внутрішніх і зовнішніх небезпек, які можуть загрожувати стій-

кості підприємства. Після виявлення всіх факторів ризику здійснюється оцінка ризику та прогноз того, наскільки реальною є потенційна криза. При цьому система управлінського обліку компанії повинна бути здатна надавати інформацію на стратегічному, тактичному та оперативному рівнях за різних умов. Вся вищезазначена інформація має велике стратегічне значення для компанії і її втрата матиме серйозні наслідки для антикризового управління.

Отже, зібрана і підготовлена інформація охоплює дані про діяльність всієї організації. Вона призначена для цілей бюджетування, планування, моніторингу та прийняття рішень на рівні управлінського контролю всередині організації. Ця інформація часто є кількісною, наприклад, робочий час, використані матеріали, продажі та виробництво. Зазвичай вона представлена в грошовому вираженні, але може включати деякі нефінансові дані. Деяка тактична інформація бухгалтерського обліку збирається на регулярній основі щотижня або щомісяця і подається у вигляді звітів. Періодичність надання такої інформації визначається індивідуально для кожної компанії і залежить від її політики та обраної стратегії антикризового управління.

Оперативна інформація бухгалтерського обліку також дуже важлива для антикризового управління. Така інформація необхідна для коригування щоденних планів та контролю відхилень від нормального перебігу виробничих процесів у кризових умовах.

Будь-яка криза по-різному впливає на особливості діяльності підприємства. Якщо кризова ситуація на підприємстві виникає внаслідок неефективної управлінської роботи або під впливом зовнішніх чинників, основним завданням бухгалтерського обліку є оперативне реагування на можливі загрози та інформування відповідальних за антикризовий розвиток підприємства осіб про наявний фінансовий стан на підприємстві. Україна зіткнулася із ситу-

ацією, коли підприємства вимушені працювати в умовах воєнного стану. Ці обставини передбачають не тільки необхідність розвитку антикризового бухгалтерського обліку, що передбачає гнучке реагування на зовнішні загрози, однак і оперативне реагування бухгалтерів на зміни у податковому законодавстві та фінансовому середовищі. Зокрема підприємства України зіткнулися із проблемою технічного забезпечення можливості подання звітності, змінилися умови кредитних та орендних договорів, що вимагають швидкої реакції та відповідних облікових дій, змінилися підходи до оцінювання вартості майна при його пошкоджені чи настанні інших кризових ситуацій. Окрім цього, підприємства мають змогу отримати допомогу від держави, яку потрібно правильно задокументувати для того, щоб робота організації відбувалася відповідно до чинного законодавства. Війна підтвердила значення бухгалтерського обліку не тільки у процесі діяльності, але і в антикризовому управлінні підприємством.

Перелік посилань:

1. Гринчишин Я. М. Багатоаспектна роль бухгалтерського обліку та звітності в антикризовому фінансовому менеджменті підприємств. *Економічні науки. Сер. Облік і фінанси*. 2013. Вип. 10(1). URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecnof_2013_10(1)24.pdf

2. Гайдуцкий П. И. Роль бухгалтерского учета в предупреждении экономических кризисов. *Экономика Украины*. 2012. № 12. С. 72–82.

3. Кірсанова В. В. Вплив облікової політики підприємства на формування його фінансових результатів. Інноваційна економіка. 2013. № 6. С. 321–325.

4. Hoffjan A., Wompener A. Heinrich comparative analysis of strategic management accounting in German- and English-language general management accounting textbooks. 2006. 345 p.

5. Simola S. Concepts of care in organizational crisis prevention. *Journal of Business Ethics*. 2005. № 62(4). P. 341–353.

АНАЛІТИКА НА ОСНОВІ ШІ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

***Московчук А.Т.**, канд. екон. наук, доцент*
***Дорош В.Ю.**, канд. екон. наук, доцент*
Луцький національний технічний університет

Сучасний етап розвитку економіки характеризується зростанням складності бізнес-процесів. Ключовим фактором успіху підприємства стає його здатність залучати, розвивати та залишати високий рівень забезпеченості кваліфікованими працівниками. У цьому контексті, аналітичне забезпечення управління персоналом (HR-аналітика) набуває особливої ваги, оскільки дозволяє оптимізувати кадрові процеси. Традиційні методи аналізу забезпеченості підприємств персоналом базуються на статистичних звітах та експертних оцінках і включають визначення динаміки і структури персоналу, плинності і стабільності кадрів, ефективності їх використання і потреби в працівниках [1, с. 122]. Вони часто є трудомісткими, можуть мати суб'єктивний характер та не завжди здатні виявляти складні залежності та прогнозувати майбутні тенденції. Саме тому все більшої актуальності набуває використання цифрових технологій в HR-аналітиці. «Розвиток цифрових технологій наразі не стоїть на місці, тому, на ринку, щодня, наявні цифрові інструменти оновлюють свій функціонал, та з'являються нові засоби для полегшення виконання монотонних завдань, які поступово впроваджуються у практику. Найсучаснішим механізмом, що має значний потенціал для цифровізації широкого спектру рутинних завдань, сьогодні є штучний інтелект» [2]. ШІ відкриває нові можливості для обробки великих обсягів даних, виявлення прихованих закономірностей, прогнозування кадрових ризиків та оптимізації різноманітних аспектів управління персоналом.

Погоджуємось з думкою Черненко Н. І., яка зазначає: «технології нейромереж дозволяють вирішувати завдання HR практично на будь-якому етапі циклу життя співробітника, включаючи: підбір співробітників, формування зарплат, навчання персоналу, постановку цілей та оцінку ефективності, кар'єрний розвиток (Talent Management), управління корпоративною культурою» [3].

Вважаємо, що одним з ключових напрямів використання ШІ в HR-аналітиці є прогнозування плинності кадрів. Алгоритми машинного навчання можуть аналізувати історичні дані про звільнення працівників, виявляти фактори, що впливають на рішення про звільнення, та прогнозувати ризик плинності для окремих працівників або їх груп. Це дозволяє HR-менеджерам вживати проактивних заходів для утримання «цінних» співробітників, таких як розробка індивідуальних планів розвитку, коригування системи мотивації або покращення умов праці.

Ще одним важливим застосуванням ШІ в HR-аналітиці є оптимізація процесу найму. ШІ може використовуватися для аналізу великої кількості резюме та супровідних листів, виявлення найбільш підходящих кандидатів на вакантні посади на основі заданих критеріїв та вимог. Алгоритми обробки природної мови (NLP) можуть аналізувати тексти вакансій та резюме, виявляти ключові навички та компетенції, а також оцінювати відповідність кандидата корпоративній культурі компанії. Крім того, ШІ може використовуватися для автоматизації процесу скринінгу кандидатів, проведення первинних співбесід за допомогою чат-ботів та прогнозування успішності найму на основі історичних даних. Це дозволяє значно скоротити час та витрати на процес найму, а також підвищити якість відбору кандидатів.

ШІ також знаходить застосування у сфері управління ефективністю та продуктивністю персоналу. Алгоритми машинного навчання можуть аналізувати дані про результати роботи співробітників, виявляти фактори, що впливають на їхню продуктивність, та надавати рекомендації щодо її підвищення. Наприклад, ШІ може допомогти виявити співробітників з високим потенціалом, визначити потреби в навчанні та розвитку, а також оптимізувати систему оцінки ефективності. Аналіз даних про взаємодію співробітників у команді за допомогою ШІ може допомогти виявити лідерів, проблемні зони у комунікації та сприяти формуванню більш ефективних робочих груп.

Важливим аспектом використання ШІ в HR-аналітиці є персоналізація навчання та розвитку. ШІ може аналізувати дані про навички та компетенції персоналу, їхні кар'єрні цілі та результати навчання, щоб запропонувати індивідуалізовані програми розвитку. Рекомендаційні системи на основі ШІ можуть підбирати найбільш релевантні навчальні курси, вебінари, статті та інші ресурси для кожного працівника, враховуючи його потреби та темп навчання. Це підвищує ефективність навчання та сприяє більш швидкому розвитку необхідних навичок.

Крім зазначених напрямів, ШІ може використовуватись в HR-аналітиці для покращення взаємодії з персоналом. Аналізуючи дані опитувань щодо задоволеності роботою, зворотного зв'язку та комунікацій, ШІ може виявляти проблемні зони та надавати рекомендації щодо покращення умов праці, корпоративної культури та загального рівня задоволеності персоналу. Чат-боти на основі ШІ можуть надавати швидку та ефективну підтримку співробітникам з різноманітних HR-питань, звільняючи HR-менеджерів від рутинних завдань та дозволяючи їм зосередитися на більш стратегічних питаннях.

Використання штучного інтелекту відкриває значні перспективи для підвищення ефективності аналітичного забезпечення управління персоналом підприємства. Прогнозування плинності кадрів, оптимізація найму, управління ефективністю та продуктивністю персоналу, персоналізація навчання та покращення взаємодії з персоналом – це є лише частина напрямів застосування ШІ в HR-аналітиці.

Отже, перевагами запровадження аналітичного забезпечення управління персоналом на основі штучного інтелекту є:

– підвищення ефективності та швидкості аналітичних процесів;

– покращення якості прийняття рішень за рахунок отримання об'єктивних даних;

– зменшення помилок працівників та упереджень;

– персоналізація досвіду працівників;

– прогнозування майбутніх тенденцій та потреб у персоналі;

– виявлення закономірностей та інсайтів у HR-даних.

Перелік посилань:

1. Аналіз господарської діяльності. Практикум: навч. посібник / А. Московчук, В. Талах, Т. Талах, І. Ткачук. Луцьк: СПД Гадяк Ж. В., 2013. С. 122.

2. Кравчук О. І., Варіс І. О., Пєркова М. В. Сучасні практики використання штучного інтелекту для цифровізації рекрутингу. *Регіональна економіка і управління*. 2023. № 8. С. 67–75. URL: https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2023-8-04-06/2023-8-04-06

3. Черненко Н. І. Штучний інтелект в управлінні персоналом. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2022. Вип. 12. URL: http://dspace.ksaeu.kherson.ua/handle/123456789/7983

МІСЦЕ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ В СИСТЕМІ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

***Нєгаєва Г.В.**, здобувач вищої освіти*
***Коплик Д.В.**, здобувач вищої освіти*
Науковий керівник: Маліков В.В., д-р наук держ. упр., професор
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

У Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1] та в НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [2] розкрито всі головні вимоги до фінансової звітності. В інших Національних положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку викладено окремі питання про подання фінансової звітності.

Відображення інформації про дебіторську заборгованість за Балансом (Звіт про фінансовий стан) та за Планом рахунків [3] здійснюється у такий спосіб [4]:

– у складі розділу I «Необоротні активи»:

а) стаття «Довгострокова дебіторська заборгованість» (рядок 1040) – рахунки 181 «Заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду», 182 «Довгострокові векселі одержані» і 183 «Інша дебіторська заборгованість»;

– у складі розділу II «Оборотні активи»

а) стаття «Векселі отримані» (додаткова стаття) (рядок 1105) – рахунки 341 «Короткострокові векселі, отримані в національній валюті», 342 «Короткострокові векселі, отримані в іноземній валюті»;

б) стаття «Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги» (рядок 1125) – рахунки 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями», 362 «Розрахунки з іноземними покупцями», 363 «Розрахунки з учасниками ПФГ» і 38 «Резерв сумнівних боргів»;

в) стаття «Дебіторська заборгованість за розрахунками за виданими авансами» (рядок 1130) – 371 «Розрахунки за виданими авансами»;

г) стаття «Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом» (рядок 1135) – рахунки 641 «Розрахунки за податками», 642 «Розрахунки за обов'язковими платежами»;

д) стаття «Інша поточна дебіторська заборгованість» (рядок 1155) – рахунки 373 «Розрахунки за нарахованими доходами», 682 «Внутрішні розрахунки», 683 «Внутрішньогосподарські розрахунки», 372 «Розрахунки з підзвітними особами», 374 «Розрахунки за претензіями», 375 «Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків», 376 «Розрахунки за позиками та кредитами» і 377 «Розрахунки з іншими дебіторами».

Потрібно зауважити, що зображення дебіторської заборгованості в балансі окрім резерву сумнівних боргів згідно з міжнародними стандартами не вимагається, на відміну до методики в Україні.

У формі 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)», стаття «Інші операційні витрати», рядок 2180 зображуються відрахування на створення резерву сумнівних боргів та суми безнадійної дебіторської заборгованості відповідно до НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» (пункт 11) [5].

У звіті про рух грошових гроші зміни в дебіторській заборгованості, що зв'язані з операційною та інвестиційною діяльністю, зображені у составі річної фінансової звітності, що формується за даними балансу та первинного обліку. У НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» закріплені загальні вимоги до складання та міститься опис статей, щодо відображення дебіторської заборгованості:

– стаття «Зменшення (збільшення) витрат майбутніх періодів» містить графу «Надходження», де відображається зменшення та графу «Витрати», де відображається збільшення в складі витрат майбутніх періодів, що здійснилися під час звітного періоду. Для цього виявляється різ-

ниця поміж даних балансу на кінець та початок звітного періоду, рядок 1170;

– стаття «Отримані відсотки» існує для відтворення надходження коштів у вигляді відсотків за позики, надані іншим сторонам, та за користування переданих у фінансову оренду необоротних активів.

Для надання користувачам звітності повної та правдивої інформації складається Звіт про рух грошових коштів про зміни, що були у складі коштів та їх еквівалентів за звітний період та що впливає на аналіз дебіторської заборгованості. Примітки до фінансової звітності: зображення інформації про дебіторську заборгованість, не тільки за товари, роботи чи послуги, а й за іншу поточну дебіторську заборгованість.

Перелік посилань:

1. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 лип. 1999 р. № 996-XIV (з усіма змінами і доповненнями). *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 40. Ст. 365.

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затв. наказом М-ва фінансів України від 07 лют. 2013 р. № 73. URL: https://mof.gov.ua/uk/nacionalni-polozhennja1.

3. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: затв. наказом М-ва фінансів України від 30 лист. 1999 р. № 291.

4. Нашкерська Г. В. Особливості визнання та оцінки поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи і послуги. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2013. № 11. С. 31–37.

5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: затв. наказом М-ва фінансів України від 25 жовт. 1999 р. № 725/4018. URL: https://mof.gov.ua/uk/nacionalni-polozhennja1.

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ТЕНДЕНЦІЙ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ПОЛІГРАФІЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

***Нужна О.А.**, канд. екон. наук, доцент*
Луцький національний технічний університет

Рентабельність власного капіталу – це відносний показник, за допомогою якого можна визначити міру ефективності його використання на підприємстві. Дослідження рентабельності власного капіталу підприємства у динаміці дає інформацію про те, як в часі змінюється прибутковість підприємства на одиницю середньорічної вартості власного капіталу, які тенденції зазначеного показника, а також з певною ймовірністю визначити його прогнозне значення на певний проміжок часу.

Рентабельність власного капіталу розраховується шляхом ділення чистого прибутку до середньорічної вартості власного капіталу і, відповідно, показує суму чистого прибутку, яку приносить кожна гривня власного капіталу підприємства. Збільшення рентабельності активів підприємства в часі є позитивною тенденцією.

Метою нашого дослідження є вивчення динаміки показника рентабельності власного капіталу підприємств поліграфічної промисловості України, а також побудова обґрунтованого короткострокового прогнозу цього показника.

Аналіз будо проведено за даними Державної служби статистики України (табл. 1). Також у таблиці подано результати проведених розрахунків показника рентабельності власного капіталу для підприємств поліграфічної промисловості України за 2014-2023 роки. Як показують дані таблиці, підприємства поліграфічної промисловості України протягом періоду дослідження отримували чистий прибуток, за винятком 2014-2015 і 2017 років.

Таблиця 1

Аналіз рентабельності (збитковості) власного капіталу підприємств поліграфічної промисловості України за 2014-2023 роки

Рік	Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	Середньорічна вартість власного капіталу, тис. грн.	Рентабельність (збитковість) власного капіталу
2014	-1237596,9	1079113,5	-1,147
2015	-1086070,3	-274065,7	3,963
2016	496059,9	-462403,9	-1,073
2017	-81953,8	-127690,6	0,642
2018	974817,5	147012,9	6,631
2019	752309,7	2474536,7	0,304
2020	405024,5	4954793,1	0,082
2021	749226,4	5721330,5	0,131
2022	1702505,9	6488711,4	0,262
2023	1360265,2	7859823,1	0,173

Джерело: побудовано автором за даними [1-2].

Протягом 2020-2022 років значення рентабельності власного капіталу підприємств поліграфічної промисловості України порівняно із попереднім роком зростало, однак у 2023 році спостерігається зменшення показника. Зокрема, у 2023 році на кожну гривню середньорічної вартості власного капіталу підприємств поліграфічної промисловості припадає 17,3 коп. чистого прибутку.

З метою прогнозування показника рентабельності власного капіталу підприємств поліграфічної промисловості України ми використали можливості програми Microsoft Excel, при цьому одержали такі результати відповідно до «Листа прогнозу» (рис. 1). Отже, нами досліджено динаміку показника рентабельності власного капіталу підприємств поліграфічної промисловості України за 2015-2023 роки і здійснено прогнозування показника на 2024-2025 роки на основі відносно стабільних значень за 2019-2023 роки.

Рис. 1. **Динаміка рентабельності власного капіталу підприємств поліграфічної промисловості України за 2019-2023 роки і прогноз на 2024-2025 роки**

Джерело: побудовано автором за даними таблиці 1.

Спостерігаємо позитивну динаміку показника рентабельності власного капіталу у прогнозному періоді і досягнення значень 0,196 у 2024 році і 0,190 у 2025 році. Звичайно, слід враховувати політичну й економічну ситуацію в країні, через що найбільш точним є прогноз на 2024 рік.

Перелік посилань:

1. Необоротні та оборотні активи, власний капітал та зобов'язання підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства за 2013-2023 роки. *Державна служба статистики України*. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/fin/fin_new/pbp_ek_vsmm_2013_2020_ue.xlsx (дата звернення 11.05.2025).

2. Чистий прибуток (збиток) підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (без урахування банків) за 2010-2023 роки. *Державна служба статистики України*. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/fin/fin_new/chpr_ek_vsmm_2010_2020_ue.xlsx (дата звернення 11.05.2025).

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

***Салія Б.Т.**, здобувач вищої освіти*
Науковий керівник: Ковальова Т.В., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Повномасштабна війна, що триває на території України з 2022 року, спричинила значні економічні втрати для бізнесу, зокрема у сфері матеріально-технічних ресурсів. Основні засоби багатьох підприємств було знищено, пошкоджено або евакуйовано. За таких умов облік основних засобів потребує адаптації до нових реалій, зокрема щодо їх амортизації, списання, знецінення та відображення компенсацій.

У разі знищення або втрати основних засобів внаслідок бойових дій підприємства повинні оформити відповідні акти списання. Якщо є можливість – слід отримати довідку від органів місцевого самоврядування або військової адміністрації, акт комісії, фото- чи відеофіксацію. Лише за наявності належного підтвердження можливо списати об’єкти без ризику порушення облікових правил.

Підприємства, що тимчасово зупинили діяльність або перемістили активи, повинні ухвалити обґрунтоване рішення щодо продовження або припинення амортизації. Згідно з п. 23 НП(С)БО 7, амортизація не нараховується в період, коли об’єкт не використовується і не приносить економічної вигоди [1].

Підприємства, які передали основні засоби на потреби ЗСУ, ТРО або органів влади, мають оформити акт безоплатної передачі, при цьому право власності не переходить, якщо не передбачено інше. У бухгалтерському обліку така операція може відображатися як інша операційна діяльність, із можливим подальшим визнанням збитків.

Балансова вартість основних засобів, що частково пошкоджені, підлягає зменшенню через знецінення. Оцінку проводять на основі акту обстеження та з урахуванням витрат на відновлення. У разі ремонту – можлива часткова реконструкція з капіталізацією витрат.

За наявності страхування, підприємство може визнати дебіторську заборгованість страховика. Якщо основні засоби включено до державного реєстру пошкодженого майна, можливе відображення очікуваної компенсації. Такі надходження визнаються іншими доходами в момент підтвердження права на компенсацію.

Згідно з Податковим кодексом України, нарахування амортизації припиняється у випадку повної їх втрати [2]. При списанні зруйнованого об'єкта витрати можуть включатися до складу інших витрат підприємства за наявності підтверджувальних документів.

Воєнний стан вимагає від підприємств гнучкості та обґрунтованості в підходах до обліку основних засобів. Вчасне оформлення первинної документації, правильне визначення періодів нарахування амортизації та коректне списання активів є критично важливими для збереження об'єктивності фінансової звітності. Крім того, підприємствам варто стежити за оновленнями нормативної бази, пов'язаної з компенсаціями та податковими змінами.

Перелік посилань:

1. Основні засоби : Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 : затв. наказом М-ва фінансів України від 27 квіт. 2000 р. № 92. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00.

2. Податковий кодекс України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17.

НАПРЯМКИ ПОЛІПШЕННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ РОБОТИ З КРЕДИТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ НА ПІДПРИЄМСТВІ

***Таванець С.Ф.**, здобувач вищої освіти*
Науковий керівник: Болдовська К.П., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

За умов постійної динаміки законодавства, цифрової трансформації бухгалтерського обліку та підвищених вимог до прозорості фінансової звітності, виникає необхідність не лише у підтриманні належного обліку кредиторської заборгованості, а й у впровадженні прогресивних інструментів її обліково-аналітичного забезпечення.

На сучасному етапі організація бухгалтерського обліку кредиторської заборгованості характеризується низкою проблем, серед яких:

– нечітке визначення процедур документообігу між підрозділами підприємства щодо фіксації зобов'язань;

– недостатній рівень аналітичного обліку, що ускладнює ідентифікацію заборгованості за видами кредиторів, строками погашення, предметами зобов'язань;

– формальний підхід до інвентаризації зобов'язань і відсутність узгодженості з контрагентами;

– слабка інтеграція бухгалтерського обліку з управлінською аналітикою;

– недосконала система внутрішнього контролю за процесами виникнення, обліку та погашення заборгованості;

– недостатній рівень автоматизації операцій із зобов'язаннями;

– ігнорування економічної сутності окремих видів заборгованості при класифікації.

Для подолання зазначених проблем необхідне цілісне переосмислення організації обліку кредиторської заборгованості, спрямоване на підвищення прозорості, контрольо-

ваності та аналітичної насиченості відповідних облікових процесів.

Першочерговими є пропозиції щодо вдосконалення облікової політики. Цей документ має виконувати функцію стратегічного інструмента управління зобов'язаннями, а не лише відповідати технічним вимогам обліку. Для цього необхідне:

– чітка регламентація правил визнання, оцінки та класифікації кредиторської заборгованості;

– передбачення розподілу відповідальності за формування первинних документів, контроль строків оплати, верифікацію залишків;

– забезпечення використання цифрових засобів контролю документообігу, зокрема, систем електронного документообігу з контрагентами;

– передбачення інструментів автоматизованої звірки даних між обліковими регістрами та банківськими виписками;

– доповнення політики інструкціями щодо бухгалтерського супроводу реструктуризації кредиторської заборгованості.

Наступним важливим напрямом удосконалення організації обліку кредиторської заборгованості є модернізація її аналітичного обліку, яка має забезпечити глибшу деталізацію даних і підвищити інформативність для управлінських потреб. Для підвищення якості управлінських рішень рекомендується:

– розширення субрахунків до рахунків 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками», 65 «Розрахунки за страхуванням», 66 «Розрахунки за виплатами працівникам» та 68 «Розрахунки за іншими операціями»;

– здійснення аналітичного обліку за контрагентами, видами зобов'язань, договорами, термінами виконання зобов'язань, валютами;

– упровадження обліку податкової кредиторської заборгованості окремо з урахуванням податкових наслідків та строків їх погашення;

– забезпечення відображення в обліку умовних і потенційних зобов'язань відповідно до вимог НП(С)БО 11 або МСБО 37;

– розробка форм аналітичних звітів із сегментацією заборгованості за центрами відповідальності.

Загалом, аналітика кредиторської заборгованості повинна виходити за межі бухгалтерської звітності і включати:

– побудову графіків грошових зобов'язань і прогнозування грошових потоків;

– аналіз структури заборгованості за строками виникнення (поточна, прострочена, довгострокова);

– розрахунок коефіцієнтів оборотності кредиторської заборгованості та її питомої ваги у загальних зобов'язаннях;

– оцінку співвідношення між дебіторською та кредиторською заборгованістю як елемента управління ліквідністю;

– застосування інструментів Business Intelligence для візуалізації даних;

– створення панелей керівника (dashboard) з ключовими показниками стану розрахунків;

– використання коефіцієнтів ефективності використання комерційного кредиту постачальників.

Наступним аспектом поліпшення є вдосконалення процедур інвентаризації кредиторської заборгованості, яка повинна виконувати функції не лише перевірки достовірності обліку, а й виявлення ризиків. Для забезпечення цього рекомендується:

– застосовування інвентаризаційних описів заборгованості за формою, адаптованою до потреб аналітичного обліку;

– формування актів звірок розрахунків із контрагентами за участі представників юридичної служби;

– відображення в обліку результатів інвентаризації у вигляді коригувань, аналітичних записів і пояснень до фінансової звітності;

– проведення інвентаризації не рідше ніж раз на рік, а в умовах суттєвих змін у діяльності – частіше, у рамках внутрішнього контролю;

– створення графіку інвентаризації, прив'язаного до графіку підготовки фінансової та управлінської звітності.

Не менш важливим є вдосконалення внутрішнього контролю за правильністю відображення і погашення зобов'язань і аудиту розрахунків, що включає

– установлення контрольних точок при прийманні зобов'язань (на етапі укладання договору, при надходженні документів, перед оплатою);

– створення матриці ризиків для операцій із кредиторською заборгованістю;

– розробку внутрішніх регламентів щодо погодження оплати рахунків та супровідної документації;

– аудит дотримання договірних зобов'язань та правильності класифікації зобов'язань;

– виявлення операцій з ознаками фіктивності чи перевищення повноважень;

– аудит витрат за фактом оплати зобов'язань – у контексті цільового використання коштів;

– періодичний внутрішній аудит процедур взаєморозрахунків і стану заборгованості.

Далі, ефективний облік і контроль кредиторської заборгованості потребує цифрової модернізації, зокрема:

– упровадження ERP-системи з модулем управління зобов'язаннями;

– застосовування електронних рахунків і договорів, інтегрованих в облікову систему;

– використання системи контролю платежів на основі алгоритмів автоматичної перевірки лімітів і дозволів;

– застосовування інструментів штучного інтелекту для аналізу тенденцій у структурі зобов'язань;

– забезпечення захищеного доступу до даних про кредиторську заборгованість через веб-портали для менеджменту;

– інтегрування облікової системи з зовнішніми базами даних (наприклад, податковими, банківськими) для автоматичного зіставлення інформації.

Організація обліку кредиторської заборгованості потребує участі кваліфікованих фахівців; у цьому аспекті рекомендується:

– закріплення за бухгалтером-аналітиком функції моніторингу заборгованості і формування управлінської звітності;

– проведення регулярного навчання персоналу щодо нормативних змін у сфері обліку зобов'язань;

– упровадження системи внутрішнього наставництва і перехресної перевірки облікових даних між відділами;

– стимулювання фахівців до підвищення кваліфікації у сфері цифрового обліку та аудиту;

– залучення фахівців з управлінського обліку до аналітичної оцінки стану розрахунків;

– упровадження системи ключових показників ефективності для працівників, відповідальних за облік зобов'язань.

Таким чином, удосконалення організації обліку кредиторської заборгованості вимагає комплексного підходу: від оптимізації облікової політики і процедур документообігу до інтеграції сучасних інформаційних технологій і розвитку аналітичних функцій бухгалтерії. Поліпшення обліково-аналітичної роботи дозволяє не лише своєчасно погашати зобов'язання, а й ефективно управляти ресурсами підприємства, підвищуючи його фінансову гнучкість і конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі. Удосконалення цієї сфери також сприяє підвищенню інвестиційної привабливості підприємства, формуванню прозорої системи звітності та забезпеченню довіри з боку партнерів, інвесторів і контролюючих органів.

ЗАГАЛЬНІ АСПЕКТИ ВЕДЕННЯ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

***Хорошилова І.О.**, канд. екон. наук, доцент*
***Груніна Д.О.**, здобувач вищої освіти*
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Виробничі запаси є важливою складовою оборотних активів підприємства, які забезпечують безперервність виробничого процесу та формують матеріальну базу для виготовлення продукції, виконання робіт чи надання послуг. До них належать сировина, матеріали, паливо, запасні частини, тара тощо.

Методика бухгалтерського обліку запасів охоплює кілька важливих етапів.

По-перше, це визнання та класифікація запасів. Згідно з чинними стандартами обліку, до виробничих запасів належать: сировина, основні й допоміжні матеріали, запасні частини, паливо, тара та інші матеріальні ресурси, що призначені для використання у виробництві або господарських цілях.

По-друге, важливу роль відіграє оцінка надходження запасів. При їх оприбуткуванні використовується первісна вартість, яка включає закупівельну ціну, витрати на транспортування, навантаження, страхування тощо.

Третій етап – облік руху запасів. Документальне оформлення здійснюється за допомогою накладних, ордерів, актів списання та лімітно-забірних карт. Аналітичний облік ведеться за кожним видом запасів на відповідних рахунках.

Четвертий елемент методики – це оцінка вибуття запасів. Найчастіше підприємства використовують метод середньозваженої вартості, або метод ФІФО – «перші надходять – першими вибувають».

П’ятий момент – інвентаризація. Вона проводиться для звірки фактичної наявності запасів із даними бухгалтерського обліку, а також для виявлення нестач або надлишків.

І нарешті, важливою складовою є контроль і списання запасів. Воно повинно здійснюватися згідно з нормами, а також бути економічно обґрунтованим. Автоматизація обліку дозволяє підвищити ефективність контролю та уникати зловживань.Метою даної доповіді є розкриття основних положень методики бухгалтерського обліку виробничих запасів, а також висвітлення особливостей оцінки, класифікації, списання та контролю за їх використанням.

Оскільки виробничі запаси є важливою частиною матеріально-технічної бази підприємства. Їх раціональне використання впливає на безперервність виробництва, собівартість продукції та прибутковість господарської діяльності.

Ефективна методика обліку виробничих запасів забезпечує оперативний контроль за рухом матеріальних ресурсів, своєчасне списання, точність інформації у фінансовій звітності та зменшення ризиків зловживань. Вона є важливим інструментом управління витратами підприємства та оптимізації його фінансово-господарської діяльності. Сучасні умови господарювання потребують удосконалення облікових процедур, впровадження інформаційних технологій і посилення внутрішнього контролю, що сприятиме підвищенню економічної ефективності діяльності підприємств.

Контроль за використанням виробничих запасів у сучасних умовах є важливим інструментом зниження ризиків фінансової нестабільності підприємства та сприяє підвищенню ефективності облікових, контрольних, аналітичних процесів і управлінської політики щодо управління матеріальними ресурсами. Це, своєю чергою, забезпечує стабілізацію діяльності підприємства, збереження ресурсів і зростання загальної ефективності його функціонування.

Для досягнення високих результатів у виробничому процесі та покращення обліку й контролю виробничих запасів, необхідно не лише забезпечити їх раціональне використання, але й удосконалити документацію оперативного та аналітичного обліку. У сучасних умовах автоматизація облікових процесів є обов'язковою, оскільки вона охоплює широкий спектр діяльності підприємства – від виробничого процесу до прийняття стратегічних управлінських рішень. Впровадження автоматизованих систем дозволяє оперативно обробляти інформацію, знижувати ризики помилок та оптимізувати управління запасами.

Ми поділяємо думку багатьох науковців, які досліджують питання підвищення ефективності використання виробничих запасів. Вони справедливо наголошують, що існуюча система обліку та оцінки виробничих запасів потребує удосконалення і модернізації.

Щоб покращити систему забезпечення підприємства матеріальними ресурсами, необхідно ввести уніфіковані типові форми первинної документації, встановити чіткий порядок приймання, видачі та зберігання запасів на складах.

Одним із ключових кроків у цьому напрямі є активне впровадження комп'ютерних технологій у бухгалтерський облік. Автоматизація облікових процесів забезпечує не лише підвищення продуктивності праці, а й скорочення часу на виконання рутинних завдань. Завдяки цьому один працівник може ефективно виконувати декілька функцій одночасно. Наприклад, бухгалтер, окрім оформлення касових ордерів, має можливість автоматично заносити відповідні дані до облікових регістрів.

Таким чином, автоматизація облікової інформаційної системи суттєво пришвидшує обробку даних, зменшує кількість помилок, підвищує точність і своєчасність інформації, яка використовується для прийняття управлінських

рішень. Це сприяє покращенню всього облікового процесу й ефективнішому управлінню виробничими ресурсами підприємства.

Перелік посилань:

1. Самчук Н. В. Порядок здійснення внутрішнього контролю запасів на підприємстві. URL: http://eztuir.ztu.edu.ua.

2. Ткаченко О. С. Удосконалення контролю виробничих запасів в сільськогосподарському кооперативі Дніпро: Пороги, 2020. С. 139–150.

2. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ ОПОДАТКУВАННЯ ТА ФІСКАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

ІНСТИТУЦІЙНА РОЛЬ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ У ФОРМУВАННІ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ БЮДЖЕТУ ТА ПЕРЕРОЗПОДІЛІ НАЦІОНАЛЬНОГО ДОХОДУ

***Анненко А.В.**, здобувач вищої освіти*
Науковий керівник: Маліков В.В., д-р наук держ. упр., професор
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Податки є одним із основних інструментів формування державного бюджету та відіграють ключову роль у перерозподілі доходів у суспільстві. Завдяки податковій системі держава забезпечує фінансування суспільно важливих сфер, таких як освіта, охорона здоров'я, соціальний захист та інфраструктура. Крім того, податки виконують регулюючу функцію, впливаючи на економічні процеси, стимулюючи розвиток окремих секторів та обмежуючи тіньову економіку.

Державний бюджет складається з доходів та видатків, а податки є основним джерелом його наповнення. Вони поділяються на прямі (податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств) та непрямі (ПДВ, акцизи, мита). Прямі податки сплачуються безпосередньо платником, тоді як непрямі включаються у вартість товарів і послуг. Надходження від податків використовуються для фінансування державного сектору, включаючи оборону, правопорядок, освіту, охорону здоров'я, транспортну та комунальну інфраструктуру.

Ефективність податкової системи залежить від рівня податкової дисципліни, простоти адміністрування та про-

зорості витрат бюджету. Високий рівень ухилення від сплати податків або неефективне використання бюджетних коштів можуть призвести до фінансової нестабільності та зростання державного боргу.

Податки виконують функцію перерозподілу доходів через механізми прогресивного оподаткування та соціальних виплат. Високі податкові ставки для заможних верств населення дозволяють зменшити соціальну нерівність і забезпечити підтримку малозабезпечених верств населення. Наприклад, у багатьох країнах застосовується диференційована шкала оподаткування доходів громадян, що сприяє зменшенню розриву між багатими та бідними.

Податкова політика може включати як фіскальні заходи (збільшення або зменшення податкового навантаження), так і інструменти стимулювання економіки (податкові пільги, субсидії, державні інвестиції). Важливо забезпечити баланс між достатнім рівнем оподаткування для наповнення бюджету та стимулюванням економічного розвитку, щоб уникнути відтоку капіталу та тіньової діяльності.

З одного боку, податки забезпечують фінансову стійкість держави та сприяють розвитку економіки, з іншого – надмірне податкове навантаження може стримувати підприємницьку активність та інвестиції. Оптимальна податкова політика повинна балансувати між фіскальними потребами держави та стимулюванням економічного зростання.

Низькі податкові ставки можуть стимулювати розвиток малого та середнього бізнесу, залучення інвестицій та зменшення рівня безробіття. Водночас, надмірне зниження податків може призвести до бюджетного дефіциту та необхідності запозичень. Держава повинна використовувати податкові інструменти для підтримки стратегічних галузей, стимулювання інновацій та підвищення конкурентоспроможності економіки.

Таким чином, податки є необхідним механізмом наповнення державного бюджету та регулювання економічних процесів. Вони виконують функції фінансування державних витрат, соціального перерозподілу доходів та впливу на економічну активність. Ефективна податкова політика сприяє зменшенню нерівності та забезпеченню сталого економічного розвитку.

Держава повинна дотримуватися збалансованої податкової політики, яка дозволяє одночасно наповнювати бюджет, підтримувати соціальну справедливість та сприяти економічному зростанню. Важливими аспектами є боротьба з ухиленням від сплати податків, зниження бюрократії у податковій системі та підвищення ефективності використання бюджетних коштів.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОДНОРІВНЕВИХ І БАГАТОРІВНЕВИХ ПОДАТКОВИХ СИСТЕМ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

***Анненко А.В.**, здобувач вищої освіти*
Науковий керівник: Болдовська К.П., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Сучасні держави застосовують різні інституційні моделі оподаткування, серед яких найбільш поширеними є однорівнева та багаторівнева податкові системи. Їх структура безпосередньо впливає на ефективність функціонування економіки, бюджетну децентралізацію, перерозподіл доходів та податкову справедливість.

Однорівнева податкова система має модель, за якої податки адмініструються і надходять лише на одному рівні влади – як правило, центральному. Місцеві органи влади або зовсім не мають власної податкової бази, або залежать від трансфертів з державного бюджету. Наприклад, Есто-

нія є однією з небагатьох країн Європи, яка використовує переважно одноріневу систему оподаткування.

Багаторівнева податкова система – це система в якій податкові повноваження розподілені між центральною та місцевою владою (регіональною та муніципальною). Кожен рівень влади має власні податки або частку в загальнодержавних податках. Наприклад: Німеччина, США, Канада – федеративні держави з чітко визначеними рівнями оподаткування.

Порівняємо характеристики одно- і багаторівневої податкових систем, що будуть задіяні в визначенні їх переваг і недоліків (таблиця 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика одноріневої та багаторівневої податкової системи

Критерій	Одноріневa система	Багаторівнева система
Адміністрування	Централізоване	Децентралізоване
Гнучкість	Обмежена	Висока
Фінансова автономія регіонів	Низька	Висока
Податкова конкуренція	Відсутня або обмежена	Присутня (між регіонами або муніципалітетами)
Ефективність розподілу коштів	Залежить від ефективності центру	Вища при ефективному місцевому управлінні
Прозорість для платника	Простота й однакові правила для всіх	Ускладнена через множинність норм
Адміністративні витрати	Нижчі	Вищі (через наявність декількох рівнів управління)

Перед аналізом переваг і недоліків варто зазначити, що ефективність податкової системи значною мірою залежить не лише від її рівневої структури, а й від здатності органів влади забезпечити справедливий розподіл податкового навантаження, прозорість адміністрування та відповідність фіскальної політики потребам населення. Від-

так, розгляд сильних і слабких сторін кожної з моделей дозволяє глибше зрозуміти їх потенціал і обмеження в контексті різних державних устроїв (таблиця 2).

Таблиця 2

Переваги і недоліків податкових систем

Податкова система	Переваги	Недоліки
Однорівнева	– простота адміністрування; – єдині податкові правила для всієї країни; – низькі витрати на управління.	– відсутність урахування місцевих потреб; – залежність регіонів від центру; – централізоване навантаження.
Багаторівнева	– фінансова автономія регіонів; – можливість адаптації до місцевих умов; – податкова конкуренція.	– складність координації між рівнями; – вища вартість адміністрування; – можлива нерівність між регіонами.

На основі проведеного аналізу переваг та недоліків можна зробити висновок, що обидві системи – однорівнева і багаторівнева – мають свої сильні та слабкі сторони, і вибір між ними залежить від конкретних умов функціонування держави. Однорівнева система є більш централізованою, простою в адмініструванні та підходить для унітарних країн із сильною вертикаллю влади. Натомість багаторівнева система надає більшу гнучкість, стимулює фінансову незалежність регіонів і краще враховує місцеві особливості, що є важливим чинником у децентралізованих або федеративних державах.

Таким чином, найбільш ефективною моделлю може стати змішаний підхід, який поєднує централізовану координацію з елементами фінансової автономії регіонів, особливо для країн, які перебувають у процесі децентралізації.

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ОПОДАТКУВАННЯ ТА ЙОГО РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

***Анненко А.В.**, здобувач вищої освіти*
Науковий керівник: Хорошилова І.О., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Формування державного бюджету, впливає на розвиток підприємництва та економічну стабільність. Ефективна податкова політика сприяє збалансованому розвитку економіки, тоді як недосконале оподаткування може призвести до диспропорцій у фінансовій системі та зниження економічної активності.

У широкому розумінні, податкова система є сукупністю норм і механізмів, за допомогою яких держава здійснює мобілізацію фінансових ресурсів шляхом обов'язкового вилучення частини доходів юридичних і фізичних осіб для фінансування суспільно значущих функцій. Її функціонування базується на принципах загальності, рівності, справедливості, стабільності та ефективності, що забезпечують баланс між фіскальними інтересами держави та економічною активністю платників податків.

Серед основних функцій податків виокремлюють фіскальну, що полягає у забезпеченні сталого наповнення доходної частини бюджету; регулюючу, яка передбачає цілеспрямований вплив на економічні процеси шляхом стимулювання або обмеження певних видів діяльності; розподільчу, що реалізується через перерозподіл доходів з метою зменшення соціально-економічної нерівності; а також стимулюючу, яка проявляється в наданні податкових пільг для активізації інвестиційної, інноваційної або експортної діяльності.

Податкова система справляє суттєвий вплив на ключові макроекономічні показники. Зокрема, рівень інвести-

ції безпосередньо залежить від податкового навантаження: надмірне оподаткування стримує інвестиційну активність, тоді як податкові стимули сприяють розвитку підприємництва. Структура податкового навантаження на фонд оплати праці може впливати на рівень безробіття та масштаби тіньової зайнятості. У сфері цінової стабільності значну роль відіграють непрямі податки, зокрема податок на додану вартість та акцизи, які здатні зумовлювати зростання споживчих цін. Крім того, недостатній рівень податкових надходжень може призвести до дисбалансів бюджету та зростання обсягів державного боргу, що свідчить про порушення фіскальної дисципліни.

Ефективна податкова політика має бути спрямована на встановлення оптимального рівня податкового навантаження, який:

– не стримує економічне зростання;

– забезпечує наповнення бюджету без надмірного тиску на бізнес;

– сприяє детінізації економіки.

Узагальнюючи викладене, можна констатувати, що ефективна податкова політика виступає ключовим чинником забезпечення збалансованого економічного розвитку. Вона повинна поєднувати адекватне податкове навантаження з економічними стимулами, спрямованими на підтримку інвестиційної активності та детінізацію економіки. Раціональне формування податкових механізмів дозволяє не лише забезпечити стабільність державних фінансів, але й стимулювати економічне зростання та підвищувати соціальний добробут населення. Досвід розвинених країн свідчить про важливість комплексного підходу у побудові податкової системи, що враховує як потреби держави, так і інтереси бізнесу і громадян.

ПОДАТКОВІ РЕФОРМИ ЯК ЕЛЕМЕНТ АНТИКРИЗОВОЇ СТРАТЕГІЇ ДЕРЖАВИ

***Анненко А.В.**, здобувач вищої освіти*
Науковий керівник: Болдовська К.П., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

В умовах сучасної економічної нестабільності податкова політика держави відіграє важливу роль у забезпеченні фінансової стійкості та підтримці національної економіки. Податкові реформи виступають ключовим інструментом державного впливу на економічні процеси в кризових умовах. Вони спрямовані на збереження бюджетної стабільності, стимулювання підприємницької активності та забезпечення соціального захисту.

Податкові реформи є системними змінами у сфері оподаткування, що здійснюються з метою підвищення ефективності податкової системи, її справедливості та відповідності реальним соціально-економічним умовам. У кризовий період головними завданнями таких реформ є:

– зменшення податкового навантаження на бізнес;

– забезпечення безперебійного функціонування бюджетної системи;

– посилення інвестиційної привабливості країни;

– стимулювання зайнятості та внутрішнього попиту.

Криза змушує державу швидко реагувати на зміни економічної ситуації. Податкові реформи стають засобом оперативного реагування. Найбільш ефективними підходами в таких умовах є:

– тимчасове зниження або скасування окремих податків;

– введення пільг для пріоритетних галузей;

– спрощення процедур адміністрування податків;

– боротьба з тіньовою економікою через цифровізацію фіскальної системи.

У 2022-2024 роках Україна вжила низку термінових податкових заходів у зв'язку з війною та економічною нестабільністю. Серед них:

– введення спрощеної системи оподаткування для малого бізнесу зі ставкою 2 % від обороту;

– тимчасове звільнення від ПДВ та інших податків на окремі товари;

– обмеження податкових перевірок;

– розвиток електронних сервісів Державної податкової служби.

Ці заходи сприяли збереженню економічної активності, але поставили перед державою нові виклики, пов'язані з недонадходженням коштів до бюджету.

У багатьох країнах податкові реформи також використовувалися як відповідь на кризу:

– у США під час пандемії COVID-19 знижувалися податки для бізнесу, а також надавалися податкові кредити;

– у Німеччині реалізували програми податкових відтермінувань;

– у Польщі та Чехії – спрощено оподаткування для мікропідприємств.

Ці приклади демонструють, що ефективна податкова політика здатна стати основою для стабілізації економіки в умовах глобальних викликів.

Податкові реформи є важливою складовою антикризової стратегії держави. Вони дозволяють з одного боку – підтримати бізнес та економічну активність, а з іншого – забезпечити фінансову стійкість державного бюджету. Для досягнення позитивного ефекту такі реформи мають бути своєчасними, адресними та збалансованими.

У перспективі важливо не лише адаптувати податкову систему до кризи, а й закласти в неї механізми гнучкого реагування на майбутні виклики.

ОПОДАТКУВАННЯ ВНЕСКІВ ДО СТАТУТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

***Вербицька В.І.**, канд. екон. наук, доцент*
***Степурко П.С.**, здобувач вищої освіти*
***Челомбітько Н.О.**, здобувач вищої освіти*
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

У разі, коли внесення учасників до статутного капіталу здійснюється у вигляді грошових внесків, останні оподаткуванню не підлягають. Це стосується:

– податку на прибуток, адже не виникають доходи чи витрати;

– ПДВ, позаяк не мовиться про постачання товарів (робіт, послуг). До того ж передача корпоративних прав від підприємства учаснику не є об'єкт оподаткування (пп. 14.1.185 Податкового кодексу України, далі – ПКУ; пп. 14.1.191 ПКУ; пп. 196.1.1 ПКУ);

– єдиного податку, тому що такі грошові внески не включають до оподатковуваного доходу платника єдиного податку (пп. 292.11.8 ПКУ);

– ПДФО та військового збору (пп. 165.1.44 ПКУ). Але за грошові внески до статутного капіталу фізична особа отримує корпоративні права, зокрема, частку у ТОВ. Ці внески відображають у Додатку 4ДФ до Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків – фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску з ознакою «178» [1].

У разі здійснення учасниками майнових внесків оподаткування здійснюється у вигляді: «податку на прибуток – при отриманні необоротних активів (основних засобів, нематеріальних активів) податкові різниці у емітента корпоративних прав відсутні (пп. 134.1.1 ПКУ); ПДВ – передача майна до статутного капіталу прирівнюється до його про-

дажу як товару (пп. 14.1.191 ПКУ). Тож підлягає оподаткуванню ПДВ за загальною ставкою – 20 %. Підприємство – емітент корпоративних прав, зареєстрований платником ПДВ, має право на податковий кредит на підставі зареєстрованої в ЄРПН податкової накладної від учасника – платника ПДВ; єдиного податку – у емітента-спрощенця не оподатковується майно, як внески до статутного капіталу (пп. 292.11.8 ПКУ). Такі операції у негрошовій формі не призводять до переведення на загальну систему оподаткування; ПДФО та військового збору – за майнові внески до статутного капіталу фізособа отримує корпоративні права, зокрема, частку у ТОВ. Ці внески відображають у Додатку 4ДФ до Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків – фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску з ознакою «178» (див. категорію 103.25 ЗІР)» [1].

Відносно особливостей обліку необоротних активів в якості внесків у статутний капітал слід пояснити наступне. Якщо в якості внеску отримують основні засоби, матеріальні та нематеріальні активів, вони не повинні зараховуватись у склад капітальних інвестицій, так як це робиться, коли їх купують. «Ці активи обліковують одразу на відповідних рахунках: 10 «Основні засоби», 11 «Інші необоротні матеріальні активи», 12 «Нематеріальні активи». Тобто рахунок 15 «Капітальні інвестиції» не використовується. Майно (необоротні активи, запаси) зараховуються на баланс за їх первісною вартістю – справедливою вартістю внесків, погодженою учасниками. Цю вартість збільшують на витрати, які понесло підприємство у зв’язку з придбанням таких активів (доставка, доведення до стану придатного до використання тощо). Це передбачено п. 8 НП(С)БО 7 «Основні засоби», п. 11 НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи», п. 9 НП(С)БО 9 «Запаси»)» [2].

Підприємство має можливість амортизації необоротних активів, які були внесені у його статутний капітал, наприклад, комп'ютерних програм, які входять у власність підприємства. «Відповідно до п. 8 НП(С)БО16 «Витрати», якщо актив забезпечує одержання економічних вигід протягом кількох звітних періодів, то витрати визнаються шляхом систематичного розподілу його вартості. Наприклад, у вигляді амортизації між відповідними звітними періодами [20].

Нарахування амортизації нематеріальних активів здійснюється протягом строку їх корисного використання, який встановлюється підприємством/установою (у розпорядчому акті) при визнанні цього об'єкта активом (при зарахуванні на баланс) (п. 25 НП(С)БО 8) [2]. Під час визначення терміну корисного використання по об'єкту нематеріальних активів враховується строки корисного використання подібних активів; перспективне моральне зношення; низка правових або інших подібних обмежень щодо строку їх застосування; очікувані способи, аби використати нематеріальні активи підприємству; залежність строків корисного застосування нематеріальних активі від строків корисного застосування по іншим активам підприємства. У випадку, коли означені заходи не є корисними в умовах підприємства, воно має право використання терміну, встановленого у податковому законодавстві. Амортизації в податковому обліку підлягають нематеріальні активи, призначені для використання в господарській діяльності платника податку (пп. 138.3.2 ПКУ). Своєю чергою, господарська діяльність – це діяльність особи, що пов'язана з виробництвом (виготовленням) та/або реалізацією товарів, виконанням робіт, наданням послуг, спрямована на отримання доходу (пп. 14.1.36 ПКУ). Якщо ці умови виконуються підприємством, то на вартість отриманої комп'ютерної програми воно нараховуватиме амортизацію як у бухгалтерському, так і в податковому обліку [1]. Таким чином, щоб здійснити виконання поставлених цілей стосовно обліку,

у підприємства існує можливість самостійного визначення такого строку, ґрунтуючись на низку чинників, спроможних вплинути на цей облік, або застосувати строки, встановлені у податковому законодавств.

Спираючись на положення ПКУ, комп'ютерні програми входять у групу 5 нематеріальних активів. По цій групі терміном нарахування амортизації повинен бути термін, що відповідає правовстановлюючій документації, і цей термін не може бути меншим за два роки. У випадку невстановлення терміну дії стосовно корисного використання нематеріальних активів, означений термін може бути визначений у самостійному порядку платником податку.

Перелік посилань:

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення 28.04.2025)

2. Нормативно-правове забезпечення бухгалтерського обліку в підприємницькій сфері. *Міністерство фінансів України*. URL : https://mof.gov.ua/uk/nacionalni-polozhennja1 (дата звернення 27.04.2025)

3. Карпенко Є. А., Карпенко О. В., Мілька А. І. Перспективи розвитку бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту в умовах інноваційних інформаційних технологій : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2021. URL: http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/11475

ПОДАТКОВІ ПІЛЬГИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПОДАТКОВОГО МЕХАНІЗМУ: ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ АКТИВНІСТЬ

***Геліна А.І.**, здобувач вищої освіти*
Науковий керівник: Болдовська К.П., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Податкові пільги є невід'ємною складовою сучасного фіскального інструментарію. У багатьох країнах вони слугують засобом впливу на поведінку суб'єктів господарювання, стимулювання інвестицій, інноваційної діяльності, розвитку малого та середнього бізнесу, а також досягнення

соціально важливих цілей. Разом з тим, надання пільг супроводжується втратами бюджетних доходів, що вимагає зваженої податкової політики.

Податкові пільги можна трактувати як законодавчо встановлені переваги для окремих категорій платників податків, що полягають у зменшенні податкового зобов'язання. Розрізняють пільги фіскального характеру (націлені на зменшення податкового тягаря) та стимулюючі, що мають на меті активізацію певних економічних процесів.

Відтак, податкові пільги можуть бути ефективним інструментом активізації економічної діяльності. Теоретично це пояснюється концепціями стимулювального оподаткування, згідно з якими зменшення податкового навантаження підвищує інвестиційну активність та збільшує рівень зайнятості. У короткостроковій перспективі це може сприяти зростанню ВВП.

Водночас ефективність пільг залежить від:

– точності їх спрямування (таргетування);

– наявності прозорих критеріїв для отримання;

– контролю за досягненням очікуваних результатів.

У розвинутих країнах податкові пільги часто застосовуються для стимулювання екологічно чистих виробництв, НДДКР, а також у сільському господарстві.

В Україні податкові пільги також відіграють важливу роль, зокрема:

– звільнення підприємств у пріоритетних галузях від податку на прибуток;

– податкові канікули для новостворених підприємств;

– ПДВ-пільги на соціально значущі товари.

Проте, як показує практика, відсутність ефективного механізму оцінки результативності пільг знижує їхню ефективність. Часто пільги надаються широкому колу суб'єктів без достатнього обґрунтування, що сприяє ухиленню від сплати податків.

Серед основних проблем застосування податкових пільг в Україні можна виділити:

– фрагментарність і нестабільність податкової політики;
– політична заангажованість у процесі надання пільг;
– недостатня оцінка їх впливу на бюджет та економіку.

Враховуючи зазначені проблеми, доцільно розробити та впровадити комплекс організаційних і методичних заходів, які сприятимуть підвищенню ефективності застосування податкових пільг. Зокрема, це передбачає:

– регулярну ревізію податкових пільг;
– прозорі механізми обліку втрат бюджету;
– оцінку ефективності пільг на основі економічних індикаторів.

Таким чином, податкові пільги є потужним інструментом впливу на економічну активність, проте їх ефективність залежить від обґрунтованості, адресності та прозорості механізму їх застосування. Для досягнення позитивного економічного ефекту необхідне системне вдосконалення податкової політики, з урахуванням стратегічних цілей розвитку держави.

ПРОЗОРІСТЬ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ЯК ФАКТОР ЗНИЖЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ ТА ПІДВИЩЕННЯ ДОВІРИ ДО ДЕРЖАВИ

***Геліна А.І.**, здобувач вищої освіти*
Науковий керівник: Болдовська К.П., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Податкова система є однією з основних складових економічної політики будь-якої країни. Від її ефективності залежить не лише наповнення державного бюджету, але й стабільність економіки, соціальна справедливість і рівень довіри до органів влади. Прозорість податкової системи є ключовим аспектом, що визначає ефективність її функціонування та сприяє боротьбі з корупцією.

В Україні, як і в багатьох інших країнах, проблема корупції в податковій сфері є актуальною, що негативно

позначається на економічному розвитку та рівні довіри громадян до держави.

Корупція в податковій системі виникає через численні недоліки в організації збору податків, неналежний контроль, а також через високий рівень суб'єктивності в оцінці податкових зобов'язань. Основні проблеми включають:

1) високий рівень адміністрування податків: завдяки великій кількості адміністративних процедур, податкові органи мають можливість для маніпулювання даними і прийняття дискреційних рішень;

2) корупція серед податкових органів: зловживання з боку податкових інспекторів, які можуть вимагати хабарі за недоплату податків або за сприяння в ухиленні від сплати.

3) неясність податкових норм: недосконалість законодавства створює простір для тлумачення податкових правил на власний розсуд, що часто призводить до порушень і маніпуляцій.

Для боротьби з корупцією в податковій системі необхідно впроваджувати низку заходів, орієнтуючись на забезпечення прозорості, ефективності та справедливості:

1. Електронізація податкових процесів. Упровадження сучасних електронних систем дозволяє автоматизувати процеси обліку та сплати податків, що знижує людський фактор і можливості для корупційних зловживань. Зокрема, створення електронних платформ для подачі декларацій та звітів дозволяє скоротити кількість взаємодій між платниками податків і податковими органами, що знижує ймовірність корупційних практик.

2. Стандартизація та чіткість податкових правил. Законодавство повинно бути чітким, стабільним і зрозумілим для всіх учасників податкових відносин. Чіткість податкових норм дозволяє уникнути двозначностей і зловживань з боку як податкових органів, так і платників податків.

3. Публічний доступ до податкової інформації. Відкритість статистики та звітів податкових органів підвищує

рівень довіри до системи. Громадськість повинна мати доступ до даних про обсяги податкових надходжень, витрати з бюджету та механізми контролю.

4. Зміцнення незалежності контролюючих органів. Створення незалежних органів для моніторингу та контролю за діяльністю податкових органів дозволяє запобігти зловживанням та маніпуляціям, а також підвищує прозорість у взаємодії з платниками податків.

5. Підвищення податкової культури серед громадян. Освітні програми для платників податків, зокрема щодо прав і обов'язків у податковій сфері, допомагають формувати обізнаність і сприяють громадянській активності в боротьбі з корупцією.

Таким чином, прозорість податкової системи є важливим фактором у боротьбі з корупцією та для підвищення рівня довіри громадян до органів державної влади. Впровадження електронних систем, чіткість податкових норм, доступ до податкової інформації та підвищення контролю є ключовими заходами для досягнення цих цілей. Прогресивний досвід інших країн демонструє, що реформи в податковій сфері можуть суттєво знизити рівень корупції і сприяти економічному зростанню та розвитку держави.

ФУНКЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ МИТНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

***Коньова К.А.**, здобувач вищої освіти*
Науковий керівник: Болдовська К.П., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Митне оподаткування є ключовим інструментом державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, оскільки поєднує фіскальні, регуляторні, захисні та стиму-

лювальні функції. У сучасних умовах глобалізації та інтеграції національних економік особливого значення набуває ефективне поєднання цих функцій у рамках зовнішньоторговельної політики держави, адже вони впливають не лише на формування державного бюджету, а й на умови імпорту та експорту товарів, захист внутрішнього ринку, розвиток національного виробництва та забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної продукції.

Передусім, митне оподаткування виконує важливу фіскальну функцію, що забезпечує наповнення державного бюджету за рахунок надходжень від митних платежів, першою чергою, від ввізного та вивізного мита. У країнах із недостатньо розвиненою системою внутрішнього оподаткування митне оподаткування може забезпечувати суттєву частку державних доходів. Водночас надмірна фіскальна орієнтація митної політики може стримувати зовнішньоекономічну активність, що вимагає збалансованого підходу.

Разом з тим, регуляторний потенціал мита як тарифного інструменту дозволяє державі цілеспрямовано впливати на структуру зовнішньої торгівлі, стимулювати розвиток пріоритетних галузей та захищати національного виробника і внутрішній ринок від зовнішньої конкуренції. Застосування диференційованих ставок митного оподаткування, тарифних квот, антидемпінгових та компенсаційних мит дозволяє адаптувати зовнішньоторговельну політику до цілей національного економічного розвитку.

Важливо також враховувати вплив митної політики на економічну мотивацію суб’єктів зовнішньоекономічної діяльності, зокрема щодо вибору напрямів торгівлі, використання пільгових режимів або прагнення мінімізувати витрати. З одного боку, пільгові режими оподаткування (зона вільної торгівлі, спеціальні митні режими) здатні активізувати міжнародну торгівлю; з іншого – надмірне митне навантаження або непрозорість процедур можуть стимулювати тінізацію або ухилення від митного контролю.

Водночас ефективність функціонування митного оподаткування залежить не лише від нормативного регулювання, а й від рівня інституційної спроможності митних органів, автоматизації процедур, прозорості адміністрування та інтеграції до міжнародних стандартів, зокрема вимог Світової організації торгівлі.

У підсумку, митне оподаткування виконує багатовимірну роль у системі державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Його ефективність залежить від здатності держави забезпечити збалансованість між фіскальними інтересами, потребами економічного розвитку та дотриманням принципів відкритої торгівлі.

Окрім мита, в оподаткуванні ЗЕД системі передбачено інші види податків і зборів. Податок на додану вартість (ПДВ) при імпорті є обов'язковим елементом оподаткування товарів, що ввозяться з-за кордону, і виступає інструментом фіскального регулювання. Його розмір залежить від законодавчо встановленої ставки, яка може варіюватися в залежності від виду товару. Акцизний збір застосовується до підакцизних товарів, таких як алкогольні напої, тютюнові вироби, нафтопродукти, транспортні засоби тощо. Його головна мета – не лише фіскальна, а й соціальна, оскільки акцизний податок використовується для зниження споживання шкідливих товарів. Також існують митні збори за виконання окремих митних процедур, наприклад, оформлення митної декларації, контроль і огляд товарів, зберігання на митному складі, а також плата за послуги митного брокера.

Механізм стягнення митних платежів передбачає декілька етапів. Першим з них є визначення митної вартості товарів, що є базою для нарахування митних платежів. Визначення вартості відбувається за одним із методів, визначених законодавством: за ціною контракту, за вартістю ідентичних або подібних товарів, за віднімальним або до-

датковим методом, або за резервним методом. Після цього відбувається оформлення митної декларації, подання необхідних документів та сплата відповідних митних платежів. В сучасних умовах широко використовується електронне декларування, що дозволяє суттєво зменшити час на проходження митних процедур, підвищити прозорість та ефективність системи. Після здійснення митного оформлення товари допускаються до вільного обігу або переміщуються за визначеним митним режимом.

Митне оподаткування істотно впливає на зовнішню торгівлю. Високі ставки мит і зборів можуть знизити обсяги імпорту, зробити іноземні товари менш привабливими на внутрішньому ринку, водночас стимулюючи розвиток вітчизняного виробництва. З іншого боку, надмірне оподаткування імпорту може призвести до зростання цін на споживчі товари, зниження рівня конкуренції, обмеження доступу до інноваційних технологій, що негативно позначається на економіці. У той же час, помірне та обґрунтоване застосування митних зборів сприяє збалансованому розвитку зовнішньоекономічної діяльності, формуванню сприятливого інвестиційного клімату та забезпеченню сталого зростання національної економіки.

На міжнародному рівні застосування мит регулюється нормами Світової організації торгівлі (СОТ), яка передбачає прозорість та недискримінаційність митної політики. СОТ зобов'язує країни-учасниці дотримуватися визначених тарифних зобов'язань і поступово знижувати бар'єри у міжнародній торгівлі. Окрім цього, значну роль відіграють регіональні інтеграційні об'єднання, які часто передбачають створення митних союзів або зон вільної торгівлі, де митні збори скасовуються або значно знижуються між країнами-учасницями. Це створює умови для вільного руху товарів, послуг, капіталу та робочої сили, стимулює економічну інтеграцію та конкурентоспроможність регіону.

Таким чином, митне оподаткування залишається ефективним інструментом державного регулювання, однак його застосування потребує виваженого та обґрунтованого підходу, який би поєднував захист національних інтересів із вимогами міжнародного торговельного права. Забезпечення балансу між фіскальними, регуляторними і політичними функціями митної політики дозволить державі ефективно реагувати на виклики глобальної економіки, сприяти розвитку зовнішньої торгівлі та інтеграції до світового економічного простору.

ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОЇ МОТИВАЦІЇ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ ШКАЛИ

***Коньова К.А.**, здобувач вищої освіти*
Науковий керівник: Маліков В.В., д-р наук держ. упр., професор
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Оподаткування є важливим інструментом державного регулювання економіки і впливає на економічну мотивацію учасників ринку. Зміни в системі оподаткування можуть впливати на поведінку підприємців і споживачів, їхні рішення щодо інвестицій, виробництва і споживання товарів і послуг.

Розглянемо, як різні підходи до формування податкової шкали можуть впливати на мотивацію економічних суб'єктів.

Одним із найбільш обговорюваних методів є прогресивне оподаткування, яке передбачає підвищення податкових ставок зі збільшенням доходу. Це дозволяє зменшити соціальну нерівність, оскільки багатші люди платять більші податки. Проте цей підхід може призвести до того, що високооплачувані працівники або підприємці будуть менш зацікавлені в заробітках і інвестиціях через високі податкові ставки.

Регресивне оподаткування, навпаки, передбачає зменшення ставки податку з ростом доходу. Така система може стимулювати підприємницьку активність, оскільки залишає більше коштів в руках бізнесу та фізичних осіб, що може призвести до економічного зростання. Але одночасно це може погіршити ситуацію з соціальною нерівністю.

Пропорційне оподаткування передбачає однакову ставку податку для всіх рівнів доходів, що робить податкову систему простішою та зрозумілішою. Однак у такій системі може бути відсутня достатня підтримка тих, хто має низькі доходи, що створює несправедливість у перерозподілі ресурсів.

Непрямі податки, такі як податок на додану вартість або акцизи, впливають на ціни товарів і послуг. Вони можуть стимулювати або стримувати споживання певних товарів, зокрема, таких, що мають шкідливий вплив на здоров'я або навколишнє середовище. З одного боку, ці податки можуть коригувати споживчі звички, з іншого – вони створюють додаткове навантаження на бідніші верстви населення.

Податки на капітал (наприклад, податок на прибуток або на дивіденди) стимулюють інвестиції та накопичення капіталу, що важливо для розвитку економіки. Але надмірне оподаткування капіталу може знизити інвестиційну активність і таким чином уповільнити економічне зростання.

Ефективність різних типів оподаткування сильно залежить від конкретних умов кожної країни. Прогресивне оподаткування може бути доцільним в країнах, де є високий рівень соціальної нерівності, але при цьому воно може обмежувати мотивацію для інвестування та розвитку. Регресивне оподаткування, з іншого боку, може бути корисним для стимулювання економічного зростання, але воно не завжди є справедливим щодо менш заможних верств населення.

Непрямі податки можуть бути ефективними в певних ситуаціях, наприклад, для зменшення споживання шкідливих товарів, однак вони можуть значно вплинути на добробут тих, хто має низькі доходи. Податки на капітал, за умови правильного застосування, можуть забезпечити додаткові надходження до державного бюджету та стимулювати економічне зростання.

В Україні сьогодні використовуються різні моделі оподаткування, зокрема прогресивне оподаткування доходів фізичних осіб, пропорційне оподаткування прибутку підприємств та непрямі податки. Проте є й певні проблеми, які по'вязані з податковим навантаженням на малий та середній бізнес. Це стримує розвиток підприємництва та інвестицій.

Для підвищення ефективності оподаткування в Україні необхідно здійснити кілька важливих реформ. Зокрема, потрібно знизити податкове навантаження на малий і середній бізнес, спростити податкову систему і запровадити податкові пільги для інноваційної діяльності. Окрім того, необхідно активізувати боротьбу з ухиленням від сплати податків, що дозволить збільшити доходи державного бюджету.

Таким чином, для створення ефективної податкової системи в Україні необхідно врахувати не лише економічні умови, а й соціальні аспекти. Збалансований підхід до оподаткування, який забезпечить підтримку малого і середнього бізнесу, а також сприятиме розвитку інновацій, буде сприяти економічному зростанню та покращенню добробуту населення.

ПОДАТКОВІ ПІЛЬГИ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В КОНТЕКСТІ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ

***Коньова К.А.**, здобувач вищої освіти*
Науковий керівник: Хорошилова І.О., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Податкові пільги є важливою складовою податкової політики держави, оскільки вони допомагають стимулювати економічну активність, підтримувати окремі категорії населення та сприяти розвитку певних галузей. Завдяки таким заходам держава може регулювати податкове навантаження на бізнес, створюючи сприятливі умови для інвесторів та підприємців. Водночас ефективне використання податкових пільг здатне покращити соціально-економічну ситуацію в країні та забезпечити її стабільний розвиток.

Під податковими пільгами розуміють законодавчо передбачені переваги для окремих платників податків. Вони можуть виражатися у зменшенні суми податку, тимчасовому звільненні від його сплати або відстроченні платежів. Такі механізми дозволяють підприємствам оптимізувати свої витрати, а громадянам – отримувати додаткову фінансову підтримку. Залежно від специфіки, пільги можуть бути різних типів.

Наприклад, податкові знижки передбачають зменшення бази оподаткування, що зменшує загальну суму податку до сплати. Податкові кредити дозволяють безпосередньо зменшити суму податкового зобов’язання. Також існують податкові канікули, коли певним категоріям платників надається тимчасове звільнення від сплати податків. У деяких випадках певні види доходів чи майна можуть повністю виключатися з бази оподаткування, а також можливе відстрочення сплати податків на більш пізній термін, що особливо актуально в умовах фінансових труднощів.

Вплив податкових пільг на економіку та суспільство є неоднозначним.

З одного боку, вони можуть позитивно впливати на інвестиційний клімат, сприяючи розвитку пріоритетних галузей економіки. Наприклад, зменшення податкового навантаження на малий та середній бізнес стимулює підприємницьку активність, створює нові робочі місця та підвищує рівень зайнятості населення. Крім того, пільги можуть сприяти залученню іноземних інвесторів, які шукають країни з вигідними податковими умовами. Також вони допомагають підтримувати соціально вразливі верстви населення, надаючи їм фінансові полегшення та сприяючи зменшенню рівня бідності. Окремо варто відзначити роль податкових пільг у стимулюванні наукових досліджень та інновацій, адже багато країн пропонують податкові стимули для компаній, що займаються розробкою нових технологій.

Разом із позитивними аспектами податкові пільги можуть мати й негативні наслідки. Передусім, вони призводять до зменшення податкових надходжень у бюджет, що може створювати фінансовий дисбаланс, особливо якщо система пільг не є продуманою та чітко регламентованою. Окрім того, у разі непрозорого використання таких інструментів може спотворюватися конкурентне середовище, коли окремі підприємства отримують необґрунтовані переваги перед іншими. Податкові пільги також можуть використовуватися для ухилення від сплати податків, що ускладнює контроль за податковими надходженнями та може призвести до зловживань. Якщо механізм пільг не є ефективним, бюджетні кошти можуть використовуватися нераціонально, що створює додаткове навантаження на економіку країни.

Щоб податкові пільги приносили користь і державі, і платникам податків, необхідно ретельно підходити до їхнього впровадження.

Насамперед, важливо чітко визначити цілі надання таких пільг та встановити зрозумілі критерії для їх отримання. Процес надання податкових преференцій має бути прозорим, що сприятиме зменшенню корупційних ризиків і підвищенню довіри до податкової системи. Важливо також регулярно оцінювати вплив пільг на економіку та переглядати їх відповідно до змін у фінансовій та соціальній ситуації. Лише виважене використання цього інструменту дозволить уникнути негативних наслідків та забезпечити стабільний розвиток економіки.

Отже, податкові пільги є потужним інструментом регулювання економічних процесів, проте їх ефективність залежить від правильної реалізації та контролю. Вони можуть сприяти залученню інвестицій, підтримці бізнесу та соціально вразливих верств населення, проте водночас можуть створювати ризики для бюджету та конкурентного середовища. Саме тому держава має дотримуватися зваженого підходу до їхнього застосування, забезпечуючи баланс між стимулюванням економічного розвитку та фінансовою стабільністю.

ПОДАТКОВІ МЕХАНІЗМИ СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТА ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЕКОНОМІКИ

***Купін О.В.**, здобувач вищої освіти*
Науковий керівник: Болдовська К.П., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Податкова політика є одним із ключових інструментів державного регулювання економіки. В умовах сучасного глобалізованого світу, де інновації визначають конкурентоспроможність країн, податки можуть відігравати вирішальну роль у стимулюванні науково-технічного прогресу, розвитку підприємництва та впровадженні новітніх технологій.

Держава може стимулювати інновації через податкові пільги, субсидії та спеціальні режими оподаткування для підприємств, що займаються дослідженнями та розробками. Основні традиційні механізми впливу податків на інновації є такими:

– зниження податків на прибуток підприємств – дозволяє компаніям більше коштів вкладати у розвиток нових технологій;

– податкові кредити на дослідження та розробки – компанії отримують знижки на податки, якщо фінансують наукові дослідження;

– амортизаційні пільги – прискорена амортизація обладнання та технологічних активів зменшує податкове навантаження;

– зменшення податкового тиску на стартапи – сприяє розвитку малого бізнесу та інноваційних підприємств.

У глобальній практиці податкова політика є одним із ключових інструментів підтримки науково-технічного прогресу та розвитку інноваційних галузей. Багато країн застосовують різні форми податкового стимулювання, спрямовані на активізацію інвестицій у дослідження і розробки, комерціалізацію інновацій, а також розвиток високотехнологічного підприємництва.

Так, у США діє механізм податкового кредиту для компаній, що здійснюють витрати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (Research and Development Tax Credit), який дозволяє зменшити податкові зобов'язання пропорційно до інноваційної активності.

У країнах Європейського Союзу широкого поширення набули спеціальні режими оподаткування для інноваційних компаній. Зокрема, у Великій Британії функціонує режим «Patent Box», який передбачає зниження ставки податку на прибуток, отриманий від комерційного використання запатентованих технологій.

У Китаї реалізується політика преференційного оподаткування підприємств, що функціонують у сфері високих технологій. Вона охоплює зменшення ставок податку на прибуток, можливість додаткових амортизаційних відрахувань, а також інші стимули для компаній, які здійснюють інноваційну діяльність та впроваджують сучасні технології.

Відтак, міжнародна практика свідчить про ефективність використання податкових важелів для стимулювання інноваційного розвитку, й може розглядатись як важливий орієнтир для модернізації податкової політики України в умовах переходу до економіки знань.

В Україні також є певні податкові стимули і механізми для інноваційного бізнесу, зокрема:

– податкові пільги для ІТ-галузі (спрощена система оподаткування для ФОП);

– індустріальні парки – спеціальні зони з податковими преференціями для технологічних компаній;

– податкові стимули для аграрних інновацій – підтримка розвитку новітніх технологій у сільському господарстві.

Проте, для більш ефективного стимулювання інновацій, на наш погляд, необхідне:

– запровадження податкових кредитів на R&D для підприємств;

– розширення підтримки стартапів через зниження податкового навантаження;

– спрощення адміністрування податків для інноваційного бізнесу.

Таким чином, податкова політика відіграє ключову роль у формуванні сприятливих умов для інноваційного розвитку економіки. Впровадження податкових стимулів сприятиме залученню інвестицій у технології, підвищенню конкурентоспроможності підприємств і створенню нових робочих місць.

КРИЗОСТІЙКІСТЬ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ: ПІДХОДИ ДО АДАПТАЦІЇ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

***Купін О.В.**, здобувач вищої освіти*
Науковий керівник: Болдовська К.П., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Кризи – економічні, фінансові, військові – значно впливають на здатність держави акумулювати податкові надходження та забезпечити сталий розвиток. Податкова система повинна бути достатньо гнучкою, щоб реагувати на такі виклики, не знижуючи рівня фіскальної безпеки.

У періоди криз держава стикається з різнопланові економічними потрясіннями, які безпосередньо позначаються на функціонуванні податкової системи. Зокрема, відбувається зменшення економічної активності, що тягне за собою скорочення податкових надходжень, погіршення платіжної дисципліни та посилення фіскального тиску. Такі зміни вимагають глибшого аналізу основних викликів, що постають перед податковою сферою у кризовий період. Так, скорочення обсягів ВВП веде до зменшення бази оподаткування; зростання тіньової економіки – до втрат фіскального контролю; зниження податкової дисципліни – до недонадходжень у бюджет. Водночас виникає дефіцит державних фінансів, який потребує перегляду як податкової політики, так і структури державних витрат.

У таких умовах особливої актуальності набуває питання розробки принципів, на яких має ґрунтуватися адаптація податкової системи до нових викликів. Йдеться не лише про оперативну реакцію на зовнішні загрози, а й про побудову стійкої системи, яка забезпечить фіскальну стабільність і водночас сприятиме економічному відновленню.

Одним із ключових елементів такої адаптації є гнучкість податкової системи, що передбачає оперативне вне-

сення змін до ставок, пільг і процедур. Цільова підтримка бізнесу має базуватись на ретельному аналізі постраждалих галузей, а забезпечення фіскальної стабільності – на збереженні пріоритетного фінансування основних державних функцій. Прозорість дій податкових органів і відкритий діалог з громадськістю підвищують рівень довіри, що є критично важливим у кризових умовах.

З урахуванням наведених принципів, особливого значення набуває практична реалізація інструментів адаптації податкової структури. Це потребує системних кроків, спрямованих на підтримку економічних суб'єктів, зменшення податкового тиску та оптимізацію адміністрування. Серед таких заходів варто відзначити:

– тимчасове зниження або скасування податків для мікро- та малого бізнесу;

– надання податкових канікул або відтермінування сплати податків;

– спрощення податкових процедур для зниження адміністративного тиску;

– цифровізацію сервісів для платників податків для зручності звітності та мінімізації контакту з держорганами;

– зміщення фіскального навантаження з виробничих секторів на джерела надприбутків, рентні платежі, нерухомість тощо;

– удосконалення оподаткування доходів фізичних осіб через введення прогресивної шкали;

– посилення контролю за дотриманням податкового законодавства, боротьба з ухиленням від оподаткування, зокрема через міжнародну співпрацю та аналітику ризиків.

Таким чином, у кризових умовах податкова система має відігравати стабілізуючу роль. Її адаптація повинна бути не лише фіскально доцільною, а й соціально справедливою. Оптимальна структура оподаткування має поєднувати стимулювання економічної активності з достатнім рівнем надходжень для фінансування державних потреб.

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ЯК МЕХАНІЗМ БОРОТЬБИ З ЕКОНОМІЧНОЮ НЕРІВНІСТЮ

***Купін О.В.**, здобувач вищої освіти*
Науковий керівник: Болдовська К.П., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Економічна нерівність є однією з ключових проблем сучасних суспільств. Вона проявляється в нерівному розподілі доходів, багатства, можливостей доступу до освіти, охорони здоров'я та інших соціальних благ. Одним із найбільш ефективних інструментів зменшення цієї нерівності є податкова політика, яка виконує не лише фіскальну, але й перерозподільчу функцію. Її правильне формування та застосування здатне суттєво скоротити соціальне розшарування та сприяти справедливішому суспільному устрою.

Податкова політика – це діяльність держави щодо встановлення, змінення і реалізації податків з метою впливу на економіку та розподіл доходів. Вона включає:

– визначення податкової системи, податків та зборів;

– регулювання податкових ставок;

– установлення пільг та механізмів адміністрування податків.

Одна з ключових функцій податкової політики – соціальна. Через прогресивне оподаткування держава може здійснювати перерозподіл доходів від заможних верств населення до менш забезпечених – шляхом фінансування соціальних програм, допомоги та пільг.

Прогресивна шкала податку на доходи фізичних осіб є однією з найефективніших форм боротьби з нерівністю. При цій системі вища ставка податку застосовується до вищих доходів, що дозволяє зменшити надмірне накопичення багатства в руках окремих груп. Наприклад, у скан-

динавських країнах, які мають одні з найвищих показників податкового навантаження, одночасно спостерігається низький рівень соціальної нерівності.

Податкова політика включає пільги для соціально вразливих верств населення:

– малозабезпечені сім'ї;

– особи з інвалідністю;

– пенсіонери;

– учасники бойових дій тощо.

Через податкові механізми реалізуються соціальні трансферти: дотації, субсидії, адресна допомога. Їх фінансування здійснюється за рахунок загальних доходів бюджету, які формуються переважно через податки.

В Україні податкова система є змішаною: основні бюджетоформуючі податки – податок на додану вартість, податок на прибуток, акциз. Проте податок на доходи фізичних осіб є плоским (18%), що обмежує можливості перерозподілу доходів. Це призводить до зростання майнової та соціальної диференціації. Серед актуальних проблем, можна виділити такі:

– обмежена ефективність фіскального контролю;

– податкове навантаження на малий бізнес;

– недостатня адресність соціальної підтримки.

Але є і перспективи:

– запровадження прогресивного оподаткування;

– оптимізація податкових пільг;

– цифровізація податкової системи для підвищення прозорості.

Таким чином, податкова політика є ключовим механізмом боротьби з економічною нерівністю, якщо вона поєднує фіскальну ефективність і соціальну справедливість, забезпечує прогресивність оподаткування, підтримує вразливі групи населення через податкові пільги та соціальні тран-

сферти. Для України актуальним є вдосконалення податкової системи з акцентом на соціальну функцію – що є необхідною умовою сталого економічного розвитку та зміцнення соціальної єдності.

МЕХАНІЗМ ОБЧИСЛЕННЯ ПОДАТКІВ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ І ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ

***Купін О.В.**, здобувач вищої освіти*
Науковий керівник: Маліков В.В., д-р наук держ. упр., професор
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Нарахування і сплата податків є складовою фінансової діяльності будь-якого суб'єкта господарювання та однією з ключових функцій системи оподаткування. Ефективність цього процесу впливає як на рівень фіскального наповнення бюджету, так і на податкову дисципліну платників. В умовах сучасного економічного розвитку забезпечення чіткого, прозорого та раціонального механізму податкового обчислення є важливою передумовою функціонування фінансової системи держави.

Механізм обчислення податків охоплює низку послідовних етапів, що передбачають визначення об'єкта оподаткування, обчислення податкової бази, вибір відповідної ставки оподаткування, розрахунок податкового зобов'язання, оформлення податкової звітності та сплату податку.

Ідентифікація об'єкта оподаткування є першим етапом цього процесу, оскільки саме він визначає подальші дії платника відповідно до специфіки податкового зобов'язання. Податковою базою при цьому виступає вартісне, кількісне або інше вираження об'єкта оподаткування,

яке підлягає оподаткуванню за визначеними законодавством ставками.

Наступним етапом є застосування податкової ставки, що може бути фіксованою, пропорційною або прогресивною. Сума податкового зобов'язання визначається шляхом множення податкової бази на відповідну ставку, після чого здійснюється оформлення звітної документації у вигляді податкової декларації та її подання до контролюючого органу. Завершальним етапом є перерахування нарахованої суми податку до відповідного бюджету у встановлені строки.

У процесі обчислення податків можуть застосовуватись різні методи, які залежать від виду податку, організаційно-правової форми платника, характеру господарської діяльності, а також положень податкового законодавства.

Найпоширенішим методом розрахунку податків є пропорційний, за якого фіксована ставка податку застосовується до повної податкової бази. Це означає, що ставка податку залишається сталою незалежно від розміру об'єкта оподаткування.

Прогресивний метод передбачає змінність ставки податку залежно від величини об'єкта оподаткування. Зокрема, для податку на доходи фізичних осіб можуть встановлюватися різні ставки, що залежать від рівня доходу платника, що дозволяє зменшувати податковий тягар для осіб із нижчими доходами.

Фіксований метод полягає у визначенні податку як фіксованої суми, що не залежить від розміру об'єкта оподаткування. Цей метод широко застосовується для малих підприємств або індивідуальних підприємців, для яких податкові ставки встановлюються на основі середніх значень або специфічних критеріїв.

Нормативний метод застосовується у випадках, коли податок базується на нормативних показниках, наприклад, для землевласників або орендарів землі. У цьому разі податкова база розраховується на основі нормативних характеристик землі чи майна, а не фактичних даних.

Метод визначення податкової бази на підставі ринкових цін використовується у випадках, коли підприємства зобов'язані сплачувати податки на основі ринкової вартості активів або товарів, що особливо актуально для податку на майно або при міжнародних операціях. Ринкова вартість визначається на основі відповідних ринкових даних.

Раціональний вибір методу обчислення податків, належне ведення обліку, своєчасне формування податкової звітності та забезпечення повної й достовірної інформації про об'єкти оподаткування мають суттєве значення як для підприємства, так і для держави. Злагоджений податковий механізм забезпечує дотримання законодавства, зниження ризиків податкових правопорушень, ефективну реалізацію фіскальної функції держави та сприяє формуванню позитивного податкового клімату.

Таким чином, механізм обчислення податку є багатокомпонентною системою, що поєднує юридичні, економічні та організаційно-технічні елементи, та становить ключовий елемент фінансової діяльності будь-якого підприємства. Правильне обчислення податків допомагає уникнути штрафів та санкцій з боку податкових органів і забезпечує стабільне надходження фінансів до бюджету. Важливою складовою цього процесу є вибір правильного методу розрахунку податку, який залежить від конкретного виду податку, об'єкта оподаткування та законодавчих норм. Ефективність механізм обчислення податку залежить від нормативної визначеності, рівня автоматизації процесів, адаптивності до змін у господарському середовищі та якості функціонування податкової служби як інституційного елементу системи оподаткування.

ІНСТИТУЦІЙНА РОЛЬ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ У ПІДТРИМАННІ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

***Охрімова В.І.**, здобувач вищої освіти*
Науковий керівник: Болдовська К.П., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Податки виступають не лише основним джерелом формування дохідної частини державного бюджету, але й важливим інструментом макроекономічного регулювання. Їх раціональне встановлення, справедливе розподілення податкового навантаження та ефективне адміністрування дають змогу державі здійснювати вплив на ключові параметри національної економіки – рівень зайнятості, інвестиційну динаміку, сукупний попит і темпи економічного зростання. У цьому контексті податкова система набуває особливого значення як чинник забезпечення економічної стабільності країни.

Багатофункціональність податків дає змогу розглядати їх не лише у фіскальному вимірі. Вони виконують регулюючу функцію, що реалізується через вплив на економічну поведінку суб'єктів господарювання; стимулюючу – заохочення інвестиційної та інноваційної активності, підтримку експорту; соціальну – забезпечення перерозподілу доходів з метою зниження соціальної нерівності. Завдяки таким функціям податковий механізм стає дієвим інструментом державного втручання в економіку для досягнення макроекономічної рівноваги.

Податкова політика також має потенціал антициклічного регулювання. У фазі економічного спаду зниження податкового тиску стимулює ділову активність, підвищує рівень зайнятості, активізує споживчий попит. Натомість у періоди економічного перегріву посилення податкового навантаження сприяє обмеженню надмірного попиту та

стримуванню інфляційних процесів. У цьому аспекті особливої ваги набуває стабільність і передбачуваність податкової системи, що забезпечує сприятливий інвестиційний клімат, зменшує ризики ухилення від оподаткування, сприяє детінізації економіки та підвищує довіру до державних інституцій.

Для досягнення макроекономічної стабільності важливо, аби податкова система ґрунтувалася на принципах прозорості, передбачуваності, справедливості, стабільності та ефективності. Зокрема, стабільність означає уникнення частих змін податкового законодавства, що забезпечує довгострокову впевненість економічних агентів у своїх фінансових зобов'язаннях. Ефективність передбачає оптимальне адміністрування податкових надходжень і надійний контроль за їх сплатою. Дотримання цих принципів дає змогу уникати хронічного бюджетного дефіциту, утримувати інфляцію в допустимих межах, забезпечувати стійке економічне зростання та фінансову рівновагу держави.

Прикладом важливості гнучкої податкової політики є дії багатьох країн у період пандемії COVID-19. З метою підтримки бізнесу та населення на тлі економічного шоку було впроваджено такі заходи, як податкові канікули, зниження ставок податку на додану вартість, відстрочка податкових платежів. Хоча ці кроки тимчасово зменшили обсяги бюджетних надходжень, вони сприяли збереженню робочих місць, підтриманню ліквідності підприємств та запобіганню хвилі масових банкрутств.

Таким чином, податки відіграють ключову роль у реалізації економічної політики держави, забезпечуючи не лише наповнення бюджету, але й сприяючи економічній стабільності, підтримці соціальної справедливості та розвитку національної економіки. Ефективна та збалансована податкова система є однією з передумов сталого розвитку та добробуту громадян.

ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИЧНІ МЕХАНІЗМИ

***Петрик С.С.**, здобувач вищої освіти*
Науковий керівник: Болдовська К.П., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Податкова система є одним із ключових інструментів державного регулювання економіки в будь-якій країні. Вона виконує двоїсту функцію: з одного боку, забезпечує фінансову основу функціонування держави, формуючи доходну частину державного бюджету, а з іншого – виступає одним із головних засобів реалізації економічної політики держави, що впливає на соціально-економічний розвиток суспільства.

Податки як обов'язкові грошові виплати підприємств, організацій та населення виступають основним джерелом доходів держави. Вони мають властивість не лише акумулювати ресурси для державних потреб, а й впливати на економічну поведінку суб'єктів господарювання, спрямовуючи їх діяльність у бажаному для держави напрямі. У ринковій економіці ефективність податкової системи значною мірою залежить від результатів діяльності підприємницьких структур, тому одним із ключових завдань держави є формування таких умов, показників і ставок оподаткування, які б забезпечували оптимальне виконання її функцій.

Важливо підкреслити, що податкова система є системою, тісно пов'язаною з конкретними соціально-економічними, політичними та культурними умовами країни. Її структура, склад податків, механізми адміністрування, порядок обчислення та сплати податків повинні враховувати рівень розвитку економіки, соціальної сфери, зовнішньо-

політичний контекст, історичні традиції, географічне розташування, кліматичні умови та інші особливості. Через це податкові системи різних країн мають суттєві відмінності. Наприклад, історично сформований розподіл влади між федеральним і штатним рівнями в США унеможливив впровадження податку на додану вартість, який натомість широко застосовується в більшості інших країн. Німеччина, навпаки, зберігає високі податкові нарахування на заробітну плату, підтримуючи таким чином високий рівень соціальних гарантій, тоді як Нідерланди навпаки знизили соціальні виплати, щоб зменшити податкове навантаження на бізнес і підвищити конкурентоспроможність своєї продукції.

Держава, здійснюючи перерозподіл валового внутрішнього продукту через систему оподаткування первинних і вторинних доходів, формує бюджетні ресурси, які є підґрунтям для реалізації соціальних, економічних та інфраструктурних програм. Одним із фундаментальних принципів податкової системи має бути її прозорість і відкритість. Підвищення рівня оподаткування повинно здійснюватися публічно та обґрунтовано, що сприяє формуванню суспільної довіри і забезпечує прийняття суспільством відповідних рішень. Інформування громадськості навіть у випадках, коли податкові зміни не є популярними, є необхідним елементом демократичного процесу. Основними об’єктами оподаткування у процесі формування доходів державного бюджету залишаються доходи населення (заробітна плата, особисті доходи підприємців), що відповідає принципам ринкової економіки.

Сучасні виклики податкової політики розвинених країн пов’язані із застарілою системою соціального захисту, сформованою у 1950-1970-х роках за умов високих темпів економічного зростання. У наступні десятиліття темпи зростання економіки суттєво сповільнилися, що викликало збільшення податкового тиску на виробництво та

сприяло погіршенню фінансового стану держав. Особливо гострою є проблема узгодження між зобов'язаннями держави, які зростають у зв'язку зі старінням населення, і межами податкового навантаження, яке економіка здатна витримати. Вона залишається однією з фундаментальних для багатьох країн у найближчі десятиліття.

В Україні податкова система наразі не відповідає вимогам сучасної ринкової економіки. Вона характеризується одним із найвищих рівнів оподаткування серед країн із подібним рівнем розвитку, що обумовлено як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками. До об'єктивних факторів належать: складність і тривалість реформ власності, повільна комерціалізація таких важливих галузей, як охорона здоров'я, освіта, наука і культура, які традиційно фінансуються з державного бюджету; необхідність значних видатків на соціальний захист населення через зниження реальних доходів під впливом інфляції та економічної кризи; суттєві витрати на реалізацію інвестиційної та структурної політики в умовах переходу до ринкової економіки.

Серед суб'єктивних факторів слід виокремити уповільнення темпів ринкових трансформацій, помилки в податковій політиці, що призвели до масштабного ухилення від сплати податків, збільшення дефіциту державного бюджету, а також низьку ефективність державних витрат. Усе це поглиблює існуючі проблеми та знижує ефективність податкової системи.

Особливістю податкової системи України є домінування непрямих податків (зокрема ПДВ та акцизів), на відміну від розвинених країн, де основний внесок у бюджет забезпечують прямі податки. Співвідношення між прямими і непрямими податками залежить від рівня життя населення, ефективності механізмів адміністрування, рівня податкової культури, а також соціальної орієнтації суспільства і традицій оподаткування. Зміна балансу на користь прямих

податків у розвинених країнах зумовлена підвищенням орієнтації податкових систем на принцип соціальної справедливості та захист соціальних інтересів.

В умовах України, де спостерігаються низькі доходи підприємств і населення, збільшення кількості збиткових підприємств, а також низький рівень податкової культури, неможливо в короткостроковій перспективі забезпечити переважання прямих податків у структурі податкової системи.

Оптимальною для України могла б стати податкова система, що відповідає соціально орієнтованій моделі економіки. Однак можливість ефективного впровадження такої моделі наразі залишається під великим питанням і вимагає глибоких системних реформ.

Таким чином, на сучасному етапі реформування податкової системи України необхідним є не лише перегляд форм і ставок оподаткування, але й комплексний підхід до її структурної трансформації з урахуванням економічних, соціальних та інституційних особливостей країни. Податкова політика повинна бути спрямована на створення стимулів для легалізації економічної діяльності, підвищення податкової культури населення та суб'єктів господарювання, а також на балансування між фінансовими потребами держави і потенціалом платників податків. Забезпечення прозорості, ефективності та соціальної справедливості у податковій системі стане запорукою стійкого економічного розвитку та поліпшення якості життя громадян. Відсутність таких реформ може призвести до подальшого посилення тінізації економіки, зниження інвестиційної привабливості країни та поглиблення бюджетного дефіциту, що в кінцевому результаті негативно вплине на здатність держави виконувати свої соціальні функції.

СУПЕРЕЧНОСТІ ВПЛИВУ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ НА ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ: УКРАЇНСЬКИЙ ВИМІР

***Серпухов Д.В.**, здобувач вищої освіти*
Науковий керівник: Болдовська К.П., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Податкова система є одним із головних інституційних чинників, що формують інвестиційну привабливість держави. Її структура, прозорість, передбачуваність, стабільність та рівень фіскального навантаження безпосередньо впливають на прийняття інвесторами рішень щодо розміщення капіталу, відкриття нових підприємств чи розширення існуючих. Крім того, важливу роль відіграє здатність податкової системи адаптуватися до умов цифрової економіки, інтеграційних процесів та глобальних викликів.

Сприятливе податкове середовище не лише стимулює залучення іноземних інвестицій, а й активізує внутрішній бізнес, особливо в сегменті малого та середнього підприємництва. Навпаки, надмірне податкове навантаження, часті зміни законодавства, складність адміністрування податків і відсутність стимулів можуть суттєво послаблювати інвестиційну динаміку та гальмувати економічне зростання.

Для глибшого розуміння механізмів впливу податкової системи на інвестиційний клімат варто розглянути її ключові фактори, які визначають рівень привабливості держави для інвесторів, маючи як позитивні, так і негативні прояви в сучасних умовах економічної трансформації.

1. Податкове навантаження: високі податки знижують рентабельність інвестицій, особливо в довгостроковій перспективі, тоді як низьке або помірне навантаження – приваблює іноземних та національних інвесторів.

2. Стабільність податкового законодавства: постійні зміни ставок або правил гри дестабілізують очікування ін-

векторів, тоді як стабільна політика – підвищує довіру до уряду та полегшує планування інвестицій.

3. Прозорість і простота адміністрування: ускладнені процедури звітності, дублювання функцій, часті перевірки – відлякують інвесторів, тоді як електронне адміністрування, спрощення звітності, сервісне обслуговування – формують позитивний інвестиційний імідж.

4. Податкові стимули: пільги для інноваційних галузей, зеленого бізнесу, малого підприємництва – ключовий інструмент стимулювання капіталовкладень, при цьому проблема в Україні полягає у недостатній адресності та ефективності податкових пільг.

5. Рівень корупції та податкового тиску: Наявність тіньових схем, ручного управління перевірками й вимагання хабарів – суттєво псують інвестиційний клімат, тоді як професійний, неупереджений податковий контроль становить одну з основ довіри до держави.

У контексті аналізу ключових факторів впливу податкової системи на інвестиційний клімат доцільно виділити як позитивні зрушення, так і наявні бар'єри, що стримують активізацію інвестиційної діяльності. З метою узагальнення актуальних тенденцій та суперечностей у податковій сфері України в умовах цифровізації та інтеграції до міжнародного економічного простору, доцільно проаналізувати окремі позитивні і негативні аспекти реформ, представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Переваги та виклики трансформації податкової системи України в умовах цифрової економіки

Позитивні аспекти	Негативні аспекти
Дія City – прогресивна модель для IT-сфери	Часті зміни ставок і правил
Диджиталізація податкових сервісів	Високий ПДВ, складність адміністрування
Угода BEPS та міжнародна інтеграція	Недостатні стимули для малого бізнесу

Аналіз сучасного стану податкової системи України свідчить про наявність як позитивних зрушень у напрямі її модернізації, так і низки суттєвих проблем, що стримують активізацію інвестиційної діяльності. З одного боку, впровадження електронних сервісів, інтеграція до міжнародних податкових ініціатив та імплементація міжнародних стандартів (зокрема, в рамках плану BEPS) та спроби створення спеціальних режимів оподаткування (наприклад, «Дія City») засвідчують прагнення держави до підвищення прозорості та привабливості податкового середовища. З іншого боку, інвестори продовжують зіштовхуватися з такими проблемами, як часті зміни податкових правил, складність адміністрування податків, значне фіскальне навантаження, а також нестача ефективних стимулів для малого бізнесу й інноваційних секторів.

Важливим стримувальним фактором також залишається відсутність довгострокової податкової стратегії, що знижує передбачуваність регуляторного середовища. У поєднанні з бюрократичними процедурами та фрагментарністю податкових пільг це створює ситуацію, коли інвестор змушений враховувати не лише економічну доцільність капіталовкладень, а й високі ризики, пов’язані з регуляторною нестабільністю. Такий контраст вказує на необхідність зваженої податкової політики, яка забезпечує баланс між фіскальною ефективністю та сприятливим бізнес-середовищем.

Таким чином, податкова система є своєрідним «лакмусовим папірцем» довіри до держави. Для покращення інвестиційного клімату Україні необхідно: забезпечити стабільність та прозорість податкової політики; зменшити фіскальний тиск на бізнес; розвивати податкові стимули для інновацій і стратегічних галузей; мінімізувати адміністративні бар’єри і підвищити цифровізацію ДПС.

ІНСТИТУЦІЙНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО РОЗШИРЕННЯ ПОДАТКОВОЇ БАЗИ ЯК СКЛАДОВОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ ДЕРЖАВИ

***Серпухов Д.В.**, здобувач вищої освіти*
Науковий керівник: Маліков В.В., д-р наук держ. упр., професор
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

У сучасних умовах розвитку національної економіки ключовим завданням податкової політики є забезпечення стабільного, справедливого та ефективного надходження доходів до бюджету без надмірного фіскального тиску на суб'єктів господарювання. Одним із основних напрямів у цьому контексті виступає розширення податкової бази шляхом зменшення обсягів тіньової економіки, удосконалення адміністрування податків та забезпечення більш справедливого розподілу податкового навантаження.

У вузькому значенні податкова база розглядається як сукупність об'єктів оподаткування, що мають вартісні, кількісні або якісні характеристики та використовуються для розрахунку податку (наприклад, доходи, прибуток, вартість майна, обсяги споживання, рівень викидів забруднювальних речовин тощо). Однак у ширшому, макроекономічному контексті, податкова база відображає фактичний потенціал держави охопити податками економічну діяльність, яка підлягає оподаткуванню відповідно до чинного законодавства. Іншими словами, податкова база – це не тільки фактична величина доходів, майна чи споживання, з яких стягуються податки, а й структурна та інституційна здатність держави охопити і контролювати ці об'єкти у межах законодавчо визначеної податкової системи.

Відповідно, розширення податкової бази означає не лише збільшення кількості чи вартості об'єктів оподаткування, а й підвищення прозорості економічної діяльності, зменшення обсягів тіньового сектору, залучення нових сфер

до оподаткування (наприклад, цифрової чи екологічної), удосконалення адміністрування податків, а також стимулювання добровільного виконання податкових зобов'язань. У цьому контексті постає об'єктивна необхідність формування інституційних та інструментальних засад розвитку податкової системи як важливого чинника фіскальної стабільності та сталого економічного зростання.

В умовах високої частки тіньового сектору в структурі національної економіки особливої уваги потребує питання легалізації господарської діяльності та боротьби з ухиленням від оподаткування. Значні втрати доходів державного бюджету, спричинені приховуванням доходів та корупційними практиками у податкових органах, потребують системного вирішення. Ефективною відповіддю на ці виклики є впровадження цифрових інструментів моніторингу, зокрема електронних фіскальних реєстраторів, платформ для обміну податковою інформацією та інноваційних технологій, таких як блокчейн. Спрощення процедур податкового адміністрування та зниження регуляторного тиску на суб'єктів господарювання можуть створити додаткові стимули для легалізації бізнесу.

Податкова система також має вчасно реагувати на структурні зміни в економіці, зокрема пов'язані з цифровізацією та переходом до нових форматів ведення бізнесу. Зазначена тенденція вимагає розширення бази оподаткування за рахунок включення нових видів економічної діяльності, таких як інтернет-платформи, електронна комерція, операції з криптовалютами. У контексті глобальних екологічних викликів важливо також розвивати систему екологічного оподаткування, орієнтовану на стимулювання ресурсоефективного та екологічно безпечного виробництва. Крім того, оподаткування предметів розкоші здатне сприяти підвищенню фіскальної справедливості та зменшенню соціальної нерівності.

Ще одним аспектом підвищення ефективності податкової системи є оптимізація податкових ставок та зменшення витрат бізнесу на виконання податкових зобов'язань. Високе податкове навантаження нерідко стимулює ухилення від сплати податків, а складність адміністрування – демотивує підприємців до легального ведення діяльності. У цьому зв'язку важливо забезпечити такий рівень ставок, який би не лише не стримував розвиток бізнесу, а й сприяв розширенню податкової бази через виведення економічної активності з тіні. Паралельно необхідно вдосконалювати електронну інфраструктуру податкових органів, зокрема шляхом автоматизації звітності, цифрової ідентифікації платників, впровадження систем «єдиного вікна» та персоналізованих електронних кабінетів.

У сучасному глобалізованому світі питання ефективного оподаткування неможливо розглядати ізольовано від міжнародного контексту. Значна частина проблем, пов'язаних з уникненням податків транснаціональними корпораціями, потребує комплексних рішень на рівні міжнародної співпраці. Україна повинна активно брати участь у міжнародних ініціативах, таких як план BEPS, система автоматичного обміну податковою інформацією CRS та гармонізація податкового законодавства з нормами Європейського Союзу. Це дозволить обмежити можливості штучного переміщення прибутків до офшорних юрисдикцій та посилити податкову суверенність держави.

Окремим напрямом розвитку податкової системи має стати підтримка економічного зростання через адресне застосування податкових стимулів. Зокрема, доцільним є надання податкових пільг стратегічно важливим секторам, таким як IT-сфера, агропромисловий комплекс, машинобудування, інноваційні й високотехнологічні виробництва. Запровадження інвестиційних податкових канікул для новостворених підприємств, а також спрощених режимів опода-

ткування для малого та середнього бізнесу сприятиме активізації підприємницької ініціативи та залученню інвестицій.

Таким чином, ефективність податкової системи в умовах трансформаційної економіки залежить від здатності забезпечити збалансованість між фіскальними інтересами держави та потребами бізнесу. Розвиток податкової бази повинен ґрунтуватися на легалізації тіньової економіки, адаптації до нових секторів економічної активності, спрощенні податкового адміністрування, розширенні міжнародної податкової співпраці та стимулюванні підприємницької активності. Саме комплексне вдосконалення податкової політики здатне стати важелем економічного зростання, залучення інвестицій та формування стабільного державного бюджету.

ПОДАТКОВІ ВІДНОСИНИ У СТАРОДАВНЬОМУ ВАВИЛОНІ: ІСТОРИКО-ЕКОНОМІЧНИЙ КОНТЕКСТ ТА СУЧАСНІ ІМПЛІКАЦІЇ

***Сумченко А.О.**, здобувач вищої освіти*
Науковий керівник: Болдовська К.П., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Стародавній Вавилон був однією з перших цивілізацій, яка створила ефективну податкову систему, що сприяла економічному розвитку та стабільності держави. Система оподаткування була закріплена у знаменитому Кодексі Хаммурапі, що був створений близько 1750 року до н. е. правителем Вавилону, царем Хаммурапі. Цей кодекс містив не лише правові норми, але й важливі економічні принципи, зокрема податкові зобов`язання, які формували фінансову основу держави.

Одним із основних джерел доходів держави було сільське господарство, яке забезпечувало основні ресурси для населення та армії. Кодекс Хаммурапі містив чіткі норми, які стосувались земельних податків. Землевласники повинні були сплачувати частину свого врожаю як податок. Це означало, що ті, хто володіли родючими землями, мали віддавати певний відсоток свого врожаю на користь держави. Зокрема, орендарі, які користувалися землею, також зобов`язанні були сплачувати податки у вигляді частини врожаю. Це забезпечило стабільне надходження ресурсів до державної скарбниці, що було необхідно для підтримки армії та адміністративних функцій держави.

Іншою важливою категорією податків була оподаткованість худоби. Ті, хто володів великою кількістю худоби, зокрема овець, корів та інших тварин, повинні були сплачувати податки за кількість наявної худоби. Це дозволяло державі контролювати ресурси, необхідні для розвитку сільського господарства та забезпечення продуктами харчування. Крім того, ремісники та торговці, які здійснювали різні види діяльності, також підлягали оподаткуванню. Законодавство передбачало певні обов`язки для виробників товарів і послуг, що включало сплату податків за право ведення бізнесу. Це регулювало економічну активність і сприяло розвитку ремесел та торгівлі.

Вавилон був важливим торговим центром Месопотамії, і тому система оподаткування також стосувалась зовнішньої і внутрішньої торгівлі. Торговці, які перевозили товари через кордони держави, сплачували податки на товарообіг. Крім того, були встановлені норми для внутрішніх ринків, на яких підприємці повинні були сплачувати податки за здійснення комерційної діяльності. Це дозволяло створювати централізовану систему контролю за економічною діяльністю та запобігти зловживанням.

Кодекс Хаммурапі також передбачав чітку систему санкцій за ухилення від сплати податків або порушення економічних норм. Такі порушення могли призвести до значних штрафів, а у деяких випадках-до конфіскації майна або навіть смертної кари. Завдяки цьому система оподаткування в Стародавньому Вавилоні була суворою та ефективною.

Хаммурапі Фінансова політика Хаммурапі була спрямована на забезпечення стабільності та розвитку держави. Один із головних принципів полягав у забезпеченні фінансування армії, інфраструктури та адміністрації через ефективне збирання податків. Вавилон був великим торговим центром, і фінансова політика включала заходи щодо забезпечення стабільності зовнішньої та внутрішньої торгівлі. Крім того, Хаммурапі активно підтримував будівництво інфруструктури, зокрема каналів і дамб, які забезпечували зрошення сільськогосподарських угідь. Для цього також використовувались кошти, зібрані через податки. Збори з землевласників, ремісників і торговців дозволяли створювати стабільний бюджет, який використовувався для пітримки соціальних і економічних функцій держави.

Таким чином, податкова система Стародавнього Вавилону, закріплена в кодексі Хаммурапі, була складною і добре організованою. Вона включала різноманітні податки на землю, худобу, сільськогосподарську продукцію та ремесло, а також регулювала комерційну діяльність. Фінансова політика Хаммурапі сприяла зміцненню держави, розвитку інфраструктури та економічній стабільності. Строга система штрафів і покарань за порушення податкових зобов`язань забезпечувала ефективне адміністрування податків і забезпечення державних функцій. Вавилон став прикладом першої в історії цивілізації податкової системи, розвитку суспільства.

ВПЛИВ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ

***Тодорова А.С.**, здобувач вищої освіти*
Науковий керівник: Болдовська К.П., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Одним з найважливіших регуляторних чинників соціально-економічного розвитку держави є державна податкова система.

Податкова політика виступає інструментом економічної політики, її продовженням, за допомогою якого держава досягає певних цілей. Вона виконує фіскальну, сервісну і стимулюючу функції. Остання проявляється у створенні передумов для економічного зростання вибірково або в цілому, залежно від економічних цілей держави. Коли зв'язок між політиками втрачено, влада спрямовує податкові цілі виключно на збільшенні податкових зборів. Відповідно до цього, державна податкова політика може сприяти як зростанню економічної активності, так і спричиняти її спад; створювати ворожу або сприятливу кон'юнктуру ринку, підсилювати тіньові процеси, пріоритезувати умови розвитку вибірково або економіки в цілому [1].

Податки відіграють визначну роль для забезпечення життєдіяльності будь-якої держави, бо включені в усі ланки фінансової системи. Для коректної роботи цієї системи податкове навантаження має бути аргументованим, адекватним, рівномірним та ефективним. Підсумовуючи, податкова політика має будуватись у такий спосіб, щоб водночас забезпечувати виконання фіскальної функції податків, фінансувати бюджетні видатки та стимулювати активну підприємницьку діяльність, зростання зовнішніх і внутрішніх інвестицій, підвищення конкурентоспроможності країни у світі [2].

Дослідження показують, що податки негативно впливають на економічне зростання, навіть після контролю інших факторів. За результатами досліджень, піки економічного зростання більшості досліджуваних країн припадали на періоди зниження податків. Розглянемо це на прикладі економіки Китаю та США, які є підтвердженням неокласичної точки зору, яка стверджує, що дохід і багатство спочатку повинні вироблятись, а потім споживатись.

У США в період з 1913 по 1921 рік ставка податку на прибуток зросла з 7 до 73 %, а середнє економічне зростання в країні становило -0,3 %. У 1922 році ставка податку знизилась до 56 %, а впродовж 1925-1928 рр. – до 25 %, при цьому середній річний темп економічного зростання з 1921 по 1929 рік становив 6 %. У 1930 році в США різко і суттєво сталось підвищення рівня оподаткування роздрібної торгівлі, а у 1932 році – різке підвищення податків загалом, зокрема найвища ставка податку на прибуток сягала 63 %. З 1929 по 1938 рік середнє економічне зростання у США знову становило -0,3 % [3].

До 1978 року в Китаї, перенесши попередньо три податкові реформи, під час яких відбувалось суттєве зниження податкового навантаження, щорічне зростання становило 6 %. Після 1978 року середнє реальне зростання перевищувало 9 % на рік, у пікові роки – навіть 13 %, але після почала спостерігатись тенденція до зниження. Показово, що податкове навантаження у Китаї навпаки, після суттєвого зниження, надалі лише підвищувалося із 15 % у 1980-х до теперішніх 23 %, а сама податкова система ускладнювалася настільки, що наразі в країні фактично існує три різних системи оподаткування (паралельно із класичним оподаткуванням, прихованими податками є адміністративні збори центральних, провінційних та місцевих органів влади, а також оплата бізнесом державних товарів та пос-

луг) і в окремих сегментах податкове навантаження може перевищувати 35 % [4].

Дослідження країн ОЕСР (1970-2006 рр.) показало, що фіскальні стимули, що засновані на зниженні рівня оподаткування, ймовірніше прискорюють економічне зростання, на відміну від стимулів, що засновані на збільшенні витрат. Було доведено, що фіскальна консолідація, яка заснована на скороченні рівня витрат і відсутності підвищення рівня оподаткування, ймовірніше досягне успіху у скороченні дефіциту та боргу та менш імовірно спричинить рецесію порівняно з фіскальною консолідацією, заснованою на підвищенні рівня податків [5].

В інших дослідженнях було зроблено висновок, що скорочення витрат на 1 % не має істотного впливу на темпи економічного зростання, тоді як підвищення податків на 1 % зменшує ВВП на 1,3 % через два роки. Втім, за показниками загального рівня податкового навантаження у США після Другої світової війни, підвищення податків на 1 % ВВП зменшує реальний ВВП на 3% приблизно через два роки [6].

Підсумовуючи викладене, «найшкідливішими» (в контексті впливу на економічне зростання) податками можна визначити корпоративні, після – податки на доходи фізичних осіб, податки на споживання і податки на власність, які стягуються з домашніх господарств. Оскільки податкова система має такий визначальний вплив на економіку, то і її вади можуть створювати величезну кількість ризиків нетипово глобального масштабу.

Перелік посилань:

1. Податкова пастка для української економіки. *UIF*: веб-сайт. URL: https://surl.li/vxirjt (дата звернення: 10.05.2025)

2. Яка податкова модель забезпечить економічне зростання України: дослідження УІМ. *Ліга-Закон*: веб-сайт. URL: https://surl.li/efiduk (дата звернення: 10.05.2025)

3. Lower tax rates mean faster economic growth. URL: https://www.cato.org/commentary/lower-tax-rates-mean-faster-economic-growth (дата звернення: 10.05.2025)

4. China's Tax Revenue, Public Goods, And Economic Transition. URL: https://www.encyclopedia.com/international/applied-and-social-sciences-magazines/chinas-tax-revenue-public-goods-and-economic-transition (дата звернення: 10.05.2025).

5. Alesina A., Ardagna S. Large Changes in Fiscal Policy: Taxes versus Spending. *Tax Policy and the Economy*. 2010. Vol. 24.

6. Romer Ch., Romer D. The Macroeconomic Effects of Tax Changes: Estimates Based on a New Measure of Fiscal Shocks. *100 American Economic Review*. 2010. P. 763–801.

3. СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ОДИНИЦЯМИ

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПОЛІПШЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

***Ачкасова Л.М.**, канд. екон. наук, доцент*
***Хворостинка Г.Р.**, здобувач вищої освіти*
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Тема визначення сучасних тенденцій поліпшення фінансового стану підприємства є надзвичайно актуальною і пояснюється різними причинами.

Однією з таких причин є динамічне та мінливе бізнес-середовище, для якого характерні швидкі технологічні зміни, які кардинально міняють способи ведення бізнесу. Характерним для цієї причини є глобалізація та посилення конкуренції, коли для виживання і зростання підприємствам необхідно постійно шукати шляхи підвищення своєї ефективності та фінансової стійкості. Крім того, економічна нестабільність та кризові явища сучасної економіки вимагають розуміння сучасних тенденцій у фінансовому управлінні.

Потреба в підвищенні ефективності й оптимізації є ще одною причиною знання сучасних тенденцій поліпшення фінансового стану підприємства. В умовах високої конкуренції та економічної невизначеності ефективне управління витратами є критично важливим для збереження прибутковості. Розуміння сучасних тенденцій у управлінні ризиками допомагає підприємствам їх ефективно ідентифікувати, оцінювати та мінімізувати та і інвестори все більше уваги приділяють не лише фінансовим показникам, але й факторам сталого розвитку (ESG).

Фінансовим фахівцям сьогодні потрібні не лише традиційні бухгалтерські знання, але й навички аналізу даних, використання технологій та стратегічного мислення. Отже, в умовах швидких змін та зростаючої складності бізнес-середовища, розуміння та впровадження сучасних тенденцій поліпшення фінансового стану є ключовим фактором для забезпечення конкурентоздатності, стійкості та довгострокового успіху будь-якого підприємства. Це дозволяє не лише реагувати на виклики, але й використовувати нові можливості для зростання та розвитку.

Вивчення існуючого досвіду [1-4] показує, що ці тенденції включають багатогранний підхід, заснований на технологічних досягненнях, стратегічному фінансовому управлінні та фокусі на довгостроковій стійкості.

Підприємства в сучасному світі приймають рішення на основі даних. Тому компанії все частіше використовують складні інструменти для аналізу величезних обсягів фінансових та нефінансових даних (Big Data Analytics). Це дозволяє їм виявляти тенденції, прогнозувати майбутні показники та приймати більш обґрунтовані стратегічні й операційні рішення. Крім того, перехід від історичної звітності до прогнозування майбутніх фінансових результатів (Predictive Accounting) дозволяє проактивно вносити корективи та управляти ризиками. В сучасному світі все частіше користуються інструментами бізнес-аналітики (Business Intelligence, BI), які дозволяють інтегрувати фінансові дані з операційними для отримання глибшого розуміння факторів прибутковості, ефективності витрат та поведінки клієнтів.

Ще одним сучасним напрямком є використання технологій та автоматизації з можливостями штучного інтелекту (ШІ) та машинного навчання (МН), що дозволяє автоматизувати не тільки рутинні завдання, такі як введення даних, перевірка відповідності вимогам та обробка рахунків-фактур, звільняючи фінансових фахівців для більш стратегічної діяльності, але ШІ також покращує виявлення

шахрайства та надає персоналізовану фінансову аналітику. Ще одним аспектом є роботизована автоматизація процесів (RPA), яка дозволяє підвищувати ефективність та зменшувати помилки у фінансових процесах. Не менш цікавими в цьому напрямку є хмарні фінансові системи, які пропонують масштабованість, гнучкість та економічність для управління фінансовими даними і процесами та впровадження інноваційних технологій для платежів, бюджетування, фінансового аналізу та управління відносинами з клієнтами.

Цікавим сучасним напрямком поліпшення фінансового стану підприємства є стратегічне фінансове управління, яке включає інтегроване управління ефективністю підприємства (Enterprise Performance Management, EPM) за допомогою поєднання різних методів управління, таких як стратегічні карти, збалансовані показники та бюджетування на основі драйверів, для узгодження фінансової діяльності із загальними стратегічними цілями. Цей напрямок включає і фокус на аналізі прибутковості на рівні продуктів, каналів та клієнтів для визначення найбільш прибуткових сфер бізнесу та проактивне управління ризиками з використанням технологій та аналізу даних для ефективного виявлення, оцінки та пом'якшення фінансових ризиків.

Сучасні тенденції дозволяють виділити ще один напрямок, пов'язаний з акцентом на стійкості та довгостроковій цінності. Цей акцент реалізується через стале фінансування та інвестування за критеріями ESG (екологічні, соціальні та управлінські). Інтеграція факторів ESG у процеси прийняття фінансових рішень та інвестиційні стратегії формує довгостроковий вплив цих факторів на фінансові показники. Крім того, можна спостерігати формування фокусу на довічній цінності клієнта (Customer Lifetime Value), коли відбувається перехід від короткострокових цілей продажів до побудови довгострокових відносин з клієнтами, які забезпечують стабільний дохід та прибутковість.

На наш погляд, ще одним важливим напрямком є еволюція ролі фінансових фахівців. Вони переростають в стратегічних бізнес-партнерів, від яких все частіше очікують надання стратегічних ідей та внеску в загальну бізнес-стратегію, а не лише зосередження на звітності та дотриманні вимог. Це і зростаня попиту на фахівців з обробки та аналізу даних (Data Scientists and Analysts) та вмінням інтерпретувати дані у сфері фінансів та залучення фінансових команд до тіснішої співпраці з іншими відділами, такими як продажі, маркетинг та операційна діяльність, для досягнення кращих бізнес-результатів.

Підсумовуючи, сучасні тенденції покращення фінансового стану обертаються навколо інтелектуального використання даних, автоматизації процесів за допомогою технологій, прийняття стратегічної та довгострокової перспективи, а також забезпечення проактивної та спільної ролі фінансової функції в організації.

Перелік посилань:

1. Ткаченко А. А., Подзігун Я. В., Кулик Ю. М. Удосконалення аналізу фінансового стану на українських підприємствах: проблеми та шляхи їх вирішення. *Збірник наукових праць ЧДТУ*. 2020. Вип. 57. С. 45–53.

2. Біляк Ю. В., Старюк В. В. Діагностика фінансового стану підприємства в системі контролінгу. *Ефективна економіка*. 2022. № 7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2022_7_21.

3. Бражна Л. В. Аналіз розвитку та фінансового стану підприємств у воєнний період. *Економіка, управління та адміністрування*. 2023. № 2. С. 79–85.

4. Набатова Ю. О., Гурська Н. В. Оцінка фінансової діяльності підприємства: розробка заходів щодо покращення стану та запобігання можливості банкрутства. *Інтернаука. Сер. Економічні науки*. 2021. № 12(3). С. 53–59.

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ПОЛІГРАФІЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

***Нужна О.А.**, канд. екон. наук, доцент*
***Маржановський П.В.**, здобувач вищої освіти*
Луцький національний технічний університет

Важливе призначення власного капіталу – це можливість для підприємства за рахунок власних коштів здійснювати безперервну діяльність.

Аналізуючи трактування власного капіталу, І.А. Бержанір подає власне визначення: «Власний капітал суб'єкта господарювання – це власні кошти, внесені його засновниками, а також суми реінвестованого чистого прибутку, що використовуються для формування активів підприємства у грошовій або матеріальній формі» [1].

Актив бухгалтерського балансу містить інформацію про вартість майна підприємства, а пасив – інформацію про джерела його фінансування в розрізі власних та залучених коштів, тому математично власний капітал розраховують як різницю між вартістю активів і сумою зобов'язань.

Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку №1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [4] визначає складові власного капіталу: зареєстрований (пайовий) капітал, капітал у дооцінках, додатковий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток (непокритий збиток), неоплачений капітал і вилучений капітал.

Мета нашого дослідження – провести аналіз структури власного капіталу підприємств поліграфічної промисловості України, які здійснюють діяльність з друкування іншої продукції, за 2013-2023 роки в розрізі складових власного капіталу.

Поділяючи думку Вербецької А.О., зазначимо: «Аналіз складу, структури та динаміки власного капіталу дає

змогу визначити фінансові можливості підприємства на перспективу, дати оцінку фінансової незалежності від зовнішніх джерел, скласти в загальній формі прогноз майбутнього фінансового стану» [2].

Джерелом інформації для проведення аналізу є дані Державної служби статистики України, а саме розділ «Власний капітал підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (2013-2023)» [3].

Аналіз структури власного капіталу підприємств з друкування іншої продукції України за 2013-2023 роки наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Аналіз структури власного капіталу підприємств з друкування іншої продукції України за 2013-2023 роки, %

Рік	Власний капітал	У тому числі				
		Зареєстрований капітал	Капітал в дооцінках і додатковий капітал	Резервний капітал та інші резерви	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	Неоплачений та вилучений капітал
2013	100	68,1	29,1	1,9	-1,1	2,0
2014	100	187,5	126,9	5,4	-225,2	5,3
2015	100	-397,6	-290,3	-10,2	811,4	-13,3
2016	100	250,7	292,9	4,7	-456,8	8,5
2017	100	372,8	381,7	9,8	-693,7	29,5
2018	100	141,1	137,7	2,8	-188,7	7,0
2019	100	43,9	9,9	0,7	43,9	1,5
2020	100	38,0	19,8	0,6	40,5	1,1
2021	100	35,7	19,8	0,6	43,5	0,4
2022	100	30,3	16,3	0,6	52,3	0,4
2023	100	33,4	16,4	0,6	48,6	1,0
2023 до 2019, +/-	х	-10,5	6,5	-0,1	4,7	-0,5

Джерело: розрахунки авторів за даними [3].

Як показав аналіз, у 2015 році власний капітал підприємств з друкування іншої продукції був від'ємним, тому математично порахована питома вага не дає можливості розкрити економічний зміст елементів власного капіталу.

Крім того, у 2013-2018 роках підприємства досліджуваного виду економічної діяльності мали у складі власного капіталу непокритий збиток, тому питома вага інших складових власного капіталу є відповідно завищеною і такою, яка навіть перевищує 100% його суми. Тому аналізувати структуру власного капіталу за цей період вважаємо недоцільним.

Тому детальний аналіз проведемо за період 2019-2023 роки. За цей період найбільшу питому вагу у структурі власного капіталу підприємств з друкування іншої продукції становить нерозподілений прибуток, питома вага якого зростає від 43,9 % у 2019 році до 48,6 % у 2023 році, тобто на 4,7 відсоткових пункти.

Значну частку у складі власного капіталу підприємств з друкування іншої продукції становить зареєстрований капітал, питома вага якого зменшується від 43,9 % у 2019 році до 33,4 % у 2023 році, тобто на 10,5 відсоткових пункти. Незначне збільшення питомої ваги цієї складової власного капіталу досліджуваних підприємств порівняно з попереднім роком спостерігається у 2023 році (на 3,1 відсоткові пункти).

Питома вага капіталу у дооцінках і додаткового капіталу у структурі власного капіталу збільшується від 9,9 % у 2019 році до 16,4 % у 2023 році, що на 6,5 відсоткові пункти менше.

Питома вага резервного капіталу та інших резервів у структурі власного капіталу становить 0,7 % у 2019 році і 0,6 % у 2020-2023 роках, тобто практично є стабільною протягом всього періоду дослідження.

Найменшу питому вагу у структурі власного капіталу підприємств з друкування іншої продукції протягом періоду дослідження складає неоплачений та вилучений капітал, питома вага якого зменшується від 1,5 % у 2019 році до 1,0 % у 2023 році, тобто на 0,5 відсоткові пункти. Незначне збільшення питомої ваги цієї складової власного капіталу досліджуваних підприємств порівняно з попереднім роком спостерігається у 2023 році (на 0,6 відсоткових пунктів).

Таким чином, проведений аналіз структури власного капіталу підприємств з друкування іншої продукції України за період 2013-2023 роки дозволив зробити висновки про позитивні зміни у структурі власного капіталу щодо збільшення питомої ваги нерозподіленого прибутку і спричинені спрямуванням суми чистого прибутку на поповнення власного капіталу досліджуваних підприємств.

Перелік посилань:

1. Бержанір І.А. Власний капітал підприємства: економічна сутність та особливості обліку. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2023. Вип. 19. С 78–86.

2. Вербецька А.О. Перспективи розвитку обліку, контролю та аналізу в контексті євроінтеграції. *Моделі оцінки ймовірності банкрутства*: матер. VII Міжнар. наук.-практ. конф., 23 трав. 2019 р. Харків: НУВП, 2019. С. 121–125.

3. Власний капітал підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (2013-2023). *Державна служба статистики України*. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/fin/pok_bal_pidpr/vk_pved_roz_13_20_ue.xlsx (дата звернення 20.01.2025).

4. Національне положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затв. наказом М-ва фінансів України від 07 лют. 2013 р. № 73.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text (дата звернення 15.01.2025).

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

***Пеняк Ю.С.**, канд. екон. наук, доцент*
***Луньова А.М.**, здобувач вищої освіти*
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Сучасна економічна ситуація, як в Україні, так і у світі загалом, характеризується високим рівнем нестабільності. Часті коливання валютного курсу, зростання цін на енергоносії, інфляція, геополітичні ризики, а також військові дії створюють серйозні виклики для вітчизняного бізнесу. У таких умовах надзвичайно важливо зосередити увагу не лише на прибутковості, але й на фінансовій стійкості підприємства – здатності протистояти впливу зовнішніх факторів, зберігаючи стабільність фінансових показників і можливість продовження господарської діяльності. Саме тому, актуальним є пошук нових підходів до управління фінансовими процесами, які враховують специфіку сучасного економічного середовища та сприяють стійкому зростанню бізнесу.

Фінансова стійкість в умовах економічних потрясінь – це здатність підприємства не лише зберегти ліквідність і платоспроможність, а й адаптуватися до нових реалій ринку, мінімізувати фінансові втрати та забезпечити продовження діяльності. У кризові періоди саме фінансова стійкість стає бар'єром, що відділяє успішне підприємство від потенційного банкрута. Саме тому, науковці пропонують, при розробці напрямів підвищення фінансової стійкості, розглядати всі фактори, які можуть на неї впливати: як екзогенні (зовнішні), так і ендогенні (внутрішні) [1]. До екзогенних належать макроекономічна нестабільність, коливання валютного курсу, зміни в податковому законодавстві, політична

невизначеність. Ендогенні чинники включають рівень організації фінансового менеджменту, ефективність використання ресурсів, структуру витрат, оборотність капіталу, інвестиційну політику. Таким чином, фінансова стійкість підприємства значною мірою залежить від впливу зовнішніх та внутрішніх факторів, які можуть як сприяти розвитку, так і створювати загрози.

На сучасному етапі фінансова стійкість українських підприємств суттєво погіршилася через вплив низки таких факторів, як: тривала економічна нестабільність, зростання інфляції, а також непередбачувана політика держави у сфері оподаткування та кредитування. Така кризова ситуація негативно позначається на інвестиційній привабливості країни, ускладнює розвиток бізнесу та призводить до припинення діяльності місцевих підприємств [2]. У зв'язку з новими викликами, підприємства переходять від традиційних стратегій збереження капіталу до більш комплексного антикризового фінансового управління, яке передбачає:

– прогнозно-аналітичний підхід – аналіз сценаріїв розвитку подій, побудова фінансових моделей, планування на випадок несприятливих обставин;

– адаптивне бюджетування – впровадження гнучких бюджетів з можливістю швидкої корекції відповідно до змін ринкової ситуації;

– управління ризиками – активне виявлення фінансових загроз, створення систем раннього попередження та розробка заходів мінімізації;

– кризове фінансове планування – формування плану дій на випадок різких скорочень доходів, підвищення витрат або втрати основних контрагентів.

Сучасна практика управління фінансами підприємств в умовах кризи ґрунтується на адаптивності, гнучкості та стратегічному підході та потребує комплексного підходу, що включає як аналітичні, так і управлінські заходи [3]. Саме тому, підприємства, які прагнуть зберегти стабільність і уникнути краху в умовах нестабільності, мають застосовувати комплексну стратегію, основними інструменти забезпечення фінансової стійкості якої є:

1. Cash-flow менеджмент (управління грошовими потоками) – займає центральне місце в антикризовому управлінні, оскільки постійний моніторинг надходжень і витрат дозволяє підтримувати ліквідність навіть у періоди падіння доходів.

2. Цифрові фінансові платформи – інтеграція фінансової аналітики, CRM-систем, ERP-платформ допомагає підвищити прозорість фінансових операцій і оперативно приймати рішення на основі даних у режимі реального часу.

3. Диверсифікація джерел фінансування – сучасні підприємства відходять від виключно банківського фінансування. В умовах кризи використовуються альтернативні джерела: краудфандинг, лізинг, грантові програми, фінтех-рішення тощо.

4. Моделі сценарного планування – застосування декількох сценаріїв розвитку подій (оптимістичного, песимістичного, реалістичного) дозволяє заздалегідь передбачити, як вплинуть ті чи інші фактори на фінансовий стан компанії.

5. ESG-орієнтовані інвестиції – підприємства, які впроваджують екологічні, соціальні та управлінські стандарти, мають більше шансів залучити відповідальне інвестування навіть у періоди економічної турбулентності.

Разом з тим, на сучасних підприємствах формуються спеціальні внутрішні робочі групи (антикризові комітети), які аналізують фінансовий стан, прогнозують ризики та координують реакцію на загрози. Також українські підприємства, особливо з ІТ, аграрного та виробничого секторів, активно впроваджують антикризові заходи: аграрні холдинги – створюють мультивалютні резерви та страхові фонди; ІТ-компанії – переводять фінансові операції у хмарні системи обліку та планування; малий бізнес – використовує цифрові сервіси для автоматизації обліку та управління запасами. Ці підходи дозволяють не тільки стабілізувати поточну діяльність, а й створюють підґрунтя для відновлення після завершення кризи.

Отже, фінансова стійкість у сучасних реаліях – це не лише здатність підприємства тримати баланс у звичайних умовах, а й уміння мислити стратегічно, швидко адаптуватися до змін та використовувати інноваційні підходи до управління ресурсами. Підприємства, які впроваджують сучасні інструменти фінансового менеджменту, автоматизують процеси, прогнозують ризики та діють проактивно, мають більше шансів не тільки вижити у кризі, а й сформувати довготривалу стратегію фінансової безпеки та сталого розвитку.

Перелік посилань:

1. Назарова Т., Гаврик А. Фінансова стійкість підприємства в сучасних умовах. *Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит.* 2021. № 5-6 (159-160). С. 44–51.

2. Партин Г., Папірник С. Забезпечення фінансової стійкості підприємства за умов нестабільності середовища функціонування. *Mechanism of an Economic Regulation*. 2022. № 3-4 (97-98). С. 129–135.

3. Шушкова Ю. В., Парфенюк Є. І. Стратегічні орієнтири та засоби зміцнення фінансової стійкості підприємств в умовах нестабільності *Академічні візії.* 2023. (24). URL: https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/623

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ЗАКЛАДІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

***Сорока Р.С.**, канд. екон. наук, доцент*
Національний лісотехнічний університет України, м. Львів

Управління оборотними активами є наріжним каменем ефективного функціонування будь-якого підприємства, але оскільки готельно-ресторанний бізнес характеризується високою динамічністю операційних процесів та залежністю від сезонних коливань попиту, управління ними в закладах готельно-ресторанного бізнесу воно набуває особливого значення. Так, саме від швидкості кругообороту, оперативності формування та ліквідності оборотних активів залежить здатність підприємства готельно-ресторанного бізнесу забезпечити безперебійне обслуговування клієнтів, підтримувати високі стандарти якості та адаптуватися до динамічних змін ринкового середовища.

Оборотні активи закладів готельно-ресторанного бізнесу являють собою сукупність грошових і майнових цінностей, які використовуються протягом одного операційного циклу або одного року, і оскільки їхня головна мета полягає у забезпеченні поточної діяльності, вони відіграють ключову роль у забезпеченні безперервного процесу обслуговування.

До складу оборотних активів закладів готельно-ресторанного бізнесу включають як і на підприємствах інших галузей товарні запаси (сировина, продукти харчування, напої, готові страви, товари для перепродажу), дебіторська заборгованість (рахунки клієнтів за надані послуги, аванси видані), грошові кошти (у касі та на банківських рахунках), короткострокові фінансові інвестиції та інші види оборотних активів, що мають безпосереднє відношення до операційної діяльності. Однак, у закладах готельно-ресторанного

бізнесу, де швидкість обслуговування та задоволення потреб клієнтів є ключовими факторами успіху, структура оборотних активів має свою специфіку – значну її частку становлять саме товарні запаси, що зумовлено необхідністю підтримання широкого асортименту продукції для задоволення різноманітних потреб клієнтів, тоді як частка дебіторської заборгованості може бути відносно невеликою через поширену практику попередньої оплати або оплати безпосередньо після надання послуг.

Формування оборотних активів закладів готельно-ресторанного бізнесу відбувається за рахунок як власних, так і залучених джерел фінансування, причому оптимальне співвідношення між ними є важливим для забезпечення фінансової стійкості підприємства. До власних джерел належать власний капітал, частина нерозподіленого прибутку, амортизаційні відрахування, а також стійкі пасиви, які за своєю економічною сутністю наближаються до власних коштів. Залучені джерела включають короткострокові кредити банків, кредиторську заборгованість перед постачальниками за отримані товари та послуги, аванси отримані від клієнтів, а також інші короткострокові зобов'язання, і оскільки готельно-ресторанний бізнес часто потребує значних обсягів оборотних коштів для закупівлі продуктів та напоїв, ефективне управління кредиторською заборгованістю та залучення короткострокових кредитів можуть бути важливими інструментами фінансування поточної діяльності.

Специфіка формування оборотних активів у готельно-ресторанному бізнесі визначається рядом факторів, серед яких особливе місце займають сезонність попиту, швидкість оборотності запасів, вимоги до асортименту та якості продукції, а також умови розрахунків з постачальниками та клієнтами. Оскільки попит на готельні та ресторанні послуги може суттєво коливатися залежно від часу року, свя-

ткових днів та інших зовнішніх факторів, заклади повинні адаптувати свої запаси та інші оборотні активи до цих змін, уникаючи як їх надлишку, так і дефіциту. Швидка оборотність запасів, особливо продуктів харчування, вимагає налагодженої системи закупівель та зберігання, щоб мінімізувати втрати та забезпечити свіжість пропонованих страв. Широкий асортимент та висока якість продукції є ключовими конкурентними перевагами, проте вони також зумовлюють необхідність управління значною кількістю найменувань товарів та підтримання їх якості, а, відповідно, заклади повинні мати ефективну систему контролю за запасами та постачальниками. Умови розрахунків з постачальниками (відстрочка платежу, авансування) та клієнтами (передоплата, оплата після надання послуг) безпосередньо впливають на обсяг та структуру дебіторської та кредиторської заборгованості.

Управління оборотними активами в готельно-ресторанному бізнесі має свої особливості, що пов'язані з необхідністю забезпечення високого рівня обслуговування клієнтів при одночасному підтриманні ефективності використання ресурсів. Однією з ключових особливостей є управління товарними запасами, яке включає прогнозування попиту, оптимізацію розміру замовлень, контроль за термінами придатності та умовами зберігання, а також проведення регулярних інвентаризацій для виявлення та списання застарілих або неліквідних запасів. Управління дебіторською заборгованістю передбачає встановлення чітких умов оплати, контроль за своєчасністю розрахунків та мінімізацію ризику виникнення безнадійної заборгованості. Ефективне управління грошовими коштами включає оптимізацію їх залишків на рахунках та в касі, контроль за грошовими потоками та використання інструментів короткострокового інвестування для отримання додаткового до-

ходу. Крім того, важливим аспектом є управління оборотними активами в розрізі окремих структурних підрозділів (готельні номери, ресторан, бар, інші служби), оскільки кожен з них має свою специфіку формування та використання оборотних коштів.

Застосування сучасних інформаційних технологій може значно підвищити ефективність управління оборотними активами, оскільки системи автоматизації обліку та управління дозволяють отримувати оперативну інформацію про стан оборотних активів, контролювати їх рух, прогнозувати потреби та приймати обґрунтовані управлінські рішення, і оскільки це зменшує вплив людського фактора та підвищує точність даних, їх впровадження є важливим для підвищення конкурентоспроможності закладу.

Таким чином, ефективне управління оборотними активами є критично важливим для успішного функціонування закладів готельно-ресторанного бізнесу, оскільки воно безпосередньо впливає на їхню ліквідність, платоспроможність та рентабельність. Розуміння сутності, складу, структури, джерел формування та специфіки оборотних активів дозволить керівникам приймати більш обґрунтовані рішення, спрямовані на оптимізацію використання ресурсів та підвищення фінансової стійкості підприємства в умовах мінливого ринкового середовища. Оскільки готельно-ресторанний бізнес характеризується високою динамічністю операційних процесів та залежністю від сезонних коливань попиту, заклади повинні розробляти та впроваджувати ефективні стратегії управління оборотними активами, щоб забезпечити свою фінансову стабільність та конкурентоспроможність на ринку.

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

***Шаповал О.А.**, канд. пед. наук, доцент*
Національна академія Національної гвардії України, м. Харків

Наслідки від повномасштабного військового вторгнення та нестабільність соціально-економічної ситуації в країні викликають потребу в систематичному аналізі ключових аспектів управління фінансово-економічним забезпеченням Сил безпеки і оборони та втримання високого рівня бюджетної безпеки. Наявність чітких пріоритетів спрямування коштів на оборонні потреби держави вимагає збалансованого формування бюджетних ресурсів та прискіпливого контролю за їх використанням.

Ефективність функціонування та бойова спроможність Сил безпеки і оборони сьогодні є головним фактором забезпечення державного суверенітету, політичної стабільності та територіальної цілісності держави.

Слід зазначити, що економічне зростання та державна безпека є взаємопов'язаними, тому що саме Сили безпеки і оборони здійснюють захист національних інтересів держави, без чого стає неможливим сталий розвиток економіки. З іншого боку, підтримка обороноздатності військових формувань потребує значної державної фінансової підтримки. [1]

В умовах значного зростання оборонних витрат держави ефективна фінансово-економічна країни політика сприяє підвищенню стабільності та повноти фінансового забезпечення Сил безпеки і оборони.

Від початку військового вторгнення рф на територію України державним органам законодавчої та виконавчої влади вкрай важливо застосовувати комплекс рішень та дій, спрямованих на ефективне фінансово-економічне забезпе-

чення Сил безпеки і оборони задля зміцнення їх обороноздатності та загальнонаціональної безпеки держави.

У цьому процесі актуальною є орієнтація на раціональне використання оборонного бюджету, базуючись на ефективному плануванні та управлінні.

Загалом, управління фінансово-економічним забезпеченням Сил безпеки і оборони є багатоаспектним та вимагає системності та комплексності в аналізі та дослідженні. [2]

У цьому процесі необхідно враховувати велику кількість різноманітних чинників, як практичних, так і теоретичних, серед яких слід відзначити такі:

– методи управління;

– методи планування;

– аналіз фінансових показників;

– моніторинг та оцінка можливих ризиків;

– контроль ефективності використання фінансових ресурсів тощо. [3]

Отже, головною метою управління фінансово-економічним забезпеченням Сил безпеки і оборони в умовах воєнного стану є максимізація обороноздатності держави з одночасною підтримкою національної економіки та соціальної стабільності суспільства.

Перелік посилань:

1. Коваль В. В., Семененко О. М., Скуріневська Л. В., Ткач І. М., Мокляк С. П., Ясенко С. В. Теоретичні засади управління оборонними ресурсами. Моногр. Під заг. ред. О. М. Семененка. Київ. ГШ ЗС України. Ліра-К. 2023. 485 с.

2. Романченко І. С., Семененко О. М., Трегубенко С. С., Онофрійчук П. В. Методологічні основи воєнно-економічного забезпечення обороноздатності держави (теорія і практика оборонного та бюджетного планування): монографія. за ред. О. М. Семененка. Київ: Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України, 2023. 436 с.

3. Шаповал О. А. Вплив бюджетно-податкових ризиків на фінансове забезпечення обороноздатності держави. *Актуальні проблеми діяльності складових сектору безпеки оборони України в умовах особливих правових режимів: поточний стан та шляхи вирішення*: зб. тез допов. ІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 бер. 2025 р.). Харків: НА НГУ, 2025. С. 998-999.

4. МЕНЕДЖМЕНТ ЗМІН НА СУЧАСНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ ТА ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЯК ЧИННИК МОДЕРНІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ

***Анненко А.В.**, здобувач вищої освіти*
***Вербицька В.І.**, канд. екон. наук, доцент*
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Цифрова економіка, що базується на інформаційно-комунікаційних технологіях, активно формує нові бізнес-моделі, прискорює процеси взаємодії між підприємствами та споживачами і створює нові можливості для зростання, а в сучасному світі цифрові технології відіграють вирішальну роль у модернізації бізнесу та економіки загалом. В межах даних тез ми розглядаємо трансформаційний вплив цифровізації на підприємницьке середовище.

Отже, в умовах глобалізації цифрова трансформація стала не лише викликом, але й необхідністю для держав і компаній. Для України це питання національного значення, про що свідчать ключові документи – Концепція розвитку цифрової економіки та Державна цифрова стратегія. Звертаємо особливу увагу на важливість цифрової інфраструктури, електронного урядування та адаптації підприємств до нових технологій.

Як методологію та джерельну базу дослідження використано нормативно-правову базу, аналітичні матеріали, наукові статті українських та закордонних авторів, а також результати опитувань і статистичні дані. Так, нормативна база представлена законодавчими та стратегічними документами України, зокрема:

– Концепцією розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки (Розпорядження КМУ № 67-р від 17.01.2018), яка окреслює основні напрями цифровізації економіки [1];

– Цифровою стратегією України до 2025 року, що визначає пріоритетні напрями впровадження цифрових технологій у державному та приватному секторах [2];

– законами України «Про електронну комерцію» [3], «Про електронні довірчі послуги» [4], «Про інформацію» [5], які формують правове поле цифрових економічних процесів.

Крім того, науковці М.І. Дзямулич, І.Г. Фадєєва, Т.О. Шматковська [6] проводили дослідження, присвячені впливу цифрових технологій (зокрема, Інтернету речей на формування нових бізнес-моделей і конкурентних стратегій суб'єктів господарювання в умовах цифрової трансформації). Водночас Gibson Ch. та Smith K.T. [7, 8] займались вивченням впливу цифровізації на маркетингову діяльність та комунікаційні процеси. Їх роботи присвячені аналізу різноманітних стратегій та інструментів цифрового маркетингу, якими є соціальні мережі, контент-маркетинг, пошукову оптимізацію, та дослідженню їхнього впливу на ефективність підприємницької діяльності. Такий комплексний підхід дозволяє глибше зрозуміти механізми впливу цифрових технологій на підприємницьке середовище.

За даними статистики та дослідженнями [9], цифрові технології, зокрема Інтернет речей, штучний інтелект, блокчейн, хмарні обчислення і цифрові платформи, активно впливають на бізнес-процеси (таблиця 1).

Таблиця 1

Найбільш використовувані підприємцями України цифрові інструменти

Цифровий інструмент	Частка підприємців, %
CRM-системи	56
Онлайн-банкінг	89
Електронна комерція	44
Маркетинг у соціальних мережах	72
Хмарні сервіси	39

Вони забезпечують автоматизацію, аналітику, зменшення витрат та нові можливості для масштабування. Особливу увагу приділено таким секторам, як FinTech, EdTech, AgriTech та e-Health, які є лідерами цифрових змін.

У 2024 році було проведено опитування серед 300 підприємців. 87 % респондентів зазначили, що активно використовують цифрові інструменти у своїй діяльності. Найбільш популярними виявились онлайн-банкінг, соціальні мережі, CRM-системи та хмарні сервіси.

Статистика свідчить про позитивну динаміку: частка IT-сектору у ВВП України зросла з 4,6% у 2020 році до 5,8% у 2023 році; кількість е-послуг у застосунку «Дія» зросла майже утричі; частка безготівкових розрахунків досягла 72%.

Найбільш показовим в контексті розглянутого питання є діяльність українського банку Monobank [10].

Автори детально розглянули кейс Monobanky в якості зразку гнучкого цифрового банку, який швидко адаптувався до умов воєнного часу. Особливої уваги заслуговують інноваційні функції — Shake to Pay та сервіс «Банка», що стали прикладом зручності та технологічності. Завдяки цим рішенням, а також участі банку у програмі «єВідновлення», Monobank зміг не лише підтримати клієнтів, а й зміцнити свою репутацію як цифрового лідера в банківському секторі.

Варто також відзначити активну участь українських блогерів, стрімерів та громадських діячів, які використовували цифрові інструменти означеного банку для масових зборів на потреби Збройних Сил України. Їхні ініціативи отримували сотні тисяч переглядів у соціальних мережах, що не лише забезпечувало ефективне надходження коштів, а й сприяло формуванню культури взаємодопомоги в цифровому середовищі [11] .

Таким чином, цифрова трансформація підприємництва в Україні є незворотним процесом, який приносить реальні

результати. Цифрові інструменти не лише спрощують бізнес-процеси, а й сприяють прозорості, інноваціям і підвищенню доступності послуг. Для забезпечення сталого розвитку цифровізації необхідна комплексна підтримка на рівні державної політики, освіти та кібербезпеки. Робота має практичну цінність і демонструє, як цифрові рішення можуть стати відповіддю на виклики сучасності.

Перелік посилань:

1. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січ. 2018 р. № 67-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-р#Text (дата звернення: 13.04.2025)

2. Про схвалення Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках : розпорядження Кабінету Міністрів України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1351-2024-р#Text (дата звернення: 16.05.2025)

3. Про електронну комерцію : Закон України ; редакція від 01.01.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19/ed20240101#Text (дата звернення: 27.04.2025)

4. Про електронні довірчі послуги : Закон України ; редакція від 18.12.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text (дата звернення: 11.05.2025)

5. Про інформацію : Закон України ; редакція від 15.11.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text (дата звернення: 11.05.2025)

6. Дзямулич М. І., Фадєєва І. Г., Шматковська Т. О. Промисловий інтернет речей та його застосування у бізнес-процесах. *Економічний форум*. 2021. № 3. С. 54–59.

7. Gibson Ch. The Most Effective Digital Marketing Strategies & Approaches: A Review of Literature. *International Journal of Scientifi c and Research Publications*. 2018. Vol. 8. Issue 2. P. 12–15.

8. Smith K. T. Digital marketing strategies that Millennials find appealing, motivating, or just annoying. *Journal of Strategic marketing*. 2011. Vol. 19(6). P. 489–499.

9. Вербицька В. І. Фінансово-технологічні компанії: проблеми і особливості діяльності. *Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я:* тези допов. XXVIII міжнар. наук.-практ. конф. MicroCAD-2020, 28-30 жовт. 2020 р.: у 5 ч. Ч. III. Харків: НТУ «ХПІ». С. 28–30.

10. Монобанк : веб-сайт. URL: https://monobank.ua (дата звернення: 28.04.2025)
11. Анненко А В. Контроль за суб'єктами господарювання під час воєнного стану. *Information and its impact on social processes*: The XIII International Scientific and Practical Conference, April 03-05, Florence, Italy. P. 115–119.

ПРИЧИНА ІНФЛЯЦІЇ – НЕ ПІДВИЩЕННЯ ЦІН

***Бабайлов В.К.**, канд. екон. наук, доцент*
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Аналіз літературних джерел показує [1], що «…розрізняють три види інфляції: помірну, галопуючу та гіперінфляцію.

Помірна інфляція має місце тоді, коли ціни зростають повільно, до 10 % за рік. За такої інфляції ціни відносно стабільні, люди охоче заощаджують гроші, бо їхня вартість мало знецінюється. Помірну інфляцію, за якої ціни зростають до 5 % за рік, називають повзучою.

Галопуючою є інфляція, коли ціни зростають на 20, 50, 100 або й більше відсотків за рік. Гроші втрачають свою вартість дуже швидко, тому населення майже не заощаджує грошей у вигляді готівки. Люди прагнуть купити за свої гроші товари.

Гіперінфляція настає тоді, коли ціни починають зростати на тисячі, десятки тисяч, навіть мільйони відсотків за рік. Усі прагнуть запастися речами і позбутися грошей: підприємства купують інвестиційні товари, а населення використовує заощадження і поточні доходи для купівлі споживчих благ, поки гроші остаточно не знецінилися. Виникає «інфляційний психоз», що посилює тиск на ціни. Гіперінфляція означає економічний і соціальний хаос, фінансовий крах та суспільно-політичне безладдя. Гіперінфляція мала місце і в Україні у 1993 р.». Але в основному

інфляцію розуміють як «…тривале зростання загального рівня цін, що відображує зниження купівельної спроможності грошової одиниці» [2].

Щодо [2] виникає природне питання, що ж є причиною інфляції – підвищення цін або зниження купівельної спроможності.

Сама логіка приведеної цитати у [2] приводить до висновку, що спочатку трапляється зростання цін, і лише потім виникає зниження купівельної спроможності, тобто, зниження сукупного попиту (СПп). Тобто, тут розуміється зв'язок тільки цін і СПп.

Але тоді виникає інше питання: а хіба не існує зв'язку цін і сукупної пропозиції (СПр).

Відповідь на це битиме тільки позитивна, а тому можна стверджувати, що трактування інфляції у [2] не точне.

Метою цієї доповіді й стало визначення істинної причини інфляції.

Для досягнення цієї мети автор вважає поставити більш конкретніші задачі: перша задача – як пов'язана інфляція одразу і зі СПр, і зі СПп; друга задача – визначення наслідків уточнення розуміння інфляції.

Для відповіді на ці питання автор з спочатку вирішив таку задачу; а як пов'язані самі СПп і СПр.

Ясне, що для цього, перш за все, необхідне використати основний закон макроекономіки, який встановлений ще у 1890 році видатним західним економістом Альфредом Маршаллом (1842-1924), це закон рівності СПп = СПр [3].

Тому можна впевнено стверджувати, що всі причини інфляції походять від порушення цього закону.

При вирішенні другої задачі доповіді автор визначив наслідки вирішення першої задачі.

Перш за все це надало можливість визначити сутність інфляції – це саме порушення основного закону макроекономіки.

Другим важливим наслідком стає можливість визначити зміст інфляції – другий по важливості після сутності аспект інфляції; він включає два елементи: *змінність* одного елементу в законі СПп = СПр (наприклад, СПп) і *незмінність* іншого (наприклад, СПр).

Якщо змінюються обидва елементи, причому у рівному ступені, то інфляція не настає, тому що рівність СПп і СПр при цьому може зберігатися!

Але залишаються незмінними основні види інфляції, які більш наочно випливають зі самої її сутності, тобто, порушення рівності «СПп = СПр» може відбувається двома основними засобами:

– порушення з боку попиту – інфляція попиту (СПп);

– порушення з боку пропозиції – інфляція пропозиції (СПр).

При цьому і СПп, і СПр окремо можуть і знижуватися, і зростати, здійснюючи інфляцію.

Висновки остаточні:

– загальна причина інфляції – це не підвищення цін; підвищення цін – це наслідок інфляції;

– однак не будь-яке підвищення цін є наслідком інфляції;

– загальна причина інфляції – це порушення основного закону макроекономіки, наслідок неефективного менеджменту всіх рівнів (від гавенменту до менеджменту підприємств).

Перелік посилань:

1. Види та типи інфляції. *Бібліотека Studies* : веб-сайт. URL: https://studies.in.ua/econom_seminar/472-nflyacya.html) (дата звернення: 14.05.2025).

2. Інфляція. *Вікіпедія* : веб-сайт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D (дата звернення: 14.05.2025).

3. Альфред Маршалл. URL: https://hneu.edu.ua/vydavnychyj-dim (дата звернення: 14.05.2025).

РОЛЬ СТРАТЕГІЧНОГО МАРКЕТИНГУ У РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ

***Близнюк А.О.**, канд. екон. наук, доцент*
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Маркетингова стратегія може розроблятися за схемою «продукт – ринок». Сутність цієї стратегії полягає в тому, що з метою зміцнення становища підприємства в конкурентному навколишньому середовищі, що умовно характеризується двома факторами: продуктами та ринками, що продається (продукти) і кому продається (ринки), вибирається шлях до мети.

Виходячи з концепції цієї стратегії, для спрощення становища підприємства в конкретному навколишньому середовищі є чотири можливі курси дії або чотири маркетингові стратегії.

Стратегія розширення ринку ефективна тоді, коли ринок ще не досить міцний і продовжує зростати. Підприємство бажатиме поширити продаж свого (вже існуючого) продукту на вже існуючому ринку шляхом більш інтенсивного розподілу, агресивного стимулювання збуту та конкурентної цінової політики. Обсяг продажів зростає з допомогою залучення нетрадиційних споживачів, і навіть покупців конкурентів.

Ця стратегія може здійснюватися за такими основними напрямами:

– різке збільшення збуту товарів, що традиційно випускаються, на існуючих ринках шляхом проведення агресивної маркетингової політики;

– збільшення збуту з допомогою розширення кордонів ринку України і вихід із традиційним товаром нові ринки.

Стратегія проникнення ринку ефективна тоді, коли є тенденція до розширення місцевих та регіональних ринків, коли утворюються нові сегменти ринку у зв'язку зі зміною демографічної ситуації та стилю життя споживачів, коли відкриваються абсолютно нові сфери використання продукту, що досяг стадії зрілості. Підприємства домагаються збільшення обсягу продажу існуючого продукту з допомогою проникнення нові ринки і нових сфер застосування старого продукту. Зростанню обсягу продажів може також сприяти випробування та запровадження нових прогресивних методів розподілу товарів стимулювання збуту.

Стратегія вдосконалення (чи розвитку) товару застосовується, коли підприємство випускає палітру товарів з надійним торговим знаком і має досить широке коло споживачів. Підприємство постачає на існуючий ринок нову модель продукту або якісно вдосконалену стару та пропонує її споживачеві, який зберіг лояльність до цього підприємства та його торгового знаку.

Стратегія диверсифікації впроваджується у випадках, коли підприємство прагне вийти за межі вузької спеціалізації на певному асортименті продукції. У таких ситуаціях компанія переорієнтовується на освоєння нових товарів і вихід на нові ринки. Ці товари можуть бути новими не лише для самого підприємства, а й для всієї галузі. Зі зміною продуктового портфеля та ринкової орієнтації зазнають трансформації також звичні системи фізичного розподілу продукції та заходи зі стимулювання збуту. У таких умовах формулювання місії має дати відповідь на два ключові запитання: який бізнес ми ведемо сьогодні та яким бізнесом прагнемо займатися в майбутньому? Відповіді на ці запитання окреслюють сферу діяльності підприємства та стратегічні напрями його розвитку. Місія компанії обґрунтовує її існування та зазвичай містить визначення цільового ринку, споживачів і використовуваних технологій.

На формування місії підприємства в цьому контексті впливають кілька ключових чинників: професійна компетентність керівництва, наявні ресурси, зміни у зовнішньому середовищі, історія розвитку компанії та особисті якості її вищого управлінського складу.

Призначення місії пояснює, з якою метою існує підприємство та хто отримає вигоду від його діяльності. Один із підходів до визначення цього аспекту полягає в ідентифікації всіх зацікавлених сторін, пов'язаних з підприємством. Інший підхід – акцентування на інтересах цих сторін у формулюванні місії. Наприклад, місія може наголошувати на забезпеченні споживачів якісною продукцією за доступною ціною, а акціонерів – високими дивідендами на інвестований капітал.

Окремі компанії включають у свої місії більш високі цінності, які виходять за межі суто економічних інтересів. Такі формулювання можуть містити соціально значущі цілі – наприклад, сприяння підвищенню рівня життя населення або просування екологічно безпечної продукції, що не тестується на тваринах.

Головна мета таких формулювань – згуртувати всіх учасників бізнесу, особливо працівників, навколо спільної ідеї, яка надихає і формує відчуття причетності до справи, що має цінність не лише у фінансовому вимірі, а й у моральному чи соціальному сенсі.

Стратегія – це комерційна логіка бізнесу. Вона зводиться до визначення меж бізнесу (чим хочемо займатися), його конкурентних переваг та сфери виняткової компетенції. Це дозволяє підприємству успішно конкурувати у вибраній галузі підприємницької діяльності.

Норми поведінки – це правила та зразки дій, якими керуються керівники та працівники підприємства в процесі виконання своїх обов'язків. Вони поступово перетворю-

ються на звичний стиль ведення бізнесу й належать до неписаних правил, яких зобов'язані дотримуватися всі управлінці компанії.

Система цінностей, своєю чергою, визначає основу управлінського стилю та є підґрунтям для формування місії, стратегії та загальної моделі поведінки підприємства.

Інтеграція всіх чотирьох складових місії бізнесу створює відчуття значущості праці для співробітників, що, своєю чергою, сприяє зростанню рівня відповідальності, лояльності до підприємства та формуванню спільного напряму розвитку. Формулювання місії є способом донести до персоналу управлінське бачення виняткових компетенцій підприємства, а також окреслити прийняті поведінкові орієнтири.

На кожному рівні управління місія підприємства повинна трансформуватися у чітко визначені стратегічні цілі. Місія не містить конкретних вказівок щодо того, що, як і в який термін слід робити підприємству. Такі відомості виходять для формування цілей підприємства. Цілі підприємства можуть бути кількісними та якісними. До кількісних цілей відносять: зростання обсягу прибутку, обсягу продажу, частки ринку за підрозділами, товарами чи сегментами; зниження витрат; зростання продуктивність праці тощо. До якісних цілей відносять зростання престижу, забезпечення зайнятості, турбота про охорону навколишнього середовища тощо.

На визначення цілей діяльності конкретного підприємства впливають такі п'ять факторів: історичний; пріоритети власників та менеджерів; вплив зовнішніх факторів (покупців, спосіб життя тощо); ресурси, які має організація; характерні риси техніки, технології, управління.

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ: ПОТЕНЦІАЛ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УПРАВЛІННІ РЕСУРСАМИ ТА РЕЗУЛЬТАТАМИ ВИРОБНИЦТВА

***Бредіхін В.М.**, канд. техн. наук, доцент*
***Душка М.М.**, здобувач вищої освіти*
Харківський національний університет
міського господарства імені О.М. Бекетова

Чисельність населення в світі продовжує зростати, що вимагає підвищення ефективності аграрного виробництва. Голод залишається однією з найгостріших глобальних проблем людства, тому штучний інтелект (ШІ) стає одним з інноваційних інструментів, що допомагає вирішувати ці проблеми шляхом оптимізації процесів, підвищення врожайності та мінімізації втрат. Розглянемо напрямки та приклади реалізації використання штучного інтелекту для боротьби з голодом у світі.

Оскільки проблема стосується продовольства, головним напрямком вважається прогнозування врожаїв.

ШІ аналізує дані супутникових знімків, кліматичних умов і стану ґрунту, щоб прогнозувати врожайність полів. Це дає змогу аграріям приймати обґрунтовані рішення щодо посіву, зрошення та збору врожаю. Як приклад цього є проект AgroScout, який використовує дрони та машинне навчання для моніторингу посівів у реальному часі. Завдяки цьому фермери в Індії змогли збільшити врожайність на 20–30%. Agrohub та українська компанія OneSoil активно використовують супутникові дані й машинне навчання для аналізу стану посівів на полях. Завдяки цим даним фермери можуть отримувати рекомендації щодо удобрення, поливу й прогнозування врожайності в режимі реального часу. Платформа дозволяє автоматично розпізнавати культури, будувати карти врожайності і управляти полями без фізичної присутності на місці.

Не менш важливим напрямком є оптимізація використання ресурсів. І тут ШІ сприяє ефективному використанню води, добрива та пестициди, що є важливим в умовах дефіциту природних ресурсів і необхідності зменшення витрат. Система PrecisionHawk дозволяє точно визначати, де і скільки потрібно зрошувати чи вносити добрива. Це допомагає уникнути надмірного використання ресурсів та зменшує негативний вплив на довкілля.

Виявлення хвороб і шкідників також вимагає вирішення проблем боротьби з ними. При цьому слід пам'ятати, що штучний інтелект здатен ідентифікувати перші ознаки захворювань рослин і зараження шкідниками ще до того, як проблема стане очевидною для людини. Запропонований додаток PlantVillage Nuru, розроблений для фермерів Африки, може за фото розпізнати захворювання касави або кукурудзи й запропонувати способи лікування. Також додаток Plantix UA Українських розробників пропонує рішення для моніторингу стану рослин за допомогою смартфонів і ШІ, що дозволяє українським аграріям швидко ідентифікувати захворювання рослин за фото і отримувати рекомендації щодо лікування.

Сучасне виробництво давно використовує засоби автоматизації, отже, і автоматизація збору врожаю має велике значення. Роботи на базі ШІ допомагають автоматизувати збір фруктів, овочів та ягід, що значно прискорює процес і знижує втрати. Роботизовані системи Octinion для збору полуниці можуть працювати цілодобово, забезпечуючи швидший і якісніший збір продукції. В свою чергу українські компанії почали впроваджувати автономні трактори й роботизовані системи обробки ґрунту, що працюють на базі ШІ. Так ТОВ Cooltivator розробив розумну платформу для автономного посіву й догляду за рослинами, що оптимізує витрати пального та добрив завдяки аналізу даних у реальному часі.

Слід також згадати про застосування штучного інтелекту у сільському господарстві при застосуванні технологій точкового (іноді його називають точним) землеробства. Багато українських агрохолдингів, таких як Kernel та МХП (Миронівський хлібопродукт), використовують ШІ для точного землеробства: внесення добрив за картами поля, автоматизоване зрошення, моніторинг стану рослин. Це реалізовано через систему SmartFarming, яка завдяки алгоритмам машинного навчання допомагає зменшити втрати врожаю і оптимізувати витрати на агротехнічні роботи.

Прогнозування ризиків у аграрному секторі є критично важливим елементом управління, особливо в умовах кліматичної нестабільності та зростання вартості ресурсів. Системи на базі штучного інтелекту аналізують великі обсяги даних – супутникові знімки, метеопрогнози, історичні врожаї та стан ґрунтів – для виявлення потенційних загроз, таких як посухи, заморозки чи повені. Це дозволяє фермерам завчасно готуватися до можливих збитків і приймати обґрунтовані управлінські рішення. Одночасно ШІ допомагає формувати точні страхові продукти, оцінюючи ризики індивідуально для кожного господарства. Такий підхід сприяє розвитку більш адаптивного агрострахування та підвищує фінансову стабільність аграрного бізнесу.

Українські стартапи, наприклад, AgriAnalytica, розробляють системи, які на базі ШІ аналізують агроризики – посуху, заморозки, паводки, використовують аналіз кліматичних і супутникових даних для розрахунку страхових випадків і прогнозування втрат – це допомагає фермерам оформлювати оптимальні страховки. Таким чином ними вже реалізуються подібні рішення, що мають великий потенціал масштабування.

ШІ-інструменти стають доступними не лише великим агрохолдингам, а й дрібним фермерам. Це відкриває нові можливості для забезпечення продовольчої безпеки. Так, наприклад, платформа на базі ШІ, Hello Tractor дозво-

ляє фермерам орендувати сільськогосподарську техніку через мобільні додатки, підвищуючи їхню продуктивність.

Таким чином можна зробити висновки, що ШІ революціонізує сільське господарство, перетворюючи його на більш продуктивне, стійке й доступне. ШІ не є універсальним рішенням, але у поєднанні з науковими ініціативами, інвестиціями в інфраструктуру та підтримкою фермерських громад він може істотно скоротити проблему голоду у світі. Впровадження рішень на базі ШІ у сільському господарстві перетворює традиційні виробничі процеси в більш досконалі і робить їх стан більш сталим, ефективним та екологічним. Український агробізнес демонструє високий потенціал до впровадження інновацій, що є важливим фактором у забезпеченні продовольчої безпеки країни та експорту. У майбутньому роль штучного інтелекту у світовій продовольчій безпеці лише зростатиме.

Перелік посилань:

1. Як штучний інтелект змінює галузь сільського господарства в Україні URL: https://ugic.com.ua/yak-shtuchnyj-intelekt-zminyuye-galuz-silskogo-gospodarstva-v-ukrayini/

2. Штучний інтелект у с/г: потенціал та перспективи URL: https://selo.ua/blog/shtuchnij-intelekt-u-silskomu-gospodarstvi-potencial-ta-perspektivi-306.html

ASSESSMENT OF INNOVATIVE POSITION AND SELECTION OF ORGANIZATIONAL CHANGE DIRECTIONS IN ROAD TRANSPORT ENTERPRISES

***Velychko Y.**, Assistant Lecturer*
Kharkiv National Automobile and Highway University

The current conditions for the operation of road transport enterprises in Ukraine are characterized by a high level of turbulence caused by the full-scale war, infrastructure destruction, market volatility, shortage of qualified personnel, and rising

logistics costs. Under such conditions, the issue of ensuring the adaptability of enterprises through innovation and organizational change becomes particularly relevant.

The study proposes a conceptual model for assessing the innovative position of a road transport enterprise, which combines the analysis of innovative potential (internal capabilities) and innovation climate (external conditions) [1, 2]. Innovative potential includes human resources, technical capacity, information support, organizational and managerial systems, financial resources, intellectual assets, and security-related factors [1, 3-7]. The innovation climate reflects the market environment, government policy, innovation support infrastructure, competition, as well as cultural and institutional factors [1, 8].

Each component is assessed using a system of indicators and a five-point scale with weighting coefficients determined by experts. The calculated aggregated scores for each of the two components allow for positioning the enterprise within a matrix of innovative positions, which classifies companies into four categories:

1. Active growth (high potential, favorable climate) – enterprises capable of implementing large-scale innovation strategies.

2. Local development (high potential, unfavorable climate) – enterprises with strong internal readiness, yet constrained by external conditions.

3. Potential growth (low potential, favorable climate) – enterprises that may succeed if their internal resources are strengthened.

4. Risk zone (low potential, unfavorable climate) – enterprises requiring comprehensive transformation and external support.

Positioning a company within this matrix enables the determination of optimal directions for organizational change, ranging from intensive growth and expansion to restructuring, conservation, or forming strategic partnerships.

The methodology was tested on the example of LLC «TFC Persha Stolytsia», a freight transport company. The results showed that the enterprise's innovative potential scored 4,23 out of 5. The highest ratings were obtained in technical (4,6), human resources (4,4), and informational potential (4,2). Financial and security-related potentials were slightly lower at 3,9 and 3,7, respectively. The innovation climate was rated at 3,08, indicating the presence of external barriers such as regulatory uncertainty, underdeveloped innovation support infrastructure, and high logistics risks. According to the matrix, the enterprise was classified as having a «Local development» position, meaning high internal readiness for innovation under certain external constraints.

Based on this positioning, the following organizational change directions are recommended: digital transformation – implementation of electronic document management systems, online route monitoring, and real-time analytics; expansion of external relations – active search for institutional support (grants, clusters, government programs), cooperation with local authorities and international partners; reorganization of management structures – delegation of authority and creation of cross-functional innovation teams; strengthening human resource potential – staff training in innovation management, logistics, and digital technologies [9, 10].

To support practical implementation, a seven-step algorithm of organizational transformation is proposed:

1) defining the objectives of change;

2) assessing the enterprise's innovative position;

3) building the matrix and identifying the position type;

4) selecting strategic directions and priorities;

5) developing an implementation plan (KPIs, deadlines, responsibilities);

6) monitoring and adjustment;

7) final evaluation of change outcomes.

According to expert assessments, the implementation of the proposed changes can increase the efficiency of internal resource use by 15-18 % within one year, as well as enhance the enterprise's competitiveness in the logistics services market.

Thus, the proposed approach allows for an objective diagnosis of the innovative position of road transport enterprises, the formation of targeted organizational change strategies based on positioning within the innovation matrix, and the adoption of effective managerial decisions in conditions of uncertainty and instability.

References:

1. Dogadailo, Ya., & Dogadailo, O. (2023). Upravlinnia zminamy suchasna peredumova uspikhu v dorozhnii haluzi: monohrafiia [Change management as a modern prerequisite for success in the road sector: monograph]. GlobeEdit Publishing. United Kingdom, Republic of Moldova. 85 p. [in Ukrainian].

2. Vlasenko, T. A. (2019). Model otsinky hotovnosti pidpryiemstva do stratehichnykh zmin [Model for assessing the readiness of an enterprise for strategic changes]. *Problemy ekonomiky – Problems of Economy*, 3(41), 84–90. [in Ukrainian].

3. Yefimova, S. A., & Hryinko, T. V. (2018). Metodychni pidkhody do otsinky innovatsiinoho potentsialu pidpryiemstva sfery posluh [Methodical approaches to assessing the innovation potential of a service enterprise]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Seriia menedzhment innovatsii – Bulletin of Dnipro University. Series Management of Innovations*, 5. URL: http://www.dnu.dp.ua/docs/visnik/fmecon/program_5e4b9e62101a3.pdf [in Ukrainian].

4. Vakaliuk, V. A. (2019). Innovatsiinyi potentsial suchasnoho pidpryiemstva: struktura ta otsinka [Innovation potential of a modern enterprise: structure and assessment]. *Pryazovskyi ekonomichnyi visnyk – Pryazovsky Economic Bulletin*, 4(15), 72–78. [in Ukrainian].

5. Myasnykova, V. O. (2018). Intehralna otsinka stanu ta rivnia innovatsiinoho potentsialu yak osnova adaptyvnoho upravlinnia mashynobudivnymy pidpryiemstvamy [Integral assessment of the state and level of innovation potential as the basis of adaptive management of machine-building enterprises]. *Biznes Inform – Business Inform*, 1, 85-92. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2018_1_14 [in Ukrainian].

6. Rud, N. T. (2019). Innovatsiinyi potentsial personalu pidpryiemstva: sutnist, upravlinnia ta metody otsinky [The innovation potential of enterprise personnel: essence, management, and assessment methods]. *Ekonomichnyi forum – Economic Forum*, 2, 180–190. [in Ukrainian].

7. Volodin, S. A., & Chekamova, O. I. (2017). Teoretychni zasady formuvannia i realizatsii innovatsiinoho potentsialu v rozvytku ekonomiky [Theoretical principles of the formation and implementation of innovation potential in the development of the economy]. *Ekonomika APK – Economy of the Agro-Industrial Complex*, 5, 65–72. [in Ukrainian].

8. Fedulova, I. V. (2009). Intehralna otsinka innovatsiinoho klimatu pidpryiemstva [Integral assessment of the innovation climate of the enterprise]. *Problemy nauky – Problems of Science*, 5, 21-27. [in Ukrainian].

9. Smirnova, P. V., & Buhrimenko, R. M. (2022). Otsinka ta upravlinnia stratehichnymy zminamy: konspekt lektsii [Evaluation and management of strategic changes: lecture notes]. Kharkiv: TOV «Vydavnytstvo Fort». 165 p. [in Ukrainian].

10. Vatchenko, O. B., Vatchenko, B. S., Cherevko, O. L. (2017). Innovatsiinyi rozvytok pidpryiemstva: navch. posibnyk [Innovative development of the enterprise: textbook]. Dnipro: Aktsent PP. 404 p. [in Ukrainian].

ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ І БЕЗПЕКОВА КРИЗА ЯК ТРИГЕРИ ЗМІН У ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ: ВИКЛИКИ ДЛЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

***Вербицька В.І.**, канд. екон. наук, доцент*
***Доценко Я.С.**, здобувач вищої освіти*
Харківський національний автомобільно-дорожній університет
***Калгулова Р.Ж.**, канд. екон. наук, професор*
Казахський автомобільно-дорожній інститут імені Л. Б. Гончарова, м. Алмати

Ідея взаємозалежності як гарантії миру була популярною в постхолодновоєнний період. Понад три десятиліття думки стосовно економічної взаємозалежності сприймалась як гарантія стабільності. Було широко визнано, що країни, тісно пов'язані торгівлею, енергією та технологіями, не воюють між собою. Але російське вторгнення в Україну у 2022 році радикально змінило цю парадигму, показавши, що економічні зв'язки не стримують агресію, а залежність Європи від російських енергоносіїв стала фактором вразливості, а не стабільності.

Сьогодні Європа переживає не лише безпекову кризу, а й глибоке переосмислення своїх економічних зв'язків. Це болісний, але необхідний процес, який, як не парадоксально, може стимулювати зростання – за умови переорієнтації на інновації та стратегічно безпечні партнерства [1].

Чому ж економічна взаємозалежність зазнала невдачі?

По-перше, серед європейських еліт існувало і можливо продовжує існувати хибне припущення про раціональність авторитарних режимів. ЄС вірив, що Росія, отримуючи величезні прибутки від експорту енергоносіїв до Європи, не ризикуватиме цим джерелом доходу. Але час довів, що геополітичні амбіції Путіна виявилися сильнішими за економічну доцільність. Наприклад, у 2021 році Європа отримувала понад 40% природного газу з Росії. Але вже у 2022 після вторгнення ці поставки скоротилися майже втричі, а Росія шантажувала ЄС «газовим вентилем».

По-друге, у економічних взаємовідносинах європейських країн та Росії спостерігалась так би мовити залежність без симетричної взаємності. Це лише довело, що економічна взаємозалежність працює лише тоді, коли сторони однаково вразливі. У випадку ЄС і Росії залежність була односторонньою: Європа залежала від енергоресурсів, Росія ж – лише частково від експорту. Другий фактор набув ще більшого значення, оскільки водночас і став інструментом геополітичного тиску: торгівля та ресурси використовувалися не як засіб співпраці, а як важіль. Китай у своїй політиці також неодноразово обмежував експорт стратегічної сировини до країн, які висловлювали політичну незгоду.

Таким чином, причинами провалу економічної взаємозалежності як інструменту стримування є:

– відсутність взаємної довіри та політичної симетрії між партнерами;

– здатність та можливість авторитарних режимів використовувати торгівлю як засіб тиску, а не співпраці;

– економічна вигода не переважає над геополітичними амбіціями (приклад, Росія).

Наслідками безпекової кризи для економіки Європи стали не лише енергетичний шок у вигляді різкого зростання цін на газ і електроенергію в 2022 році з паралельною переорієнтацією на LNG: Європа збільшила імпорт скрапленого газу зі США, Катару, Норвегії, а й започаткування «економічного декуплінга» з поступовим розірванням зв'язків із державами, які не поділяють демократичних цінностей.

Термін «економічний декуплінг» (від англ. decoupling) означає цілеспрямоване розділення або розрив економічних зв'язків між країнами – зазвичай у стратегічно важливих секторах (енергетика, технології, оборона, постачання сировини тощо) [2]. У контексті геополітики це означає зменшення залежності від економічно потужної, але політично або безпеково небезпечної країни (наприклад, Росії чи Китаю), перенесення виробництва з «ризикових» регіонів у більш стабільні – процес, який також називають «friend-shoring» або «reshoring». Прикладом декуплінга можуть слугувати не лише відносини між ЄС та Росією, коли після початку воєнної агресії останньої проти України Євросоюз різко скоротив імпорт російського газу та нафти, а й відносини США та Китаю: США обмежують експорт передових мікрочипів і технологій до Китаю. Водночас компанії, як-от Apple чи Tesla, переводять частину виробництва до Індії чи В'єтнаму. Отже, економічний декуплінг це не просто розрив зв'язків, а перебудова глобальної економіки за принципами безпеки, довіри та стратегічної автономії.

Безпекова криза стала поштовхом до переосмислення економічної стратегії Європи, і після воєнних дій проти незалежної України Європа прагне зменшити залежність від стратегічно небезпечних партнерів та здійснює пошук нових альянсів у сфері енергетики, технологій та оборони.

Перелік посилань:

1. Farrell, H., & Newman, A. (2019). Weaponized interdependence: How global economic networks shape state coercion. *International Security*, 44(1), 42–79.

2. Leonard, M. (2022). The Age of Unpeace: How Connectivity Causes Conflict. Penguin Books.

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ВПРОВАДЖЕННЯ

***Водолажська Т.О.**, канд. екон. наук, доцент*
***Коломієць Є.В.**, здобувач вищої освіти*
***Грачов Д.О.**, здобувач вищої освіти*
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

У сучасних умовах глобалізованої економіки підприємства, які оперативно адаптуються до змін та інтегрують цифрові технології в систему управління персоналом, здобувають суттєві стратегічні переваги. Такі компанії та організації демонструють вищу динамічність у реагуванні на коливання ринку, раціональніше використовують наявні ресурси та мають змогу залучати висококваліфікованих спеціалістів.

У наш час цифрова трансформація охоплює всі рівні функціонування підприємств : від операційної діяльності до стратегічного управління. Особливої актуальності набуває розвиток персоналу як одного з головних активів організації. В умовах динамічних змін, впровадження нових технологій і цифрових платформ постає потреба в переосмисленні традиційних підходів до управління людськими ресурсами.

Розвиток персоналу в цифрову епоху повинен ґрунтуватися не лише на підвищенні кваліфікації, але й на формуванні цифрових компетентностей, адаптивного мислення, інноваційної культури. Ці елементи мають бути інтегровані у стратегію підприємства та сприяти його конкурентоспроможності у цифровому середовищі. Такі обставини актуалізують завдання з розроблення стратегії розвитку персоналу підприємства з урахуванням викликів цифрової трансформації, інноваційних технологій та змін у структурі ринку праці [1].

Дійсно, цифрова трансформація суттєво змінює традиційні підходи до управління розвитком персоналу. На основі аналізу сучасних наукових джерел, де оприлюднені напрацювання провідних фахівців з HR-менеджменту (Власенко Т.А. [2]; Криворучко О.М. та Фемяк О.А. [3]; Мельниченко С., Лосітської Т. та Беляєвої Н. [4]; Панченко І.В. та Кривенко Н.С. [5]; Бей Г. В. та Дідик Є.В. [6]) виявлено, що найбільш помітними змінами охоплено такі функціональні аспекти HR-менеджменту: рекрутинг, навчання, оцінювання ефективності, мотивацію та побудову кар'єрних траєкторій [2-6].

Застосування цифрових інструментів у сфері HR забезпечує підвищення ефективності управлінських процесів шляхом автоматизації рутинних операцій, оптимізації витрат і прийняття більш обґрунтованих управлінських рішень на основі аналітики даних [2, с. 271].

У наш час найактивніше цифрові інструменти (системи штучного інтелекту (AI), платформи для управління навчанням (LMS) та HR-аналітики) впроваджуються та використовуються під час підбору персоналу та управління компетенціями [3, с. 123]. Завдяки автоматизації первинного відбору, аналітичній обробці даних про кандидатів та поведінковому моделюванню досягається значна економія часу та ресурсів HR-підрозділів.

При розробленні стратегії розвитку персоналу в умовах цифрової трансформації неодмінно потрібно завбачувати заходи, спрямовані на розвиток ключових цифрових компетентностей персоналу, які є пріоритетними у сучасних стратегіях управління персоналом. До основних запитуваних цифрових компетентностей працівників слід включити: аналітичне мислення, цифрову грамотність, навички роботи з великими обсягами даних, віртуальну командну взаємодію, а також здатність до безперервного навчання.

Саме компетентнісний підхід забезпечує відповідність кадрового потенціалу запитам цифрової економіки.

Для ефективної цифровізації процесів, що здійснюються на сучасних підприємствах, при формуванні стратегії розвитку персоналу доцільно охопити наступні компоненти, як-от:

– цифрова діагностика – визначення рівня цифрової зрілості співробітників та відділів;

– індивідуалізоване навчання – формування персональних освітніх маршрутів із використанням адаптивних платформ;

– інфраструктурна підтримка – впровадження сучасних HRM-систем, зокрема хмарних технологій та аналітичних інструментів;

– формування цифрового лідерства – підготовка управлінців до трансформаційних процесів, розвиток їх емоційного інтелекту, гнучкості та візійності;

– аналітичний моніторинг результатів – оцінка ефективності впроваджених заходів на основі KPI, HR-метрик і прогнозної аналітики [4].

Під розробки та реалізації стратегії розвитку персоналу в окреслених умовах неодмінно потрібно враховувати перешкоди або так звані бар'єри цифровізації стратегій управління персоналом. Серед них найбільш вагомими є такі:

– опір змінам серед працівників (особливо середнього вікової категорії).

– низький рівень цифрової культури та відсутність узгодженої комунікаційної політики.

– брак фінансових та організаційних ресурсів для модернізації HR-інфраструктури.

– недостатній рівень кваліфікації HR-фахівців у сфері цифрових технологій [5, 6].

Водночас, ефективна стратегія розвитку персоналу в умовах цифрової трансформації має бути гнучкою, інтегрованою, орієнтованою на індивідуальні потреби працівників та максимально технологізованою.

Успішна стратегія розвитку персоналу повинна враховувати специфіку цифрового середовища. Вона має поєднувати технологічні інструменти, аналітичні підходи та гуманістичну орієнтацію на працівника як суб'єкта інновацій. Інтеграція цифрових HR-рішень є не лише інструментом підвищення ефективності, але й засобом формування організаційної культури, що сприяє сталому розвитку підприємства в умовах постійних змін.

Перелік посилань:

1. Водолажська Т. О., Ачкасова Л. М. Формування стратегії розвитку персоналу на інноваційних засадах. *Економіка транспортного комплексу*. 2024. № 44. 292 с. С. 79–94.

2. Власенко Т. А. Управління персоналом підприємства в умовах цифрової економіки : чинники ефективності та особливості забезпечення. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 3. С. 270–274.

3. Криворучко О. М., Фемяк О. А. Концептуальні аспекти стратегічного управління персоналом підприємства в умовах цифровізації. *Економіка транспортного комплексу.* 2024. № 44. С. 111–131.

4. Melnychenko S., Lositska T., Bieliaieva N. Digitalization of the HR-management system of the enterprise in the context of globalization changes. *Financial and credit activities: problems of theory and practice*. 2021. No 6 (41). P. 534–543.

5. Панченко І. В., Кривенко Н. С. Формування стратегії управління персоналом в умовах цифрової трансформації бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2024. № 69. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5200

6. Бей Г. В., Дідик Є. В. Особливості інтеграції цифрових технологій в моделі розвитку персоналу. *Економіка та суспільство*. 2024. № 67. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4713

НАПРЯМКИ І ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

***Карпов Є.С.**, здобувач вищої освіти*
Науковий керівник: Ачкасова Л.М., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

В умовах воєнного стану підвищення ефективності роботи підприємства набуває особливої ваги для його виживання та подальшого розвитку. Вивчення сучасних досліджень [1-4] дозволило виділити декілька основних напрямків в цьому контексті.

По-перше, безпека та збереження ресурсів, яка включає питання розміщення виробничих потужностей, складів та офісів у більш безпечних регіонах, створення резервних майданчиків; забезпечення безпечних умов праці, можливості евакуації, надання психологічної підтримки; фізичний захист майна від пошкоджень, крадіжок та захист інформаційних систем та даних від кібератак.

Другий напрямок пов'язаний з операційною стійкістю та адаптивністю і включає оптимізацію бізнес-процесів для підвищення швидкості прийняття рішень та гнучкості реагування на зміни; диверсифікацію постачальників та ринків збуту; забезпечення безперебійного постачання та збуту в умовах порушення традиційних ланцюгів; автоматизація та цифровізація процесів для підвищення ефективності та зниження залежності від людського фактору тощо.

Не менш важливим напрямком є управління персоналом з питань підтримки та мотивації працівників; гнучких форм зайнятості; надання працівникам нових навичок, необхідних для роботи в змінених умовах; посилення комунікації з працівниками щодо ситуації на підприємстві та майбутніх планів.

Четвертим напрямком є фінансова стабільність та оптимізація витрат, який включає ретельний аналіз та оптимізація всіх видів витрат, відмова від неефективних інвестицій; активізацію роботи з дебіторами, перегляд умов кредитування; пошук грантів, пільгових кредитів, співпраця з фінансовими установами; перегляд цінової політики.

В умовах воєнного стану важливим напрямком стає взаємодія із зацікавленими сторонами, яка включає підтримку зв'язку з клієнтами та партнерами; використання державних програм допомоги; участь у волонтерських програмах, підтримка Збройних Сил України.

Реалізація цих напрямків потребує від керівництва підприємства оперативності, гнучкості, стратегічного мислення та здатності приймати нестандартні рішення в умовах високої невизначеності. Комплексний підхід до підвищення ефективності допоможе підприємству не лише вистояти під час воєнного стану, але й створити міцну основу для подальшого відновлення та розвитку.

Упровадження цих напрямків супроводжується низкою проблем, які потрібно враховувати при визначенні заходів підвищення ефективності.

По-перше, це безпекові ризики та руйнування інфраструктури, які включають загрозу обстрілів та бойових дій; пошкодження та руйнування критичної інфраструктури, які унеможливлюють нормальну роботу; ускладнення логістики, доступу до ресурсів та безпеки працівників, пов'язані із замінуванням територій.

Другою проблемою є людські ресурси та міграція, яка включає виїзд кваліфікованих працівників за кордон або в більш безпечні регіони України, що призводить до дефіциту кадрів; вилучення значної частини чоловічого працездатного населення до лав Збройних Сил України; психологічний стан працівників, який негативно впливає на продуктивність та мотивацію; зміна пріоритетів праців-

ників, коли на перший план виходять питання безпеки та виживання, а не професійного розвитку чи кар'єри.

Логістичні та постачальницькі проблеми стають особливо відчутними в умовах воєнного стану. Вони пов'язані з порушенням традиційних ланцюгів постачання, коли розриваються зв'язки з постачальниками, блокуються транспортні шляхи, зростає вартість транспортування; дефіцитом сировини, матеріалів та комплектуючих; зростання цін на ресурси, викликані інфляцією, валютними коливаннями та спекуляціями на ринку.

Крім того, підприємство зустрічається з фінансовими обмеженнями та нестабільністю, які пов'язані зі зниженням платоспроможності споживачів; обмеженим доступом до фінансування з причини зростання кредитних ризиків, недоступності банківських кредитів, зменшенням інвестицій; зі зростанням дебіторської заборгованості; коливанням курсу гривні та ускладненням зовнішньоекономічної діяльності.

Зазвичай, умови воєнного стану викликають правові та регуляторні складнощі, пов'язані з частими змінами в законодавстві, що викликає нестабільність правового поля, необхідність постійно адаптуватися до нових норм і правил; ускладненнями ведення бізнесу через адміністративні перешкоди; зниженням ефективності роботи державних органів, особливо в зоні бойових дій.

Особливого значення набувають ще і інформаційні та комунікаційні проблеми, які пов'язані з перебоями зі зв'язком та інтернетом, що ускладнює управління, комунікацію з працівниками та клієнтами; ризиком дезінформації та пропаганди, що впливає на моральний стан працівників та прийняття рішень; нестачею достовірної інформації про ринкову ситуацію, що ускладнює прогнозування та планування діяльності.

До цього переліку можна віднести проблему адаптації бізнесу до нових умов. Ця проблема пов'язана з необхідністю швидкої переорієнтації бізнесу з пошуком нових ринків збуту, зміною асортименту продукції/послуг; зі складністю довгострокового планування з причини високої невизначеності майбутнього, що ускладнює стратегічне управління, а також неготовність працівників до нових форм роботи, технологій.

Враховуючи ці численні та взаємопов'язані проблеми, підвищення ефективності роботи підприємства в умовах воєнного стану вимагає комплексного підходу, швидкої адаптації, креативності та стійкості від керівництва та всього колективу. Особливо важливим є забезпечення безпеки, підтримка персоналу та пошук нових можливостей для продовження діяльності в цих надзвичайно складних умовах.

Перелік посилань:

1. Левчук Т.М., Кривов'язюк І.В. Проблеми забезпечення ефективності діяльності підприємства та їх вирішення в сучасних концепціях господарювання. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 23. Ч. 2. С. 50–53.

2. Козлова І. М., Велика О. Ю., Козлов Н. В. Особливості стратегічного розвитку підприємств в умовах воєнного стану. *Бізнес Інформ*. 2023. № 5. С. 134–140.

3. Чорнодід І. С., Василець Н. М., Петренко В. М. Особливості управління персоналом в умовах воєнного стану. *Проблеми сучасних трансформацій*. 2022. № 6. URL: https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-6-04-08 (дата звернення: 07.06.2024).

4. Ясіновська І. Ф., Кольба Р. М. Шляхи підвищення ефективності системи управління грошовими потоками підприємства в умовах війни. *Молодий вчений*. 2023. № 11 (123). С. 168–174.

АВТОТРАНСПОРТНІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ, ВТРАТИ ТА НАПРЯМИ ВІДНОВЛЕННЯ

***Макарова А.В.**, здобувач вищої освіти*
Науковий керівник: Величко Я.І.
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Автотранспортні підприємства (АТП) стали одними з найбільш уразливих елементів економіки України внаслідок повномасштабної збройної агресії Російської Федерації. Їхня критична роль у забезпеченні вантажних та пасажирських перевезень зумовила значний вплив бойових дій на функціонування логістичних систем.

Масштабні обстріли автошляхів, мостів, вокзалів, аеропортів і логістичних центрів призвели до руйнування транспортної інфраструктури, що в окремих регіонах сягнуло катастрофічного рівня. Загальні прямі втрати транспортної інфраструктури та транспортних засобів, за оцінками аналітиків, становлять 36,8 млрд дол. США, зокрема в Донецькій (37,3 млрд) та Харківській (30,2 млрд) областях [1]. Окрему проблему становлять втрати рухомого складу. Знищено понад 212 тисяч легкових авто, 500 автобусів, 195 трамваїв та 155 тролейбусів [1, 2]. У Донецькій і Луганській областях втрачено понад 60-70 % громадського транспорту. Такі втрати фактично паралізували роботу окремих регіональних перевізників і унеможливили належне виконання гуманітарних, евакуаційних і господарських перевезень.

АТП також зіткнулися з фінансовим тиском, браком персоналу, логістичними розривами, нестачею пального та інфляційним навантаженням. Разом із цим, у галузі формуються перспективи відновлення і трансформації, орієнтовані на інфраструктурну модернізацію, цифровізацію, диверсифікацію джерел енергії та підвищення безпеки.

Узагальнені виклики та перспективи розвитку автотранспортної галузі в нових умовах подано в таблиці 1 [1-5].

Таблиця 1

Основні виклики та перспективи розвитку автотранспортної галузі України

Категорія	Опис
Виклики для автотранспортних підприємств	
Руйнування інфраструктури	Знищення доріг, мостів, вузлів, логістичних об'єктів внаслідок бойових дій.
Втрата транспорту	Знищення понад 212 тис. авто; руйнування громадського транспорту в окремих регіонах до 70 %.
Фінансові труднощі	Високі ціни на пальне, інфляція, зниження попиту, складнощі з кредитуванням.
Кадровий дефіцит	Міграція, мобілізація, зниження привабливості галузі для молоді.
Логістичні розриви	Руйнування маршрутів, перебої в постачанні, блокада портів.
Перспективи у післявоєнний період	
Відновлення інфраструктури	Державні та міжнародні програми реконструкції доріг, мостів, логістичних хабів.
Цифровізація	Впровадження автоматизованого управління перевезеннями, аналітики, онлайн-координації.
Альтернативна мобільність	Використання електромобілів у комбінації з локальними джерелами енергії (сонячні панелі, мікрогенерація); створення безпечної зарядної інфраструктури з автономним живленням.
Інвестиційна підтримка	Гранти, держпрограми, міжнародне фінансування, публічно-приватні проєкти.
Професійна підготовка	Перепідготовка кадрів, нові освітні програми, підвищення кваліфікації персоналу.

Використання електромобілів в умовах війни зберігає потенціал за наявності автономних джерел живлення (сонячних батарей, генераторів) та дотримання вимог безпеки при встановленні зарядної інфраструктури. Це може посилити енергетичну незалежність транспортної системи, знизити

витрати та дозволити уникати дефіциту пального у кризових ситуаціях. Разом із цифровими рішеннями це формує основу для довгострокової модернізації транспортної галузі.

Аналіз засвідчує, що збереження та відновлення АТП є критичним елементом національної безпеки, гуманітарної мобільності та економічного розвитку України. Враховуючи масштаби втрат і складність ситуації, подальше функціонування галузі можливе лише за умов впровадження комплексних змін – від технічної модернізації до організаційної адаптації. Відкриття нових логістичних коридорів, цифрові рішення та екологічні підходи до транспорту – це не лише реакція на виклики, а й потенціал до сталого розвитку у повоєнній Україні.

Перелік посилань:

1. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року. Київ: Київська школа економіки. 2024. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf (дата звернення: 18.04.2025).

2. Міністерство розвитку громад та територій України. 2024. *Facebook*. URL: https://www.facebook.com/story.php/?story_fbid=978765890958259&id=100064745704510 (дата звернення: 18.04.2025).

3. Холоденко А., Петрусик Н. Вплив воєнного стану на якість логістичних послуг. *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті*. 2024. № 4(89). С. 130-140. (дата звернення: 18.04.2025).

4. Васильців Н. М. Трансформація та адаптація логістики до викликів в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. № 55. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-78 (дата звернення: 18.04.2025).

5. Селіщев С. В., Трюхан О. М., Український Є. О. Управління ризиками на транспортно-логістичних підприємствах. *Бізнес Інформ*. 2025. № 2. С. 337–342.

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

***Нестеренко В.Ю.**, канд. екон. наук, доцент*
***Войтович А.В.**, здобувач вищої освіти*
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Сучасні умови, в яких функціонують суб'єкти підприємництва, є надзвичайно складними та постійно змінюваними. Це вимагає від підприємства дуже активних адаптивних зусиль і перманентного контролю за змінами факторів зовнішнього та внутрішнього середовища.

Головними аспектами, що визначають умови господарювання підприємства на поточному етапі є:

1) фактори економічного середовища, такі як:

– макроекономічна стабільність, яка проявляється високими темпами інфляції, падінням ВВП, зростанням рівня безробіття, тощо;

– податкова політика та система оподаткування, які в умовах війни стають дуже важкими для багатьох підприємств, особливо у прифронтових регіонах;

– доступ до фінансових ресурсів та кредитів, який стає складнішим організаційно, а також «непід'ємним» з точки зору кредитних ставок;

2) фактори політичного та правового середовища, а саме:

– законодавство, що регулює господарську діяльність, стає складним, має подвійні трактування та робить діяльність суб'єктів господарювання «зарегульованою»;

– зростання рівня бюрократії та адміністративного тиску на підприємницький сектор;

– незабезпеченість верховенства права у вирішенні господарських спорів та недостатній рівень захисту прав власності;

3) аспекти активних технологічних змін, які полягають у такому:

– розширенні доступу до новітніх технологічних рішень у виробництві;

– зростанні цифровізації бізнес- процесів;

– зростанні інноваційного потенціалу підприємства та галузі в цілому;

4) група соціальних чинників, таких як:

– доступ до кваліфікованої робочої сили з відповідним рівнем освіти та практичного досвіду;

– фактори демографічної ситуації у країні та регіоні;

– споживчі вподобання населення на відповідних сегментах ринку;

5) аспекти конкурентного середовища та ринкової кон'юнктури, головними серед яких є:

– рівень конкуренції, який склався на сегментах ринку, в яких представлене підприємство;

– наявність бар'єрів для входу на нові ринки;

– тенденції зміни рівня платоспроможного попиту;

– поведінка конкурентів;

6) фактори впливу відкритої економіки, а саме такі міжнародні впливи, як:

– рівень зовнішньоекономічної співпраці та зв'язків;

– вплив зміни валютних курсів та експортно-імпортних мит;

– загальна геополітична ситуація.

Ці чинники формують зовнішнє та внутрішнє середовище підприємства та визначають його потенційні стратегічні рішення, конкурентоспроможність та стійкість.

Отже, менеджмент підприємства повинен діяти в тісному зв'язку із зовнішнім та внутрішнім середовищем, враховуючи постійні зміни, які відбуваються в економічному, політичному, соціальному та технологічному контексті.

В умовах динамічного ринку керівники мають здійснювати систематичний аналіз зовнішніх чинників, таких як

стан макроекономіки, податкової системи, політичної стабільності, тенденцій на ринку праці, а також технологічних змін, що здатні як створити нові можливості, так і становити загрозу для звичної моделі діяльності.

Одним із ключових інструментів сучасного управління є гнучке стратегічне планування, що передбачає побудову різних сценаріїв розвитку подій – від оптимістичних до кризових. Це дозволяє компанії не лише реагувати на зміни, а й передбачати їх, забезпечуючи стабільність та конкурентоспроможність. Наприклад, SWOT-аналіз допомагає чітко окреслити сильні та слабкі сторони підприємства, а також потенційні можливості та загрози, що виникають під впливом зовнішнього середовища.

Важливим напрямом управлінської діяльності є також постійне вдосконалення внутрішніх процесів підприємства. Впровадження систем управління якістю, цифрових технологій, а також програм автоматизації дозволяє не лише зменшити витрати, але й підвищити ефективність роботи на всіх рівнях.

Особливої уваги потребує робота з персоналом. Ефективний сучасний менеджмент повинен стимулювати розвиток людського капіталу, підтримуючи безперервне навчання, підвищення кваліфікації працівників та створення сприятливого клімату для розвитку ініціативи.

Крім того, в сучасних умовах значного значення набуває інноваційність. Менеджери мають активно впроваджувати нові технології, розвивати дослідження і розробки, а також забезпечувати адаптацію бізнес-моделі до цифрової трансформації. Це стосується як виробничої сфери, так і маркетингу, логістики, взаємодії з клієнтами.

У кризових ситуаціях, таких як економічна нестабільність, політичні ризики чи різкі зміни на ринку, менеджмент зобов’язаний мати чітко розроблену антикризову стратегію. Вона може включати реструктуризацію бізнесу,

оптимізацію витрат, тимчасову зміну профілю діяльності або формування резервного капіталу.

Загалом, ефективний менеджмент – це поєднання аналітичного підходу, стратегічного бачення та гнучкості у прийнятті рішень. Ключове завдання керівництва полягає у здатності бачити системно, діяти з випередженням і забезпечувати сталий розвиток підприємства навіть в умовах невизначеності.

Слід відзначити, що підприємницьке середовище в Україні на разі перебуває у стані трансформації, і його подальший розвиток залежатиме від низки чинників. Серед ключових тенденцій варто виокремити прагнення до стабілізації макроекономічної ситуації, удосконалення інституційного середовища, цифровізації економіки, інтеграції до європейських ринків і підвищення ролі малого та середнього бізнесу як драйвера економічного зростання.

Одним з основних напрямів змін є розвиток законодавчої та регуляторної бази. Україна активно адаптує своє законодавство до норм ЄС, що з одного боку створює нові можливості для бізнесу, а з іншого – вимагає адаптації з боку підприємств до нових стандартів. Відносне зменшення адміністративного тиску та діджиталізація державних послуг уже зараз спрощують умови ведення бізнесу і знижують рівень корупційних ризиків.

Для подальшого розвитку підприємницького середовища значний потенціал має саме подальша цифрова трансформація економіки. Впровадження ІТ-рішень, електронної комерції, автоматизації бізнес-процесів створює нові ніші для розвитку підприємництва, особливо в сферах фінтеху, агротехнологій, логістики, освіти та медицини. Також поширюється культура інновацій та стартап-екосистем, підтримуваних як приватними інвесторами, так і міжнародними фондами.

Однак, невизначеність, пов’язана з безпековими викликами істотно впливає на інвестиційний клімат. Проте

поступове розширення доступу до міжнародної допомоги, участь у програмах реконструкції, а також відкриття нових ринків сприятимуть появі перспектив для розвитку інфраструктурних проєктів, агропромислового комплексу та екологічного бізнесу.

Важливу роль у формуванні майбутнього підприємницького середовища відіграватимуть також соціальні фактори. Зростає значення підприємств, що орієнтовані на соціальну відповідальність та сталий розвиток. Нове покоління підприємців усе більше цінує не лише прибуток, а й вплив на суспільство, соціальне партнерство, прозорість і етичність.

Таким чином, можна прогнозувати, що у середньостроковій перспективі в Україні очікується поступова стабілізація підприємницького клімату, зростання частки цифрового бізнесу, посилення експортного потенціалу та формування сталої інноваційної екосистеми. Водночас для досягнення цього потрібні сталий політичний курс, ефективна судова реформа, зміцнення інститутів власності та глибша інтеграція у глобальні ринки.

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

***Нестеренко В.Ю.**, канд. екон. наук, доцент*
***Худяков Р.С.**, здобувач вищої освіти*
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Соціально-трудові відносини є фундаментом соціальної стабільності, економічного розвитку та формування справедливого суспільства. Вони охоплюють усю сукупність взаємодій між працівниками, роботодавцями та державними інституціями, включаючи питання зайнятості, умов праці, соціального захисту, колективних переговорів

та участі працівників у прийнятті рішень. В умовах трансформації українського суспільства та впливу воєнних подій, питання формування нової моделі соціально-трудових відносин набуває особливої актуальності.

Розглянемо стан та трансформацію соціально-трудових відносин в Україні більш докладно. Історично соціально-трудові відносини в Україні мали ознаки адміністративно-командної моделі, яка була спадком радянської системи. З початком ринкових реформ у 90-х роках відбулася поступова лібералізація трудових відносин, однак цей процес залишив багато неврегульованих проблем. Особливої гостроти вони набули після 2014 року, коли економіка переживала глибоку трансформацію під впливом військових дій, міграції та структурних змін на ринку праці. З 2022 року, в умовах повномасштабної війни, соціально-трудова сфера зазнала ще більш глибоких викликів:

– змінилася структура зайнятості,

– зросли масштаби тіньової праці,

– посилився рівень безробіття у певних регіонах та галузях.

У загальному вигляді найактуальніші проблеми формування сучасних соціально-трудових відносин в Україні можна поділити на кілька груп:

1) правова неврегульованість та застаріле законодавство – Кодекс законів про працю (КЗпП), незважаючи на численні поправки, все ще базується на радянській правовій традиції, а спроби ухвалити новий Трудовий кодекс або провести масштабну реформу систематично наштовхуються на спротив через брак взаємодії між державою, бізнесом і профспілками;

2) неформальна зайнятість та тінізація праці – значна частина трудових відносин в Україні не оформлюється офіційно, що призводить до втрат надходжень у бюджети, соціальної незахищеності працівників та порушення їх прав;

3) слабкість інституцій соціального партнерства та соціального діалогу – профспілкові організації часто мають формальний характер, а роботодавці не завжди зацікавлені в участі у тристоронніх переговорах, що ускладнює ухвалення збалансованих рішень щодо регулювання трудових відносин на національному та регіональному рівнях;

4) міграція трудових ресурсів – масова міграція, особливо до країн ЄС, призводить до дефіциту кваліфікованої робочої сили, що погіршує якість;

5) вплив війни – руйнування підприємств, масове переміщення населення, мобілізація та втрата робочих місць у прифронтових регіонах змінили географію зайнятості, створивши додаткове навантаження на ринки праці віддалених від війни регіонів.

Однак, попри наявні виклики, в Україні спостерігаються й позитивні зрушення у сфері соціально-трудових відносин. Одним із них є активна цифровізація процесів працевлаштування та управління трудовими ресурсами. Цифрові платформи спрощують адміністративні процедури, а реєстри вакансій, онлайн-подача заяв, цифрові трудові книжки сьогодні стали реальністю.

Слід відзначити і те, що на сучасному етапі активно з'являються нові форми зайнятості – фріланс, віддалена робота, які потребують нового правового регулювання. Також зростає значення корпоративної соціальної відповідальності, коли компанії не лише дотримуються трудового законодавства, а й активно піклуються про безпеку, ментальне здоров'я, навчання та розвиток персоналу.

У державній політиці з'являється акцент на підтримці вразливих груп населення: ВПО, ветеранів, осіб з інвалідністю. Програми перекваліфікації, мікрогранти на започаткування бізнесу, розвиток мікропідприємництва -все це сприяє формуванню більш гнучкої та стійкої системи трудових відносин.

Розглянемо напрями подальшого вдосконалення соціально-трудових відносин в Україні. Слід розуміти, що формування нової моделі соціально-трудових відносин в Україні потребує комплексного підходу. Перш за все, необхідна глибока реформа трудового законодавства, яка має базуватися на принципах балансу інтересів, соціального партнерства та захисту прав обох сторін. Одночасно варто забезпечити прозорість і ефективність контролю за дотриманням трудового законодавства, включаючи боротьбу з неформальною зайнятістю.

Отже, ефективне реформування соціально-трудових відносин в Україні можливе лише за умови цілеспрямованої, системної та послідовної політики, що включає такі напрямки:

1. Модернізація трудового законодавства. Першочерговим завданням залишається прийняття нового Трудового кодексу, який відповідав би реаліям ринкової економіки, сучасним формам праці та міжнародним стандартам. Законодавство має стати більш гнучким, щоб дозволити роботодавцям швидко адаптувати трудові процеси до змін, але при цьому гарантувати соціальний захист працівників.

2. Зміцнення соціального діалогу. Необхідно відновити довіру між працівниками, роботодавцями та державою. Для цього потрібно створювати реальні механізми переговорів, колективного представництва та участі у прийнятті стратегічних рішень. Важливо посилити спроможність профспілок до ефективного захисту прав працівників, стимулювати створення незалежних об’єднань, підтримувати інституції колективного врегулювання конфліктів.

3. Цифровізація та прозорість трудових процесів. Впровадження електронного документообігу, цифрових трудових книжок, онлайн-контролю за сплатою податків та внесків у фонди соціального страхування – все це дає змогу зменшити корупційні ризики, тінізацію праці й підвищити прозорість.

4. Розвиток ринку праці та гнучких форм зайнятості. Потрібно стимулювати створення нових робочих місць, зокрема в малому та середньому бізнесі, соціальному підприємництві, у сфері послуг, екологічних та ІТ-галузях. Гнучкі форми зайнятості мають бути офіційно врегульовані та захищені. Також необхідно розвивати інструменти підтримки самозайнятості, зокрема через доступ до мікрокредитування, навчання та консультацій.

5. Інвестиції в людський капітал. Системне підвищення кваліфікації, професійна перепідготовка, безперервне навчання протягом життя – це ключові чинники адаптації робочої сили до викликів сучасної економіки.

6. Посилення соціального захисту та відповідальності бізнесу. Система соціального страхування має бути гнучкою, прозорою та орієнтованою на реальні потреби. Реформа пенсійної системи, медичного страхування, системи допомог по безробіттю повинна включати механізми індивідуального накопичення та адресної підтримки. Одночасно потрібно сприяти розвитку корпоративної соціальної відповідальності, коли бізнес не лише дотримується законодавства, а й активно інвестує у

7. Регіональна політика та підтримка відбудови. У післявоєнний період особливої уваги потребуватимуть регіони, де економіка зазнала руйнувань. Тут необхідно впроваджувати спеціальні програми зайнятості, гранти на створення малого бізнесу, підтримку місцевих ініціатив. Розвиток індустріальних парків, програм публічно-приватного партнерства та міжнародної допомоги має супроводжуватися створенням стабільних робочих місць.

Ці напрямки формують основу для побудови в Україні сучасної, справедливої та ефективної системи соціально-трудових відносин, яка буде здатна витримати сучасні виклики і стати основою для сталого розвитку.

Отже, можна зробити висновок, що сучасні соціально-трудові відносини в Україні переживають етап глибокої трансформації. Вони формуються в умовах викликів, що охоплюють як воєнний фактор, так і структурні проблеми на ринку праці, але водночас – у середовищі можливостей, які відкриває цифровізація, нові моделі зайнятості та модернізація інституцій. Успішне формування сучасної системи трудових відносин вимагатиме злагодженої роботи всіх учасників: держави, бізнесу, громадянського суспільства та міжнародних партнерів.

ІНТЕГРАЦІЯ РЕСУРСНОГО ТА ЗАГРОЗООРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОМПЛЕКСНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

***Федотова І.В.**, д-р екон. наук, професор*
***Бочарова Н.А.**, канд. екон. наук, доцент*
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

У сучасних умовах підвищених ризиків і невизначеності питання забезпечення безпеки підприємства набуває стратегічного значення. Сучасне бачення безпеки вимагає відходу від вузького трактування окремих її аспектів на користь системного аналізу, який враховує як ресурсну складову діяльності підприємства, так і спектр можливих загроз.

У науковій літературі [1-5] існують різні підходи до структурування системи безпеки підприємства. Серед них виділяють ресурсний, загрозоорієнтований, функціональний, процесний, системний та комплексний підходи. Кожен з них має свої особливості та застосовується в залежності від специфіки підприємства та його зовнішнього середовища. Ресурсний підхід зосереджується на захисті ключових ресурсів підприємства, таких як фінанси, інформація, персонал, технології тощо. Цей підхід дозволяє іденти-

фікувати та захищати найцінніші активи підприємства. Загрозоорієнтований підхід спрямований на виявлення та нейтралізацію потенційних загроз, які можуть вплинути на діяльність підприємства. Це можуть бути економічні, політичні, соціальні, технологічні та інші загрози. Функціональний підхід розглядає безпеку як сукупність функцій управління, таких як планування, організація, контроль та мотивація. Цей підхід дозволяє інтегрувати безпекові заходи в загальну систему управління підприємством. Процесний підхід розглядає безпеку як безперервний процес, що включає моніторинг, аналіз та реагування на загрози. Це дозволяє забезпечити гнучкість та адаптивність системи безпеки до змін у зовнішньому середовищі. Системний підхід базується на цілісному розгляді підприємства як системи, де всі елементи взаємопов'язані. Цей підхід дозволяє враховувати взаємозв'язки між різними аспектами безпеки та забезпечити їх узгодженість. Комплексний підхід поєднує елементи всіх вищезгаданих підходів і є найбільш наближеним до практичної реалізації в складному середовищі. Він дозволяє враховувати як внутрішні, так і зовнішні фактори, що впливають на безпеку підприємства.

Традиційно в наукових дослідженнях домінують або ресурсний, або загрозоорієнтований підходи, кожен із яких має свої сильні сторони, але не забезпечує достатньої повноти аналізу. Інтеграція цих двох підходів дозволяє подолати фрагментарність оцінки та сформувати більш стійку систему захисту підприємства від багатовимірних загроз. Саме тому актуальним є розроблення теоретико-методичних основ, що забезпечують синтез ресурсного та загрозоорієнтованого підходів у межах системи комплексної безпеки підприємства.

Ураховуючи вищезазначене, доцільно застосовувати комплексний ресурсно-загрозовий підхід, який поєднує переваги ресурсного та загрозоорієнтованого підходів, забезпечуючи цілісне бачення безпеки підприємства. Такий підхід

дозволяє не лише визначити стратегічно важливі ресурси, а й одночасно виявити загрози, що можуть порушити їх функціонування, що створює основу для розроблення обґрунтованих та ефективних заходів захисту. Завдяки цьому забезпечується більша адаптивність системи безпеки, підвищується її стійкість до дестабілізуючих факторів, оптимізуються управлінські рішення в умовах обмежених ресурсів і постійних змін у зовнішньому середовищі. Ресурсно-загрозовий підхід формує підґрунтя для побудови комплексної, збалансованої та практично орієнтованої системи безпеки підприємства.

У такому контексті виникає необхідність чіткого структурування системи безпеки підприємства шляхом виділення її підсистем, кожна з яких відповідає за захист окремих сфер діяльності. Це дозволяє сформувати комплексну модель управління безпекою, яка охоплює всі критичні напрями функціонування підприємства та враховує специфіку внутрішніх і зовнішніх викликів.

На основі ресурсно-загрозового підходу можна виділити такі підсистеми комплексної безпеки підприємства:

1. Економічно-фінансова безпека – захист фінансових ресурсів, інвестицій, прибутковості; протидія рейдерству, шахрайству, економічним махінаціям.

2. Інформаційна безпека – захист IT-інфраструктури, даних, конфіденційної інформації; протидія витоку, кіберзагрозам, дезінформації.

3. Технологічно-технічна безпека – стан обладнання, систем управління, технологічних процесів; попередження аварій, технологічних збоїв.

4. Фізична (об’єктова) безпека – охорона території, майна, транспортних засобів, доступу; протидія крадіжкам, вторгненням, диверсіям.

5. Соціально-кадрова безпека – захист персоналу, мотиваційна стабільність, відбір кадрів; протидія витоку інформації через персонал, зниження лояльності.

6. Екологічна безпека – мінімізація шкоди довкіллю від діяльності підприємства; дотримання екологічних стандартів, поводження з відходами.

7. Юридична безпека – захист від правових ризиків, дотримання нормативних актів; ведення договорів, захист у судових спорах.

8. Репутаційна безпека – управління іміджем підприємства у ЗМІ, серед партнерів; протидія антирекламі, соціальним протестам, інформаційним атакам.

9. Інтелектуально-інноваційна безпека – захист інтелектуальної власності, інноваційних розробок; стимулювання інноваційної діяльності.

10. Організаційно-стратегічна безпека – забезпечення стратегічної стабільності, адаптація до змін у зовнішньому середовищі; управління ризиками на стратегічному рівні.

Застосування ресурсно-загрозового підходу дозволяє комплексно оцінити стан безпеки підприємства, виявити вразливі місця та розробити ефективні заходи для їх усунення. Це сприяє підвищенню стійкості підприємства до зовнішніх та внутрішніх загроз, забезпечує його стабільний розвиток та конкурентоспроможність на ринку.

Перелік посилань:

1. Варічева Р. В. Методичні підходи до оцінки якості економічної безпеки підприємства: облікове забезпечення. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2016. Т. 3, № 1. С. 88–93.

2. Д'яконова І. І., Петренко Ю. М. Ресурсно-функціональний підхід у дослідженні фінансової безпеки підприємства та корпоративного управління. *Бізнес Інформ*. 2013. № 2. С. 188–193.

3. Дяченко К. С. Методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки підприємств будівельної галузі. *Технологічний аудит та резерви виробництва*. 2015. Т. 4/5(24). С. 31–36.

4. Іванова Н. С. Економічна безпека. Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2020. 139 с.

5. Федотова І. В., Глоба Є. О., Архіпов О. В. Методичні основи оцінки комплексної безпеки підприємства. *Економіка транспортного комплексу*. 2024. Вип. 43. С. 7–30.

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

***Хорошилова І.О.**, канд. екон. наук, доцент*
***Касян М.Ф.**, здобувач вищої освіти*
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Стрімкий розвиток цифрової економіки закономірно зумовлює зміни в організації облікових систем підприємств. Інноваційні технології трансформують загальну інформаційну інфраструктуру компаній, що потребує адаптації відповідних методів ведення обліку. Масова автоматизація управлінських процесів у бізнесі з використанням цифрових інструментів та їх інтеграція у бухгалтерську й аналітичну діяльність сприяє підвищенню ефективності, безпеки та якості функціонування підприємств. Разом із цим, упровадження цифрових рішень у сферу бухгалтерського обліку супроводжується виникненням певних ризиків та викликів. У контексті цифрової трансформації активно обговорюються можливі напрями розвитку облікової системи, порушуються питання її структури та організації в умовах діджиталізації, що робить ці дослідження особливо актуальними.

Практичний досвід показує, що цифрові технології стали невід'ємною складовою сучасного менеджменту. Вони істотно впливають на всі етапи управління інформацією – від збору та обробки до узагальнення, візуалізації та аналітики. Цифровізація дозволяє ефективно обробляти великі обсяги даних і надавати керівникам наочну інформацію для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Наявні теоретичні дослідження та приклади з практики цифрової трансформації бухгалтерського обліку дають змогу сформувати загальне уявлення про ці процеси. Щодо теоретичних підходів та практичного впровадження інформаційних технологій у сфері обліку висловлюється

багато різних думок і пропозицій. Аналіз наукових праць свідчить, що більшість дослідників визнають високу актуальність теми цифровізації бухгалтерської системи та потребу в розробці ефективних методів для її модернізації.

Використання ІТ-рішень уже спричинило значні зміни в різних сферах діяльності та яскраво окреслило тенденцію інтеграції бухгалтерського обліку з іншими управлінськими функціями. Упровадження цифрових технологій для автоматизації облікових процесів є важливим кроком, що дозволяє значно скоротити час на обробку документів, зменшити кількість помилок і підвищити достовірність фінансових даних. Це, своєю чергою, підвищує ефективність функціонування підприємства, покращує якість облікової інформації та зміцнює довіру до фінансової звітності. Крім того, цифрові інструменти знижують навантаження на бухгалтерський персонал, звільняючи його від рутинної роботи та дозволяючи зосередитися на аналітичних і стратегічних завданнях. Сучасні інформаційні технології відкривають реальні можливості для суттєвого спрощення процесів збору, зберігання та передачі бухгалтерської інформації завдяки впровадженню спеціалізованого програмного забезпечення, розробленого саме для цієї галузі. Інтеграція цифрових рішень у систему бухгалтерського обліку потребує переосмислення й адаптації традиційних підходів, що забезпечить ефективне функціонування облікової діяльності в нових умовах.

Автоматизація облікових процесів є ключовим елементом цифрової трансформації бізнесу, що дозволяє підприємствам раціональніше використовувати ресурси, підвищувати продуктивність і зміцнювати свою позицію на конкурентному ринку. Вона також сприяє ефективному управлінню фінансовими потоками, що набуває особливої значущості в умовах економічної нестабільності та швидких змін. До основних напрямів цифрових інновацій у бух-

галтерському обліку можна віднести використання великих даних і аналітики, технології блокчейн, оптичне розпізнавання документів, створення смарт-просторів, впровадження цифрових двійників, електронного документообігу та підпису, а також автоматизацію бізнес-процесів. Таким чином, цифровізація бухгалтерського обліку передбачає запровадження сучасних цифрових технологій та удосконалених методів збору, обробки, аналізу й контролю великих обсягів фінансової інформації. Це створює передумови для формування єдиної інформаційної системи, яка забезпечує потреби менеджменту в оперативних, точних і доступних даних для ухвалення рішень.

Головна мета цифровізації обліку – пришвидшення процесів обробки фінансової інформації, підвищення її обсягів, точності та надійності, а також забезпечення зручного доступу до облікових даних для всіх зацікавлених сторін у режимі реального часу. Використання цифрових технологій у бухгалтерському обліку створює можливості для інтеграції інформаційних потоків різних типів: фінансового, управлінського, податкового, статистичного, а також зовнішньої нефінансової інформації. Така гармонізація дозволяє створити єдиний апарат управління даними, який охоплює не лише фактичну інформацію, а й планові показники, прогнози, аналітичні дані, оцінки фінансових ризиків, екологічну інформацію, соціальну відповідальність та інші аспекти, що мають значення для менеджменту, інвесторів, кредиторів та інших зацікавлених сторін.

Злагоджена інтеграція різних видів обліку підвищує ефективність аналітичної роботи, сприяє ухваленню обґрунтованих управлінських рішень та дозволяє пропонувати альтернативні варіанти дій для досягнення стратегічних цілей підприємства. Серед основних переваг упровадження сучасних цифрових рішень у бухгалтерії – оптимізація облікових процедур, розширення доступу до фінансових да-

них для стейкхолдерів, підвищення прозорості та можливість роботи з інформацією у режимі реального часу. Це сприяє зростанню довіри до фінансової звітності та підвищенню загального рівня управлінської культури.

Разом із тим впровадження цифрових технологій вимагає постійного моніторингу змін, оцінки їхньої відповідності потребам бухгалтерської системи та перевірки ефективності у практичному застосуванні. Необхідно враховувати й супутні ризики, зокрема кіберзагрози, можливі втрати даних або пошкодження їхньої цілісності.

У зв'язку з цим перспективним напрямом подальших наукових досліджень є розробка надійних, гнучких і дієвих методів цифровізації бухгалтерського обліку в умовах глобальної діджиталізації. Сучасні технології значно полегшують виконання рутинних та ресурсоємних операцій, що дозволяє бухгалтерам і управлінському персоналу зосередитися на стратегічному аналізі та підвищити продуктивність бізнесу в цілому.

Перелік посилань:

1. Пуцентейло П., Довбуш А., Бінчаровська Т., Гомотюк В. Сучасні технології бізнес-аналітики як інструмент для підвищення бізнес-комунікацій компанії. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2022. Вип. 1-2. С. 29–40.

2. Руденко С. В., Погрібняк Д. С. Бухгалтерський облік в умовах цифровізації. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 1(290). С. 265–269.

5. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

ОБЛІК ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

***Кравченко Б.О.**, здобувач вищої освіти*
Науковий керівник: Філатова Г.П., доктор філософії
Сумський державний університет

Виробничі запаси є фундаментальною складовою матеріальних ресурсів підприємства, що забезпечують безперервність виробничого процесу та формують основу для досягнення стратегічних і тактичних цілей господарської діяльності. В умовах сучасної економіки, що характеризується динамічністю ринкового середовища, підвищеними вимогами до ефективності використання ресурсів та необхідністю забезпечення конкурентоспроможності, питання організації обліку виробничих запасів набуває особливої актуальності.

Проблема дослідження полягає у відсутності єдиного нормативно закріпленого визначення поняття «виробничі запаси», складності їх класифікації та оцінки на тлі змін у законодавстві. Це ускладнює формування облікової політики підприємств і уніфікацію облікових процедур.

Аналіз визначень поняття «запаси» показує різницю в підходах до його трактування. Зокрема, Бондаренко О.М. та Тітаренко А.Д. [1, с. 66] визначають запаси як узагальнене поняття, що включає матеріальні ресурси, предмети праці, засоби праці, предмети споживання і товари. Подолянчук О.А. [2, с. 91] розглядає запаси як складову матеріальних ресурсів, що беруть участь у господарських проце-

сах підприємства протягом року або операційного циклу. Потапова Н.О. та Головко Д.С. [3, с. 480] визначають запаси як матеріальні ресурси, що включають засоби виробництва, предмети споживання та інші цінності, необхідні для обслуговування сфери нематеріального виробництва, забезпечення розширеного відтворення та задоволення потреб населення.

Відповідно до НП(С)БО 9 «Запаси», запаси – це активи, які утримуються для подальшого продажу, перебувають у процесі виробництва або утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством [4, п. 4].

Виробничі фонди підприємства формуються з основного, оборотного капіталу та капіталу обігу. До оборотного капіталу входять запаси, а самі оборотні фонди включають виробничі запаси, малоцінні й швидкозношувані предмети, незавершене виробництво та брак – ресурси, що повністю споживаються протягом виробничого циклу і входять у собівартість продукції. Капітал обігу представлений готовою продукцією та товарами [5].

Оцінка виробничих запасів здійснюється у трьох випадках: під час надходження, вибуття та на дату балансу. Національні стандарти передбачають п’ять методів оцінки запасів у таких випадках: ідентифікована собівартість; середньозважена собівартість; ФІФО; нормативних затрат; ціни продажу.

Згідно з НП(С)БО 9 «Запаси», первісна вартість запасів визначається залежно від способу їх надходження: придбання у постачальника, власне виробництво, внесення до статутного капіталу, безоплатне отримання або обмін на подібні чи неподібні активи. При цьому до первісної вартості не включаються витрати, які виникають після придбання запасів і пов’язані з їх використанням у конкретний період [4].

Вітчизняні підприємства мають право використовувати кілька методів оцінки запасів одночасно. Однак це можливо лише за умови, що для всіх одиниць бухгалтерського обліку запасів, які мають однакове призначення та спосіб використання, застосовується один і той самий метод оцінки. У разі можливості обґрунтування відмінностей у умовах використання матеріальних цінностей дозволяється використовувати різні методи оцінки для різних груп запасів.

Порівняльна характеристика поняття «запаси» за НП(С)БО 9 та МСБО 2 [6] наведена у таблиці 1. Відповідно до міжнародного стандарту, поняття «запаси» розглядається майже однаково, але національне положення додатково включає активи, які підприємство утримує для власного споживання під час управління.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика поняття «запаси»

Характеристика поняття «запаси»	
НП(С)БО 9 «Запаси»	*МСБО 2 «Запаси»*
– утримуються для подальшого продажу (розподілу, передачі) за умов звичайної господарської діяльності; – перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; – утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством/ установою.	– утримуються для продажу у звичайному ході бізнесу; – перебувають у процесі виробництва для такого продажу бо існують у формі основних чи допоміжних матеріалів для споживання у виробничому процесі або при наданні послуг.

Нормативно-правове регулювання обліку виробничих запасів здійснюється на основі комплексу законодавчих та нормативних актів. Ієрархія нормативних документів у сфері регулювання обліку виробничих запасів включає за-

конодавчу базу (Податковий кодекс України, Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність»), НП(С)БО та інші положення.

Вибір складових облікової політики щодо запасів охоплює визначення одиниці обліку (група, вид, найменування), порядок розподілу транспортно-заготівельних витрат, метод оцінки вибуття (середньозважена, ФІФО, ідентифікована собівартість, ціна продажу), період обчислення середньозваженої собівартості та перелік документів без типових форм.

Виробничі запаси – ключовий елемент активів підприємства, а ефективне управління ними залежить від дотримання нормативних вимог, що забезпечує правильний облік і аудит, сприяє раціональному використанню ресурсів і підвищує результативність діяльності.

Перелік посилань:

1. Бондаренко О.М., Тітаренко А.Д. Економічна сутність та класифікація запасів: обліковий та управлінський аспекти. *Економічна наука.* 2020. № 12. С. 63–67.

2. Подолянчук О.А. Виробничі запаси: економічна сутність та облік. *Економіка. Фінанси*. *Менеджмент: актуальні питання науки і практики.* 2018. № 5. С. 88–101.

3. Потапова Н.О., Головко Д.С. Особливості системи управління запасами на підприємствах сільського господарства. *Молодий вчений.* 2017 № 6 (46). С. 479-484.

4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» : затв. наказом М-ва фінансів України від 20 жовт. 1999 р. № 246. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text

5. Кардаш І. П., Скрипник М. І. Виробничі запаси: їх сутність та класифікація. *Домінанти соціально-економічного розвитку України в умовах інноваційного типу прогресу* : зб. тез допов. ІІ Всеукр. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти та молодих учених, м. Київ, 25 бер. 2021 р. / упор. О. В. Ольшанська. Київ: КНУТД, 2021. С. 239–240.

6. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 (МСБО 2). запаси. *Офіційний веб-портал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_021#Text

КАТЕГОРІЇ СПРАВ, ЩО ПЕРЕГЛЯДАЮТЬСЯ У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДІ

***Кругляк М.О.**, здобувач вищої освіти*
Науковий керівник: Перунова О.М., канд. юрид. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Згідно ст. 20 ГПК України господарські суди розглядають справи у справах, що виникають на основі здійснення господарської діяльності її учасниками, до таких учасників ми можемо віднести велику купу таких суб'єктів (юридичних та фізичних осіб, підприємців, державні органи, органи місцевого самоврядування).

Господарська діяльність засновується на дуже різноманітних сферах суспільно-корисних форм виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг з метою їх реалізації, відомо, що вона ґрунтується на поєднанні публічних і приватних інтересів суспільства, держави і конкретної юридичної особи, що за власним бажанням засновую бажану для себе сферу господарської, підприємницької діяльності, від того виникають господарські правовідносини з характерними ознаками : об'єктом, суб'єктами і їх змістом, цей формат надає певної специфіки реалізації таких стосунків. Відомо, що всі господарські правочини уявляють собою правові дії учасників таких відносин, де так чи інакше можуть виникнути певні спірні питання та порушення прав при здійсненні господарської і підприємницької діяльності. Саме захистити предмет такого спору – є одною із головних основ при зверненні до господарського суду, що регулюється ГПК України, що в своїх нормах зазначає певний перечень таких звернень юридичною особою.

Отже, хотілося б звернути увагу на велику різноманітність таких справ, що характеризують господарський процес, які мають унікальну специфічну процесуальну форму,

що дозволяє розглядати таки спору у судовій системі і на цей час фіксують їх розгляд на рівні закону:

– перш за все, це можуть бути справи, що виникають при укладенні, зміні, розірванні і виконанні правочинів у господарській діяльності, крім правочинів, стороною яких є фізична особа. Яка не є підприємцем, а також у спорах щодо правочинів, укладених для забезпечення виконання зобов'язання, сторонами якого є юридичні особи та (або) фізичні особи-підприємці;

– справи у спорах щодо приватизації майна, крім спорів про приватизацію державного житлового фонду;

– справи у спорах, що виникають з корпоративних відносин, в тому числі у спорах між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичною особою та її учасниками, який вибув, пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності такої юридичної особи, крім трудових спорів;

– справи у спорах, що виникають з правочинів щодо акцій, часток, паїв, інших корпоративних прав в юридичній особі, крім правочинів у сімейних та спадкових правовідносинах;

– справи у спорах щодо фінансових інструментів, зокрема щодо цінних паперів, в тому числі пов'язані з правами на цінні папери та правами, що виникають з них, емісією, розміщенням, обігом та погашенням цінних паперів, обліком прав на цінні папери, зобов'язання за цінними паперами, крім боргових цінних паперів, власником яких є фізична особа, яка не є підприємцем, та векселів, що використовуються у податкових та митних підприємствах;

– справи у спорах щодо права власності чи іншого речового права на майно (рухоме та нерухоме майно, в тому числі землю), реєстрації або обліку прав на майно, яке (права на яке) є предметом спору, визнання недійсними актів, що порушують такі права, крім спорів, стороною яких є фізи-

чна особа, яка не є підприємцем, та спорів щодо вилучення майна для суспільних потреб чи мотивів суспільної необхідності, а також справи у спорах щодо майна, що є предметом забезпечення виконання зобов'язання, сторонами якого є юридичні особи та (або) фізичні особи – підприємці;

– справи у спорах, що виникають з відносин, пов'язаних із захистом економічної конкуренції, обмеженням монополізму в господарській діяльності, захистом від недобросовісної конкуренції, в тому числі у справах, пов'язаних з оскарженням рішень Антимонопольного комітету України, а також справи за заявами органів Антимонопольного комітету України, з питань, віднесених законом до їх компетенції, крім спорів, які віднесені до юрисдикції Вищого суду з питань інтелектуальної власності;

– справи про банкрутство та справи у спорах з майновими вимогами до боржника, стосовно якого відкрито провадження у справі про банкрутство у тому числі справи у спорах про визнання недійсними будь-яких правочинів (договорів), укладених боржником; стягнення заробітної плати; поновлення на роботі посадових та службових осіб боржника, за винятком спорів про визначення та сплату (стягнення) грошових зобов'язань (податкового боргу), визначених відповідно до Податкового кодексу України, а також спорів про визначення недійсними правочинів за позовом контролюючого органу на виконання його повноважень, визначених Податковим кодексом України;

– справи за заявами про затвердження планів санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство;

– справи у спорах щодо оскарження актів (рішень) суб'єктів господарювання та їх органів, посадових та службових осіб у сфері організації та здійснення господарської діяльності, крім актів (рішень) суб'єктів владних повноважень, прийнятих на виконання їхніх владних управ-

лінських функцій, та спорів, стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем;

– справи про оскарження рішень третейських судів та про видачу наказу на примусове виконання рішень третейських судів, утворених відповідно до Закону України «Про третейські суди», якщо такі рішення ухвалені у спорах, зазначених у цій статті;

– справи у спорах між юридичною особою та її посадовою особою (у т.ч. посадовою особою, повноваження якої припинені) про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі діями (бездіяльністю) такої посадової особи, за позовом власника (власників), учасника (учасників), акціонера (акціонерів) такої юридичної особи, поданням в її інтересах;

– вимоги щодо реєстрації майна та майнових прав, інших реєстраційних дій, визначення недійсними актів, що порушують права на майно (майнові права), якщо такі вимоги є похідними від спору щодо такого майна або майнових прав чи спору, що виник з корпоративних відносин, якщо цей спір підлягає розгляду у господарському суді і переданий на його розгляд разом з такими вимогами;

– справи у спорах по захист ділової репутації, крім спорів, стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем або само зайнятою особою;

– інші справи у спорах між суб'єктами господарювання;

– справи за заявами про видачу судового наказу, якщо заявником та боржником є юридична особа або фізична особа-підприємець;

– справи, що виникають при укладенні. Зміні, розірванні та виконанні договорів. Укладених у рамках державно-приватного партнерства, у тому числі концесійних договорів. Крім спорів, розгляд яких здійснюється в порядку іншого судочинства;

– справа у спорах щодо захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав та законних інтересів власників облігацій, що виникають між адміністратором за випуском облігацій та емітентом облігацій та / або особами, які надають забезпечення за такими облігаціями;

– справи у спорах щодо оскарження рішень зборів власників облігацій.

Таким чином, слід підкреслити багатогранність і різноманітність справ, які так чи інакше можуть виникати на основі спірних господарських правовідносин між їх учасниками, кожен з цих видів спорів є зазначеним у національному процесуальному законодавстві і забезпечує стабільність звернення та самого розгляду господарського спору, що забезпечую винесення законного і обґрунтованого судового рішення з цього судового розгляду. Норми ГПК України чітко розмежовують розгляд справ і спорів, що виникають у зв'язку із здійсненням господарської діяльності і реалізації її суб'єктами таких відносин, внесення новітніх правових форм у господарське законодавство буде в любому випадку лише тільки поповнювати юрисдикцію розгляду таких спорів для господарського суду України.

ПРО ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

***Маліков В.В.**, д-р наук держ. упр., професор*
***Нєгаєва Г.В.**, здобувач вищої освіти*
***Коплик Д.В.**, здобувач вищої освіти*
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Про значення малого підприємництва свідчать інтегровані показники, що характеризують стан сектору малого підприємництва у розвинутих країнах та підкреслюють

фундаментальну роль малого підприємництва в соціально-економічному та політичному житті кожної країни. Показниками вагомої ролі малого підприємництва як інтегруючого структурного елемента системи сучасної ринкової економіки є передусім дані про його кількісні параметри. Так, частка малого підприємництва у загальній кількості зайнятих становить у Франції – 54 %, в Італії – 73 %, в Японії – 78 %. Більше половини ВВП у розвинутих країнах припадає на сектор малого та середнього підприємництва. Частка малого й середнього підприємництва в ВВП ринкових країн становить: Великобританії – 50-54 %, Німеччини – 50-53 %, Італії – 57-60 %, Франції – 55-62%, США – 50-52 %, Японії – 52-55 % [1].

Що стосується України, то частка малих підприємств у валовому внутрішньому продукті України у 5 разів менша, ніж у розвинутих країнах і становить лише близько 11 % [2].

Вирішення існуючих проблем розвитку малого підприємництва в Україні, створення відповідного середовища потребують докорінної перебудови державної політики щодо сприяння цьому сектору економіки. Зокрема, йдеться про створення відповідної правової бази розвитку малого підприємництва, фінансово-кредитну і матеріально-технічну підтримку, науково-методичне, інформаційно-консультативне та кадрове забезпечення малого підприємництва.

Зарубіжний досвід розвитку малого й середнього підприємництва також свідчить, що ринкова економіка починається там, де критична маса підприємницьких структур досягає приблизно одного діючого підприємства малого бізнесу на ЗО–50 жителів даної території. І ще – за даними експертів ООН – у світі в сфері малого й середнього бізнесу (підприємства з кількістю найманих працівників до 100 чоловік і від 100 до 500 чоловік відповідно) нині зайнято 50 % працюючого населення, включаючи сімейний бізнес. Так, у США на підприємствах МСП зайнято 70,2 млн, у

країнах ЄС – 68 млн, у ФРН – 18,5 млн, в Італії – 16,8 млн, у Франції – 15,2 млн, у Японії – 39,5 млн чоловік [1].

З початку 90-х років, коли в Україні розпочали широку приватизацію, зокрема малу приватизацію державних і комунальних підприємств, то припустилися великої помилки. Тоді підприємництво віддали в руки населенню, яке не мало ні знань, ні досвіду, ні навичок, ні професійної компетентності у цій сфері. Розпочинаючи приватизацію, необхідно було створити державну структуру на рівні центрального органу виконавчої влади, яка в нових ринкових умовах вільної конкуренції реалізовувала б на практиці політику держави щодо малого підприємництва, забезпечуючи йому ефективну правову, фінансову й організаційну підтримку.

Звертаючись до Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні, доводиться констатувати, що її не реалізовано, оскільки не забезпечено не лише адміністративно, а й фінансово. Без грошей неможлива організація навчання, надання державної фінансової підтримки й мікрокредитування підприємців.

Крім того, розвиток малого і середнього бізнесу в Україні не забезпечено належним чином законодавчо. Як правило, в усіх розвинених країнах є спеціальні закони про мале підприємництво. Так, 1963 р. в Японії ухвалено закон про малі й середні підприємства, у США діє федеральний закон про малий бізнес США 1953 р. Закони дозволяють класифікувати малі та середні підприємства за категоріями (залежно від їхнього річного обороту, кількості найманих працівників, виду діяльності, галузевої спеціалізації), що, у свою чергу, допомагає надавати диференційовану державну підтримку суб’єктам малого бізнесу

В Україні ж до таких критеріїв належить середня кількість працюючих, річний обсяг продажів товарів і пос-

луг, балансова вартість активів, чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) [3, 4].

Сьогодні підприємницька діяльність в Україні, включаючи малий бізнес, регулюється тридцятьма двома законами, двадцятьма двома постановами уряду, чотирнадцятьма указами Президента. й сотнями наказів й інструкцій міністерств й інших центральних органів виконавчої влади. Лише нормативно-правове забезпечення бухгалтерського обліку у сфері підприємницької діяльності передбачає використання 34 НП(С)БО.

Суб'єкту малого бізнесу важко орієнтуватися в існуючому законодавчому полі. Мова цих законів досить складна. Складається враження, що законодавчі акти пишуться не для підприємців, а для юристів і представників органів державної влади.

Наше законодавство, що регулює мале підприємництво, має за своєю формою та змістом публічний характер, що зобов'язує суб'єктів малого й середнього бізнесу при реалізації своїх цивільних прав виконувати певні дії перед органами й посадовими особами виконавчої влади й місцевого самоврядування, а не навпаки, як це заведено в демократичних країнах із ринковою економікою. Тож, є нагальна необхідність у розробці й ухваленні Кодексу малого підприємництва, який містив би комплексні рішення щодо становлення й розвитку малого бізнесу в Україні.

Перелік посилань:

1. Якушик І. Д., Литвиненко Я. В. Податкові системи зарубіжних країн: довідник. Київ: Леся, 2011. 156 с.

2. Поліщук О., Цимбал В. Проблеми розвитку малого бізнесу в Україні. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури.* 2011. № 32. С. 82–85.

3. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 лип. 1999 р. 996-XIV (з усіма змінами і доповненнями). *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 40. Ст. 365.

4. Господарський кодекс України від 16 січ 2003 р. № 436–IV. URL: http://zakon.rada.gov.ua/

ДОГОВІР У ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

***Перунова О.М.**, канд. юрид. наук, доцент*
***Артамонов С.І.**, здобувач вищої освіти*
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Господарські правовідносини – це врегульовані нормами права (за допомогою методів господарського права) суспільні відносини, котрі виникають у сфері економіки (господарювання) щодо безпосереднього здійснення господарської діяльності та/або організації/управління такою діяльністю, характеризуються особливим суб'єктним складом, а також поєднання організаційних і майнових елементів.

Стаття 6 ГК України у своїй нормі зазначає загальні принципи господарювання, такі, як забезпечення економічної багатоманітності та рівний захист державою усіх суб'єктів господарювання; свобода підприємницької діяльності у межах визначених законом; вільний рух капіталів, товарів та послуг на території України; обмеження державного регулювання економічних процесів у зв'язку з необхідністю забезпечення соціальної спрямованості економіки, добросовісної конкуренції у підприємстві, екологічного захисту населення, захисту прав споживачів та безпеки суспільства і держави; захист національного товаровиробника; заборона незаконного втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у господарські відносини.

Отже, ці положення лежать в основі визначення самих господарських правовідносин, серед яких одним із значущих на наш погляд, є саме свобода підприємницької діяльності, яка реалізується за допомогою законодавства, що фіксує певні норми поведінки і засновані положення ведення господарської та підприємницької діяльності для її учасників, що розкриваються у формах необхідних правових дій і можливість реалізації правової поведінки, тобто

господарських зобов'язань, багато із яких виникають на основі укладання договорів, так званих зобов'язань між їх учасниками – контрагентами.

Зазначимо, що результати підприємницької діяльності реалізуються на ринку товарів і послуг на договірних засадах, які сьогодні визначаються розумінням і застосуванням нормативної спеціальної бази ЦК України. що пов'язана з розглядом і оформленням майнових та особистих немайнових відносин у всіх сферах громадського суспільства і передусім у господарській діяльності.

Самі науковці зазначають тенденцію багатоманітності використання великої кількості національного законодавства при практичному застосуванні оформлення таких господарських правовідносин, починаючи від Конституції, яка зазначає право на власність та можливість займатися підприємницькою діяльністю та великої купи розуміння цивільно-правових договорів, які згідно законодавства, їх оформленню, правовій формі підлягають і є об'єктом фіксації таких зобов'язань між партнерами.

Від того, можна підкреслити унікальність використання цих договорів, які ми можемо у господарських правовідносинах назвати господарськими. Суть цих угод, на наш погляд розкривається в певних характерних ознаках, які будуть їм притаманні на основі виникнення господарських правовідносини між юридичними особами, а саме:

– вони можуть укладатися між суб'єктами господарювання, а також просто юридичними особами;

– їх заключенні повинно відображати і забезпечувати господарську діяльність;

– поєднання в господарському договорі майнових (виготовлення/передача, продукції, її оплата тощо) та організаційних елементів (визначення порядку виконання, приймання виконання, підстав дострокового розірвання договорів між контрагентами);

– вимоги щодо якості та безпеки товарів, робіт, послуг, заборона застосування недобросовісної конкуренції, обов'язковість укладання державних договорів, ліцензування, патентування деяких видів господарської діяльності;

– зобов'язання вибудовуються сторонами на основі домовленостей між ними (ціна, строк тощо).

Таким чином, господарський договір характеризується перш за все підставою угоди у сфері саме господарювання і відображає саме економічні, господарські інтереси своїх учасників.

Сьогодні ми можемо також поділити такі господарські зобов'язання згідно їх правових характеристик і визначити основні, які найчастіше використовуються у господарських та підприємницьких правовідносинах, серед таких характеристик слід зазначити саме ті, які дають уявлення для підприємця, юридичної особи і є сукупністю критеріїв (економічної та юридичної ознаки):

– договори на реалізацію майна (договір купівлі – продажу; поставки, міни, контрактації сільськогосподарської продукції. Забезпечення електроенергією, газом, водою, тощо;

– договори на передачу майна в користування (безоплатне користування майном, оренда, лізинг);

– підрядні договори (підряд на капітальне будівництво, підряд на виконання проектно-вишукувальних, дослідно-конструкторських та інших робіт);

– транспортні договори (перевезення вантажів, буксирування, тайм-чартеру, подачі та забирання вагонів, експлуатації залізничної під'їзної колії та ін.);

– договори на надання послуг (фінансових. Консалтингових, щодо охорони об'єктів, зберігання майна та ін.)

– договори про спільну діяльність, про застосування господарської організації (акціонерне товариство, товарис-

тво з обмеженою відповідальністю, товариство з додатковою відповідальністю, статутне господарське об'єднання);

– засновницькі договори (договори, що відіграють роль установчого документа господарської юридичної особи.

Отже ці наведені різновиди класифікації договорів дають уявлення і підкреслюються належність застосування таких договорів саме в підприємницькій та господарській діяльності учасників господарських правовідносин, сторони тим самим проектують майбутні відносини у певній правовій плющені беручи за основу правову форму такого договору і оформлюючи таке зобов'язання у певний зміст характерний для саме їх відносин, тим самим даючи можливість встановити правові зв'язки між ними і взаємодіяти згідно умов зазначені в конкретній угоді.

Таким чином, господарський договір є тією особливою правовою формою, яка виникла на основі загального розуміння договору, що виникнув у цивільному праві, а потім оцінюється з позиції угоди і зобов'язання, що виникає на основі специфіки певної господарської діяльності, однак суттєвих розбіжностей правової форми оформлення цих видів договорів у цивільному і господарському законодавстві в порівнянні ми не бачимо.

ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ДЛЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СУБ'ЄКТІВ

***Перунова О.М.**, канд. юрид. наук, доцент*
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Різноманіття сфери підприємницької і господарської діяльності, її сфер реалізації засад економічного і соціального розуміння позначили велику кількість об'єктів таких правовідносин, що можуть виникати на рівні застосування

їх саме у економіці України та при здійсненні міжнародної діяльності у напрямку комерційних інтересів суспільства і учасників таких стосунків.

Відносини, пов'язані з використанням у господарській діяльності та охороною прав інтелектуальної власності, регулюються ГК України (глава 16 ГК України), ЦК України та великою кількістю законів України, серед яких, наприклад: Закон України «Про телебачення і радіомовлення», Закон України «Про насіння і садивний матеріал», «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг» тощо.

Для того, щоб відрізняти формат діяльності суб'єкта господарювання, його індивідуалізацію існує ряд зазначених у законодавстві характерних вимог, без яких така юридична особа не може здійснювати свою підприємницьку, господарську діяльність: йдеться не лише про оформлення її на рівні встановлених вимог господарського законодавства в якості реєстрації, але і завдяки певним діям в інтелектуальній власності, які дозволяють дати оцінку своїм споживачам, проявляється в її впізнанні на різноманітних поличках ринкових відносин.

Визначимо, серед таких засобів, можна виділити як комерційні (індивідуалізаційні) позначення: комерційне (фірмове) найменування; торговельна марка (товарний знак, знак для товарів та послуг); географічне позначення (позначення походження товару). Функціональне призначення цих форм дозволяє вирізняти суб'єктів підприємницької, господарської діяльності серед великого кола подібних юридичних осіб.

Індивідуалізація має важливе значення для господарської діяльності. По перше дає можливість розрізняти, інформувати споживача про якість та джерело походження самого товару, послуги, а також дає можливість рекламувати ці товари та послуги. Можна зазначити, що маючи при

всьому тому матеріальну форму оформлення і зазначення у державному реєстрі, юридична особа разом з тим може набувати нематеріального формату інтелектуальної власності, що безперечно проявляється в оформленні такого господарського суб'єкта за допомогою таких форм індивідуалізації, які ми зазначили вище. Засоби індивідуалізації є важливою складовою так званої ділової репутації суб'єкта господарювання, оскільки зовнішнє оформлення його діяльності фіксує у споживача, партнера певне враження від його діяльності, професіоналізму, якості продукції, що виробляється.

Отже, одною із перших таких ознак індивідуалізації, ми можемо назвати комерційне найменування, яке зазначено у ст. 490 ЦК України, яка фіксує право на використання комерційного найменування; право перешкоджати іншим особам неправомірно використовувати комерційне найменування, в тому числі забороняти таке використання. Зазначені майнові права можуть реалізовуватися в різних формах, наприклад під час укладення цивільно-правових договорів, пропонування товару (послуг) для продажу, захисту порушених прав, здійснення інших юридичних дій. Права на комерційне найменування є чинними з моменту його першого використання і діють безстроково. Якщо суб'єкт господарювання припиняє свою господарську діяльність, то і комерційне найменування теж не може існувати само по собі, в цьому їх характерна особливість, ці права інтелектуальної власності не можуть відчужуватися.

Другою комерційною ознакою індивідуалізації ми можемо визначити поняття торговельної марки, яка зазначається у ГК України, ЦК України та Законі України «Про охороно прав на знаки для товарів і послуг».

Згідно ст. 492 ЦК України торгівельною маркою може бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, що придатне до вирізнення товарів (послуг), які

виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами. Цей об'єкт права інтелектуальної власності також виконує певні характерні ознаки їх реалізації і застосування при здійсненні господарської діяльності, а саме: розпізнавальна функція товарних марок від інших суб'єктів господарювання; інформаційна функція, що дає можливість мати в собі інформацію про себе про товар для споживача та партнерів; охоронна функція дозволяє зареєструвати такий господарський суб'єкт і обозначити наступне звернення за захистом до суду, якщо це буде необхідно в результаті спору між контрагентами. В даному випадку використання такої торгівельної марки надає можливість її власнику розпоряджатися на власний розсуд.

Географічне позначення, позначення про походження товару, найменування місця походження товару, – вперше ці ознаки індивідуалізації господарського суб'єкта були реалізовані і застосовувалися у міжнародних договорах, правових документах: це будь-яке словесне чи зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження товару, який має певні якості, репутацію або інші характеристики, зумовлені переважно характерними для цього географічного місця природними умовами чи людським фактором або поєднанням цих природних умов і людського фактору.

Також, слід підкреслити нову форму індивідуалізації господарського суб'єкта, яка виникнула в зв'язку з діджиталізацією та розвитком комп'ютерних технологій, а саме, так зване доменне ім'я. Їм визначають унікальні літерні, цифрові, символьні призначення або комбінацію таких позначень, яке зареєстроване в реєстрі доменних імен відповідно до правил, встановленими Організацією з привласнення імен і адрес Інтернет. До них відносять: ім'я, що ви-

користовуються для адресації комп'ютерів, і ресурсів Інтернет; частину ієрархічного адресного простору мережі Інтернет, яка має унікальну назву, що її ідентифікує, обслуговується групою серверів доменних імен та централізовано адмініструється; частину адресного простору в мережі Інтернет, призначену для ідентифікації комп'ютера або групи комп'ютерів.

Ще одним із різновидів індивідуалізації, слід зазначити поняття бренду, яке дуже часто використовується у системі господарювання, а саме ця категорія представляє собою індивідуалізацію учасників цивільного обороту, товарів, послуг, об'єкти права інтелектуальної власності, представлені у візуальній, звуковій, ароматній, тактильній та смаковій формах, які у своїй сукупності та взаємодії створюють образ виробника, його продукції (послуг) у свідомості споживача.

Таким чином, слід підкреслити унікальність діяльності господарського суб'єкта, оскільки він включає і охоплює своєю діяльністю велику кипу правових питань, що можуть бути пов'язані і з оформлення її у державних органах самоврядування і можливість набуття прав і зобов'язань при здійсненні правочинів, і взаємовідносини між різним суб'єктним складом таких відносин, починаючи від споживача і закінчуючи партнерами та державними органами, можливість захисту свого комерційного інтересу, а головне, що всі ці форми індивідуалізації, що ми перерахували, дають можливість фактично мати уявлення про існування саме цього конкретного суб'єкта господарювання чи підприємницької діяльності, що робить загальне враження від його діяльності і можливості робити певні, бажано правові дії.

ПОРЯДОК УКЛАДАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ДОГОВОРУ

***Перунова О.М.**, канд. юрид. наук, доцент*
***Грєбьонкін К.В.**, здобувач вищої освіти*
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Діяльність господарських суб'єктів здебільше орієнтована на здійснення правовідносин на основі господарських договорів з партнерами та контрагентами. Ці правочини дають можливість здійснити найбільш необхідні для юридичної особи правочини на основі яких здійснюється обмін необхідними матеріальними і правовими зобов'язаннями, виконання сторонами необхідних правових дій згідно законодавства і законодавчо встановленої форми оформлення конкретних договорів, а саме таких наприклад, як договір поставки, оренди, купівлі-продажу, позики, договір перевезення та інші. Ці різноманітні договори є певним інструментом, для господарської особи, що забезпечує господарську діяльність, яка складає одно із основ законної діяльності юридичної особи.

Сам порядок укладення господарських договорів, є досить не простою формою оформлення, і перш за все являє собою характерну угоду між сторонами, домовленості, до якої вони повинні дійти, щоб здійснити такий правочин. Договір можливий лише тоді, коли контрагенти є заінтересованими у підписанні та оформленні такої згоди. Господарський договір укладається в порядку встановленому II розділом ЦК України («Загальні положення про договори»), з урахуванням особливостей, передбачених ГК України.

Слід підкреслити, що складання різних угод проходить деякі етапи, що зазначаються у нормативній та юридичній літературі, а саме: «оферта» – пропозиція однієї сторони, яка адресована іншій стороні щодо укладення договору; аналіз пропозиції укладання правочину; перемови-

ни та узгодження умов; «акцепт» – це остаточна згода на укладання такого господарського договору.

Оформлюючи таку угоду сторони в любому випадку є вільними при заключенні такого договору і самі можуть уговорювати умовини таких домовленостей, оговорювати їх, і лише тільки при погодженні на ці умови, можна казати про підписання такої угоди. Також слід підкреслити той факт, що ні хто не може давити, шантажувати та оказувати тиск на контрагентів при підписанні таких домовленостей.

Отже, оферта, пропозиція укласти договір повинна містити заінтересованість і конкретні істотні умовини, виражати тим самим намір особи, яка її зробила. Пропозиція укласти договір на цьому етапі може також бути відкликана і знята з обговорення, оскільки одна із сторін підписання такого договору може передумати із своїх сугубо суб'єктивних причин.

Відповідь особи, якій адресована пропозиція укласти договір, про її прийняття (акцепт) повинна бути повною і безумовною. Особа, яка прийняла пропозицію, може відкликати свою відповідь про її прийняття, повідомивши про це особу, яка зробила пропозицію укласти договір, до моменту або в момент одержання нею відповіді про прийняття пропозиції.

Якщо у пропозиції укласти договір вказаний строк для відповіді, договір є укладеним, коли особа, яка зробила пропозицію, одержала відповідь про прийняття пропозиції протягом цього строку.

Якщо пропозиція укласти договір зроблено усно і в ній не вказаний строк для відповіді, договір є укладеним, коли особа, якій було зроблено пропозицію, негайно заявила про її прийняття.

Якщо пропозицію укласти договір, в якій не вказаний строк для відповіді, зроблено у письмовій формі, договір є укладеним, коли особа, яка зробила пропозицію, одержала відповідь протягом строку встановленого актом цивільного

законодавства, а якщо цей строк не встановлений. – протягом нормально необхідного для цього часу.

Якщо відповідь про прийняття пропозиції укласти договір одержано із запізненням, особа, яка зробила пропозицію, звільняється від відповідних зобов'язань.

Якщо відповідь про прийняття пропозиції укласти договір було відправлено своєчасно, але одержано із запізненням, особа. Яка зробила пропозицію укласти договір, звільняється від відповідних зобов'язань, якщо вона негайно повідомила особу, якій було направлено пропозицію, про одержання відповіді із запізненням.

Кожен господарський договір орієнтується в правовому сенсі на його правову форму і зміст зазначену у цивільному та господарському законодавстві України, головними залишаються умови, що є зазначеними у нормах права, таких наприклад, предмет з приводу чого складається такий договір (об'єкт на що він спрямований); ціна (вартість, грошове вираження оплати); строки (до якого моменту діє та мають бути вчинені ті чи інші дії).

Також контрагенти мають певні права пов'язані з визначенням добросовісності іншої сторони. з'ясування надійності її пр. заключенні зобов'язального права по договору. Це можна зробити за допомогою Єдиного державного реєстру судових рішень, ця система є сьогодні повністю автоматизованою і у вигляді електронного формату, тому кожний господарський суб'єкт, що підписує договір може до неї звернутися і подивитися наскільки стабільною і законною поведінкою характеризується наступний.

Слід підкреслити, що всі перемовини, зміни, домовленості, бажано фіксувати у письмовому вигляді. Згідно Закону «Про електронний документ», такі домовленості можна сьогодні підписувати електронним підписом та ставити електронну печатку на таких господарських договорах. Розрахунки проводити на офіційний розрахунковий рахунок.

У разі фіксування порушень умов договору, можна звернути на це увагу іншої сторони і домовитися про їх виключення і зміну, щоб на далі не виникло непорозумінь при здійсненні такого зобов'язання.

Поряд із загальними правилами укладення договорів чинним законодавством можуть бути встановлені й спеціальні вимоги щодо форми та порядку укладення окремих видів договору, так наприклад можуть бути проведені певні торги, аукціони, конкурси тощо.

Законодавство також передбачає деякі види розірвання господарських договорів, які можуть відбуватися на основі згоди сторін, або в окремих випадках – в односторонньому порядку і також в судовому порядку (за наявності достатніх підстав). Якщо ми оглядаємо перший варіант. За домовленістю сторін, то таке погодження повинно обов'язково оформитися у письмовому вигляді для подальшого розуміння закінчення таких відносин, можуть також при всьому тому оговорюватися умови припинення таких договірних зобов'язань. Через судову систему, якщо одна із сторін не виконала зобов'язання (наприклад не сплатила кошти, не виконала зобов'язання по договору і тощо).

Таким чином, господарський договір, є тим інструментом, за допомогою якого юридична особа веде свою господарську діяльність, він повинен бути оформлений і здійсненний відповідно до чинного законодавства, він характеризується саме породженням виникнення господарських зобов'язань, порядок зміни та розірвання господарських договорів визначається ст. 188 ГК України. За загальним правилом цієї норми, зміна та розірвання господарських договорів в односторонньому порядку не допускається, якщо інше не передбачено законом або договором. В любому випадку, суб'єкти господарювання оперують правовими формами та змістом конкретних договорів і вони являють собою ту основу, правовому форму узгодження стосунків між юридичними особами.

КАТЕГОРІЯ «ВЛАСНІСТЬ» У ГОСПОДАРЮВАННІ

***Перунова О.М.**, канд. юрид. наук, доцент*
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Згідно ст. 139 ГК України майном визначається сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів.

Здійснюючи господарську діяльність, оформлюючи сам суб'єкт господарювання в державному реєстрі кожен з цих юридичних осіб оперую базою майна, певною власністю, яка знаходиться в його розпорядженні і є тою формою, яка дозволяю набувати нових прав і обов'язків, збільшувати прибутку в результаті вкладання в конкретну галузь господарських правовідносин.

Відомо, що власність характеризується трьома елементами – це володіння, користування і розпорядження, лише при існуванні цих елементів разом ми можемо говорити про форму власності конкретного майна, речового права, право інтелектуальної власності конкретній юридичній особі.

Майно в речовій формі як правило поділяють на рухомі і нерухомі речі. Так ч. 2 ст. 181 ЦК України, зазначає, що рухомі речі це ті, які ми можемо переміщати у просторі, а нерухомі: це може бути земельна ділянка, об'єкти, які розташовані на земельній ділянці; повітряні та морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні об'єкти, а також інші речі, права на які підлягають державній реєстрації; індивідуалізовані речі. І нематеріальні речі, серед яких об'єкти інтелектуальної власності (промислової) власності (винаходи на корисні моделі; промислові зразки; сорти рослин і по-

роди тварин; торговельні марки (знаки для товарів і послуг); комерційне найменування; географічне зазначення; комерційна таємниця; комп'ютерні програми; науково-технічна інформація; права користування землею, водою, надрами, іншими ресурсами навколишнього природного середовища; корпоративні права (ст. 167 ГК України) – це права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами.

Розглядаючи характеристику майна, яке може бути притаманне господарському суб'єкту, слід також підкреслити і визначити основні джерела формування майна суб'єктів господарювання :

– грошові та матеріальні внески засновників;

– доходи від реалізації продукції (робіт, послуг);

– доходи за фінансовими інструментами;

– капітальні вкладення і дотації з бюджетів;

– надходження від продажу (здачі в оренду) майнових об'єктів, що належать їм, придбання майна інших суб'єктів;

– кредити банків та інших кредиторів;

– безоплатні та благодійні внески, пожертвування організацій і громадян;

– інші джерела не заборонені законом.

Слід підкреслити необхідність кожного з юридичних суб'єктів господарювання самим реалізувати таку майнову форму згідно якої вони можуть оперувати особистою власністю в її різному прояві і що допоможе їм здійснювати і реалізовувати можливість ведення справ і домовленостей при здійсненні такої діяльності, також як результат виплачувати

подати і заробітні плати, здійснювати правочини по зобов'язанням. Так, наприклад, статутний капітал внесків засновників, призначених для забезпечення діяльності створеної юридичної особи, традиційно називають статутним (складеним) капіталом (статутним фондом, пайовим фондом), тобто зареєстрований у встановленому законом порядку та закріплений в установчих документах грошовий еквівалент майна, яке повинно бути передане підприємству у власність (повне господарське ведення, оперативне управління).

Особливу увагу слід приділити господарському веденню, оскільки воно розкриває суть речового права суб'єктів господарювання, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником, він повинен здійснювати особисто контроль за використанням та збереженням належного йому майна, незважаючи на те, що в своїй діяльності одної із ознак підприємницької форми є ризикованість.

Також, певними особливостями наділений державний суб'єкт державної форми власності, оскільки вони належать до єдиного майнового комплекту. Управління цими об'єктами здійснюється Кабінетом Міністрів України і за його уповноваженням, центральними та місцевими органами виконавчої влади. Саме Кабінет Міністрів України встановлює перелік державного майна, яке безоплатно передається у власність відповідних територіальних громад (комунальну власність), яка останнім часом у законодавстві переглядається, як окрема. Види майна, які знаходять у державні власності не можуть бути відчужені, передаватися іншим суб'єктам відносин, тому, що вони належать до основних фондів державних підприємств, установ і організацій. Продаж суб'єктам державного майна може здійснюватися лише на конкурентних основах.

Отже, державна власність все ж таки відрізняється по своєму ставленню до майна на базі формування господарського суб'єкта відмежовуючи його і ставлячи майнові ресурси в специфічну форму застосування і підвищеної відповідальності по її використанню на відміну від інших власників підприємницької, господарської діяльності, яким забезпечуються рівні умови здійснення своїх майнових прав, реалізації можливості застосування різних видів актив при здійсненні господарських правочинів, надається вільна можливість розпоряджатися своїм майном на свій роздум.

Зазначимо, що майнові відносини у сфері підприємницької господарської діяльності характеризуються також обставинами при яких вони можуть виникати, це наприклад можуть бути перш за все підписані угоди; з актів органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб; в наслідок створення та придбання майна з підстав, не заборонених законом; внаслідок заподіяння шкоди іншій особі, придбання або збереження майна за рахунок іншої особи; внаслідок порушення вимог закону при здійсненні господарської діяльності; з інших обставин з якими закон пов'язує виникнення майнових прав і обов'язків суб'єктів господарювання.

Таким чином, можна визначити, що власність, майнова форма притаманна всім суб'єктам господарювання, відрізнятися можуть лише форми по яких здійснюється набуття або припинення права власності, причому механізм розпорядження майном може різнитися в залежності від того саме з якою формою власності конкретного юридичного суб'єкта ми маємо справу – державна форма чи колективна тощо, в любому випадку господарські майнові правовідносини можуть виникнути між різними суб'єктами господарювання в незалежності від їх характеристик по відношенню до майнової форми.

НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ПОСЛУГ

***Тлучкевич Н.В.**, канд. екон. наук, доцент*
***Мадей А.В.**, здобувач вищої освіти*
Луцький національний технічний університет

Собівартість послуг характеризує ефективність процесу надання послуг та впливає на результати діяльності.

Так, НП(С)БО 16 «Витрати» визначено «об'єкти обліку витрат, склад собівартості наданих послуг й порядок розподілу загальновиробничих витрат» [1]. Об'єктом обліку витрат є «послуга, які потребує визначення пов'язаних з їх виконанням витрат» [1].

Згідно НП(С)БО 16 «Витрати» [1], «собівартість реалізованих послуг складається з виробничої собівартості послуг, які були реалізовані протягом звітного періоду, нерозподілених постійних загальновиробничих витрат та наднормативних виробничих витрат» [1]. До виробничої собівартості послуг включаються «прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати, змінні загальновиробничі та постійні розподілені загальновиробничі витрати» [1].

Крім того, особливістю сфери послуг є те, що загальновиробничі витрати не розподіляються відповідно до НП(С)БО 16 «Витрати», а відносяться на собівартість наданих послуг. У своїх дослідженнях Єремян О. та Ярошенко А. зауважили, що «в цій сфері досить складно реалізувати методику розподілу загальновиробничих витрат, встановлену НП(С)БО 16, а саме: визначити базу розподілу; нормальну потужність підприємства; загальну величину загальновиробничих витрат, зокрема їх змінної й постійної частини; розрахувати норматив змінних і постійних загальновиробничих витрат та при невиконанні плану роз-

поділити загальновиробничі витрати між собівартістю випущених і реалізованих послуг» [2].

Суб'єкти господарювання самостійно встановлюють «перелік і склад статей калькулювання виробничої собівартості послуг» [1] із відповідним їх відображенням в обліковій політиці.

При формуванні статті «матеріальні витрати» і віднесенні матеріальних запасів до собівартості послуг застосовують НП(С)БО 9 «Запаси», який «визначає склад запасів та методи оцінки запасів при їх вибутті у виробництво» [3].

Крім того, у сфері послуг відсутні відповідні методичні рекомендації щодо визначення, обліку і калькулювання собівартості послуг. Так у економічних суб'єктів залежно від галузевої специфіки застосовують галузеві методичні рекомендації з обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг). «Щодо методики розрахунку собівартості інших нематеріальних послуг (інформаційних, консультаційних, аутсорсингових, у сфері телекомунікації та Інтернет-комерції), то відсутні будь-які рекомендації щодо її визначення» [2].

Перелік посилань:

1. Витрати: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 16 : затв. наказом М-ва фінансів України від 31 груд. 1999 р. № 318. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text (дата звернення: 14.05.2025).

2. Єремян О., Ярошенко А. Методичні аспекти обліку витрат і калькулювання собівартості ІТ-послуг. *Галицький економічний вісник*. № 2 (81). 2023. С. 26–35.

3. Запаси: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 9. затв. наказом М-ва фінансів України від 20 жовт. 1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text (дата звернення: 14.05.2025).

6. ВНУТРІШНІЙ АУДИТ І КОНТРОЛЬ У ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУРАХ

ORGANIZATION OF FINANCIAL REPORTING IN CHINESE ENTERPRISES

***Verbytska V.**, Candidate of Economic Sciences, Docent*
***Xu Jinyang**, Student*
Kharkiv National Automobile and Highway University

Financial reporting in China is organized in accordance with national accounting standards (Chinese Accounting Standards, CAS), which regulate the procedure for maintaining accounting records and preparing reports. China is adapting its accounting system to International Financial Reporting Standards (IFRS) to ensure transparency and comparability with international practices.

The main aspects of the organization of financial reporting in China are presented in Table 1.

The organization of financial reporting at a specific enterprise in China depends on the type of enterprise, its size, industry, and form of ownership (state, private, joint or foreign). Let's consider the general algorithm for organizing financial reporting at a typical manufacturing enterprise in China.

Financial reporting is prepared in accordance with Chinese Accounting Standards (CAS). An automated accounting system is selected (for example, the ERP system Kingdee or UFIDA, which are popular in China). Assets are valued based on the principle of historical cost or fair value (if allowed by CAS). An internal accounting department is created (usually 5-10 people for medium-sized enterprises) or an outsourced accounting company is involved.

The features of preparing financial reporting are as follows. Short-term liabilities are separately allocated, for example, bank loans, which play a significant role in financing the business.

Table 1

Aspects of organizing financial reporting in China

Criterion	Criteria essence
Legislative regulation	Accounting Law: The main regulatory act that establishes general rules for accounting in enterprises. China's Ministry of Finance (MOF): Develops accounting standards, issues regulations, and monitors their implementation. China's Tax Code: Also affects accounting and reporting, as many elements of accounting are related to tax calculations.
Chinese accounting standards (CAS)	CAS is close to international standards (IFRS), but has certain characteristics related to the national economic environment. Companies listed on the Shanghai or Shenzhen stock exchanges are required to comply with CAS.
Transition to international standards (IFRS)	China is gradually adapting its accounting standards to IFRS to facilitate the attraction of foreign investors and promote international cooperation.
Features of accounting	Conservatism: China's accounting system is oriented towards conservative approaches to the valuation of assets and liabilities. Tax accounting: The great influence of tax law, which determines the integration of accounting and tax accounting. State control: Companies with state capital are required to strictly adhere to state reporting rules
Types of financial statements	Balance Sheet, Income Statement, Cash Flow Statement, Statement of Changes in Equity. Notes to Financial Statements
Reporting	Reporting is submitted to tax authorities, local financial management authorities, and also to exchanges (if the company is public). The reporting deadline is usually 4 months after the end of the fiscal year.
Audit requirements	Companies subject to mandatory audit (usually large enterprises and companies whose shares are traded on the stock exchange) must submit their financial statements to independent auditing organizations. The audit of financial statements is carried out in accordance with Chinese auditing standards (China Standards on Auditing, CSA).

Much attention is paid to the inventory section (raw materials, work-in-progress, finished goods). The Income Statement includes both operating income and other income (subsidies, etc.). The Cash Flow Statement is important for demonstrating cash flow, especially for foreign investors. The Statement of Changes in Equity documents changes in equity, including profit, dividend distribution, or additional capital contributions. The Explanatory Note describes significant changes in accounting policies, cost structures, or specific transactions.

The organization of financial reporting at a specific enterprise in China depends on the type of enterprise, its size, industry, and form of ownership (state, private, joint or foreign). Let's consider the general algorithm for organizing financial reporting at a typical manufacturing enterprise in China.

Financial reporting is prepared in accordance with Chinese Accounting Standards (CAS). An automated accounting system is selected (for example, the ERP system Kingdee or UFIDA, which are popular in China). Assets are valued based on the principle of historical cost or fair value (if allowed by CAS). An internal accounting department is created (usually 5-10 people for medium-sized enterprises) or an outsourced accounting company is involved.

The features of preparing financial reporting are as follows. Short-term liabilities are separately allocated, for example, bank loans, which play a significant role in financing the business. Much attention is paid to the inventory section (raw materials, work-in-progress, finished goods). The Income Statement includes both operating income and other income (subsidies, etc.). The Cash Flow Statement is important for demonstrating cash flow, especially for foreign investors. The Statement of Changes in Equity documents changes in equity, including profit, dividend distribution, or additional capital contributions. The Explanatory Note describes significant changes in accounting policies, cost structures, or specific transactions.

Tax returns (value-added tax, corporate tax) are filed with local tax authorities monthly. Financial statements are filed annually to reconcile with tax data, state control and audit. For enterprises with a share of state capital or revenue exceeding a certain threshold (e.g., 20 million yuan), an external audit is mandatory. Audit reports are filed with the Chinese Ministry of Finance and local authorities.

The enterprises have implemented the Kingdee ERP system, which provides:

– automation of accounting for transactions (purchases, sales, inventory management);

– integration with banking systems for payment control;

– formation of financial statements in accordance with CAS.

In the field of accounting for export transactions, the use of foreign currency for transactions (in particular, USD), which requires additional accounting for exchange rate differences. Separate reporting is submitted to the foreign exchange control authorities of China (SAFE). For reporting to foreign investors, financial statements can be adapted to IFRS, if this is required for investment contracts.

The Chinese system provides for strict integration of accounting and tax accounting. Standards and requirements for reporting are regularly updated.

References:

1. What is the difference between Western and China's accounting standards? URL: https://www.lehmanbrown.com/faq/what-is-the-difference-between-western-and-chinas-accounting-standards/ (access date: 02.05.2025).

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ СТАТУТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

***Донцова Т.О.**, здобувач вищої освіти*
***Охрімова В.І.**, здобувач вищої освіти*
***Вербицька В.І.**, канд. екон. наук, доцент*
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Протягом здійснення аудиторської перевірки статутного капіталу слід пам'ятати, що кількість статутного капіталу повинна співпадати з його розміром, який зареєстрований в межах статутних документів в якості вартості вкладів (як частки, акції по номінальній вартості, пайові внески), які здійснені засновниками (учасниками) підприємства. Наскільки повно були внесені вклади засновниками можна проконтролювати, порівнявши його розмір (за кредитом рахунку 40) з розміром заборгованості власниками (учасниками) за внесками у статутний капітал, тобто на рахунку 46 «Неоплачений капітал» [1]. Як вже зазначалось, змінити розмір статутного капіталу можливо, коли будуть внесені відповідні зміни у статутні документи.

При формуванні статутного капіталу можливе виникнення різних упущень, помилок, виправлень. Це може мати прояв у :

– необґрунтованому збільшенні статутного капіталу за рахунок завищення вартості ТМЦ, НМА, що вносяться до статутного капіталу;

– невнесенні або неповному внесенні засновниками своїх вкладів у статутний капітал;

– несвоєчасності внесених змін у реєстр акціонерів;

– несвоєчасності у оформленні по вибуттю і прийому нових засновників;

– неправильному оформленні внесення засновниками своїх вкладів у статутний капітал;

– наявності невірностей у оформленні по поверненню власникам частин у статутному капіталі;

– відсутності підтверджуючих документів щодо здійснених фінансово-господарських операцій та відсутність відображення операцій, які було здійснено;

– наявності виправлених записів в межах документів за відсутності поважних причин;

– відсутності оригінальних документів чи таких, що завірено згідно законодавству;

– присутності фіктивних документів або операцій;

– здійсненні діяльності за відсутності відповідної ліцензії;

– наявності фактів, що їх здійснено без узгодженості з нормативними документами.

Під час аудиторської перевірки статутного капіталу аудитору слід пам'ятати, що: бухгалтерським обліком відображують статутний капітал у кількісному виразі, зареєстрованим статутними документами за економічними суб'єктами в якості величин внесків (частки, пайові внески учасників, акції по номінальній вартості) у грошовому, натуральному, нематеріальному виразі або в формі цінних паперів.

Початок аудиту статутного капіталу вважається за доцільне здійснювати інвентаризацією майна, внесеним від засновників у статутний капітал підприємства, при участі аудитора. Інвентаризація складається з підтвердження сальдо за аналітичним обліком у кожного учасника. Таким чином, саме інвентаризація виявляє залишки за відповідними документами, ретельно вивчає обґрунтування сум, обліковуваних означеними рахунками, встановлює строки, коли виникли зобов'язання підприємства із власниками, та дійсність частин власників у статутному капіталу. При здійсненні цього процесу можливо виявлення фактів внесення у статутний капітал основних засобів, виробничих запасів, непридатних до застосування (несправних, неякісних), та НМА, у яких відсутня практична цінність.

Перевірка, як формувався статутний капітал, повинна зважати на юридичну форму підприємства, яке підлягає перевірці. Через це оцінка дій стосовно капіталу повинна починатись з встановлення питань по юридичному статусу і правомірності здійснювати вказані у статуті види діяльності, стосовно переліку засновників, структура та управління підприємством, і окремо за фінансовими можливостями, щоб досягати намічену мету діяльності. Так, акціонерні ТОВ формують свій статутний капітал за рахунок номінальних вартостей по акціям товариств, які були придбані власниками; товариства з обмеженою відповідальністю здійснюють так е формування враховуючи вартість вкладів своїх засновників.

Перевіркою передбачається дослідження аудитором необхідних питань. В першу чергу це стосується перевірки наявності у засновницьких документах відомостей по формуванню статутного капіталу. Перевірку здійснюють у такій послідовності:

– перевіряється наявність та форма по установчих документам та встановлюється відповідність змісту до вимог, що прописані у законодавстві та нормативних актах;

– вивчається повнота та дотримання термінів внесення у статутний капітал;

– перевіряється грошова оцінка вартості майна, яке було внесеним власниками в якості сплати акцій, коли утворювалось акціонерне товариство;

– перевіряється вірність у оподаткуванні по коштам, які передані у статутний капітал господарчого суб'єкта власниками;

– установлюється правомірність здійснення виду діяльності;

– визначається відповідність у розмірі статутного капіталу вимогам в установчих документах та чинного законодавства;

– перевіряється повнота та правильність у формуванні статутного капіталу;

– установлюється реальність по внесенню сум у статутний капітал;

– установлюється обґрунтованість у змінах по величині статутного капіталу.

Аудитор встановлює, чи є в наявності відповідні документи та чи дотримано низку процедур з затвердження і державної реєстрації господарюючим суб'єктом.

Оскільки створення юридичної особи вважається дійсним не після того, як прийнято засновницьке рішення щодо її утворення, а навпаки, після моменту державного реєстрування, виникає необхідність перевірки наявності низки документів, таких як свідоцтво щодо державної реєстрації й перереєстрації, у випадку внесення змін у засновницькі документи [2].

Перелік посилань:

1. Нормативно-правове забезпечення бухгалтерського обліку в підприємницькій сфері. Міністерство фінансів України. URL : https://mof.gov.ua/uk/nacionalni-polozhennja1 (дата звернення: 09.04.2025)

2. Швед Н. П., Слюсаренко В. Є. Особливості аудиту власного капіталу підприємства. *Збірник наукових статей випускників з фаху «Облік і оподаткування»*. 2021. Вип. 11. С. 122–131.

ЗНАЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Ковальова Т.В.*, канд. екон. наук, доцент*
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Умови воєнного стану створюють безпрецедентні виклики для систем управління підприємствами. Посилення зовнішніх ризиків, загроза втрати майна, порушення ланцюгів постачання та зміна податкового й правового середовища зумовлюють потребу у зміцненні внутрішнього

контролю. Внутрішній аудит, як елемент системи корпоративного управління, набуває особливого значення в період кризових явищ, зокрема під час війни. Його роль полягає у своєчасному виявленні ризиків, перевірці ефективності управлінських рішень і забезпеченні захисту ресурсів підприємства. Ще до початку війни науковці досліджували проблемні моменти розвитку та становлення внутрішнього аудиту в Україні. Зокрема, висвітлювались питання ефективності системи внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту [1]; також зверталась увага на особливості діяльності підприємств, які мають відокремлені структурні підрозділи і була запропонована модель організації власної служби внутрішнього аудиту Назаренко Т. П. Авторка також визначила фактори впливу на чисельність працівників такої служби [2]; дослідженню напрямів вдосконалення теоретико-методологічних засад внутрішнього аудиту шляхом запровадження внутрішнього аудиту ефективності та перспективні напрями його розвитку в Україні присвячена робота Ірини Максімової [3]. Також досліджувалась ціла низка питання, які стосувались внутрішнього аудиту, це і зарубіжний досвід впровадження системи внутрішнього аудиту; оптимізація внутрішнього аудиту за допомогою аналітики великих даних та ін. Однак, оскільки внутрішній аудит має стратегічне значення для підвищення прозорості та ефективності діяльності будь якого підприємства, дослідження цього питання слід продовжувати.

Під час війни внутрішній аудит набуває нових акцентів:

– контроль за збереженням майна та активів (зокрема переміщених, евакуйованих або переданих у тимчасове користування);

– моніторинг дотримання вимог законодавства в умовах частих змін нормативної бази;

– оцінка фінансової стійкості підприємства та своєчасність платежів;

– визначення сфер критичних ризиків, пов'язаних із безперервністю бізнесу;

– верифікація внутрішньої документації, в тому числі договорів, актів передачі, витрат на ремонт та відновлення.

У контексті воєнного стану, внутрішній аудит допомагає забезпечити прозорість рішень, оптимізацію витрат і попередження зловживань у фінансовій та господарській діяльності.

Значна частина підприємств стикається з порушенням звичайної господарської діяльності, евакуацією персоналу, втратою майна, кібератаками або логістичними проблемами. У цьому контексті внутрішній аудит виконує наступні важливі завдання:

– оцінка впливу воєнних дій на активи підприємства;

– контроль за документальним оформленням втрат і пошкоджень;

– аналіз відповідності прийнятих управлінських рішень внутрішній політиці підприємства;

– внутрішній контроль компенсаційних механізмів (страхування, державна допомога, міжнародні фонди);

– перевірка коректності відображення інформації у звітності.

Крім того, в умовах дистанційної роботи й нестабільності зростає важливість цифрових інструментів внутрішнього аудиту – систем електронного документообігу, віддаленого доступу до облікових систем, захисту даних тощо. З метою підвищення ефективності внутрішнього аудиту доцільно впроваджувати:

– оцінку ризиків воєнного часу на всіх рівнях управління;

– планування аудиторських перевірок із врахуванням пріоритетів безпеки та безперервності бізнесу;

– співпрацю з зовнішніми аудиторами, юристами, страховими компаніями;

– навчання персоналу щодо правил дій у кризових ситуаціях;

– інтеграцію внутрішнього аудиту в систему антикризового управління.

Також важливо, щоб внутрішні аудитори мали незалежний статус і прямий доступ до керівництва, що забезпечує оперативне реагування на ризики.

Внутрішній аудит у період воєнного стану виконує ключову функцію – забезпечує збереження ресурсів, ефективність управлінських рішень та фінансову стабільність підприємства. Його роль суттєво зростає в умовах невизначеності, що потребує адаптації методів, інструментів і підходів до сучасних викликів. Розвиток внутрішнього аудиту – це не лише умова ефективної роботи бізнесу, а й запорука його виживання у період надзвичайних подій.

Після завершення воєнних дій підприємства зіштовхуються з численними проблемами: руйнування активів, втрата документації, зміна персоналу, боргове навантаження, порушення партнерських зв'язків. У цьому контексті внутрішній аудит стає ключовим елементом системи відновлення фінансової стабільності, ефективності внутрішніх процесів та довіри до управління.

Для підвищення ефективності внутрішнього аудиту в післявоєнний період слід буде оновити методичні підходи до аудиту. Зокрема, з урахуванням кризових ситуацій, неповноти облікової інформації, необхідно буде застосовувати альтернативні методи збору й аналізу даних. Автоматизація аудиторських процедур, застосування аналітичних платформ, електронного архіву та захищених каналів комунікації буде актуальною в повоєнний період.

Перелік посилань:

1. Бондар Ю. А. Внутрішній контроль і внутрішній аудит, як необхідність успішної діяльності для підприємств, установ, організацій вітчизняної економіки. URL: https://dspace.kntu.kr.ua/server/api/core/bitstreams/e206c2cf-0c4c-4bea-8611-b8e803a8770b/content.

2. Назаренко Т. П. Служба внутрішнього аудиту: особливості організації. *Економічний аналіз*. 2016. Т. 23, № 2. С. 119–125.

3. Максімова І. Напрями вдосконалення внутрішнього аудиту бюджетних установ. *Економіка та суспільство*. 2022. № 35. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-35-37.

УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДХОДІВ ДО АУДИТУ РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ

***Ковальова Т.В.**, канд. екон. наук, доцент*
***Левченко Н.П.**, здобувач вищої освіти*
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Організація аудиту розрахунків з постачальниками потребує ретельного підходу, особливо в умовах великої кількості контрагентів або при наявності сумнівної заборгованості. Грамотне проведення аудиту дозволяє своєчасно виявити ризики, покращити фінансову дисципліну підприємства та забезпечити обґрунтованість управлінських рішень. Науковці досліджують проблемні моменти розвитку та становлення внутрішнього аудиту в Україні. Наукові підходи до аудиту розрахунків з постачальниками розглядалися в роботах фахівців з обліку та контролю. Розглядались методичні засади аудиторської перевірки розрахунків з постачальниками та підрядниками та їх документальне забезпечення [1]. Проаналізовано та розкриті характерні принципи внутрішнього контролю та акцентовано увагу на оптимізації внутрішнього аудиту за допомогою аналітики великих даних [2]. Досліджувались питання методики й організації обліку та аудиту розрахунків із постачальниками і підрядниками в частині документального оформлення операцій за розрахунками, пошуку впливових чинників на своєчасність погашення заборгованості перед постачальниками та підрядниками [3]. Однак, оскільки аудит має стратегічне значення для підвищення прозорості та ефек-

тивності діяльності будь якого підприємства, дослідження цього питання слід продовжувати.

У процесі аудиту розрахунків з постачальниками аудитори часто виявляють типові порушення, які можуть свідчити як про неякісну організацію бухгалтерського обліку, так і про свідоме викривлення фінансової звітності. Виявлення та аналіз таких порушень дозволяє не лише оцінити ступінь достовірності фінансових даних, а й надати підприємству рекомендації щодо підвищення облікової дисципліни.

До найбільш поширених порушень належать:

– відсутність або неналежне оформлення первинних документів: операції з постачальниками не мають підтвердження у вигляді накладних, актів виконаних робіт або договорів, відсутні підписи відповідальних осіб, печатки або дати на документах, невідповідність між даними первинних документів і записами в бухгалтерському обліку;

– неправильне визнання зобов'язань: заборгованість визнається в момент оплати, а не в момент отримання товарів чи послуг, зобов'язання не відображено взагалі, попри наявність факту постачання, порушення принципу нарахування веде до викривлення фінансового результату;

– завищення або заниження сум зобов'язань: навмисне завищення заборгованості з метою створення резервів, заниження сум, щоб показати кращу фінансову стабільність, помилки в розрахунках, зокрема через неправильне застосування валютного курсу;

– несвоєчасне проведення інвентаризації розрахунків: не здійснюється регулярна звірка з постачальниками, акти звірки підписуються формально або відсутні зовсім, залишки на рахунках 63 не відповідають фактичному стану розрахунків;

– відображення операцій без фактичного постачання товарів чи послуг: наявність «фіктивних» операцій, які не

супроводжуються реальним рухом ресурсів, штучне створення заборгованості з метою мінімізації податкових зобов'язань або викривлення результатів діяльності;

– недотримання строків позовної давності: не списується безнадійна або прострочена кредиторська заборгованість, порушення порядку відображення прострочених зобов'язань у звітності, невизнання доходу від списаної кредиторської заборгованості згідно з НП(С)БО 15;

– порушення податкового обліку: неправомірне включення сум до податкового кредиту без факту отримання товарів, недотримання строків реєстрації податкових накладних, розбіжності між бухгалтерським і податковим обліком.

Аналіз виявлених порушень дозволяє аудитору надати підприємству рекомендації щодо вдосконалення системи обліку, внутрішнього контролю та дотримання вимог законодавства. Своєчасне усунення таких порушень сприяє покращенню фінансової дисципліни та зниженню ризиків штрафних санкцій з боку контролюючих органів.

Серед основних напрямів удосконалення аудиту розрахунків з постачальниками доцільно виділити такі:

– автоматизація аудиторських процедур. Використання спеціалізованих програмних засобів (наприклад, систем електронного аудиту або BI-аналітики) дозволяє пришвидшити процес перевірки та зменшити людський фактор. Сучасні аудиторські програми здатні автоматично аналізувати масиви бухгалтерських даних, виявляти нестиковки та підозрілі операції;

– застосування ризик-орієнтованого підходу. Замість суцільної перевірки всіх розрахунків слід зосереджуватись на найбільш ризикованих ділянках. Це дозволяє раціонально використовувати ресурси аудитора та забезпечити вищу ефективність контролю;

– поглиблення аналітичних процедур. Варто приділяти більше уваги вертикальному та горизонтальному аналізу розрахунків з постачальниками, порівнянню з попередніми періодами, аналізу структури за контрагентами, умовами оплати тощо. Це допомагає виявити нетипові операції або аномалії;

– покращення взаємодії з контрагентами. Ефективне узгодження залишків заборгованості із постачальниками (через акти звірки) дозволяє не тільки підтвердити достовірність даних, а й виявити розбіжності, які потребують додаткового з'ясування;

– оцінка внутрішнього контролю. Аудитору слід оцінювати ефективність внутрішньої системи контролю за розрахунками: чи належним чином здійснюється перевірка первинних документів, як контролюється термін оплати, наявність підтверджуючих документів та інше;

– удосконалення документального забезпечення аудиту. Важливо забезпечити чітке документування всіх процедур, результатів перевірки, висновків щодо достовірності обліку та рекомендацій для покращення.

Загалом, удосконалення підходів до аудиту розрахунків з постачальниками має сприяти підвищенню якості аудиторських перевірок, запобіганню шахрайству, покращенню фінансової дисципліни та зміцненню довіри до облікової інформації.

Перелік посилань:

1. Руда Л., Причепа І., Липецька О. Організація обліку та методичні засади проведення аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками. *Економіка та суспільство*. 2022. № 35. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-35-48

2. Ковальова Т. В., Абрамов А. П., Гордієнко М. І. Оптимізація внутрішнього аудиту за допомогою аналітики великих даних *Економіка. Фінанси. Право*. 2024. № 10. С. 16–22.

3. Оляднічук Н. В. Удосконалення обліку та аудиту розрахунків із постачальниками та підрядниками. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2021. № 47. С. 86–92.

ПОРЯДОК ТА МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ НА МАЛОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

***Маліков В.В.**, д-р наук держ. упр., професор*
***Нєгаєва Г.В.**, здобувач вищої освіти*
***Коплик Д.В.**, здобувач вищої освіти*
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Метою аудиту стану обліку діяльності малого підприємства (МП) є встановлення відповідності методики обліку, що застосовується на підприємстві, чинному законодавству щодо малого бізнесу, виявлення наявних помилок або відхилень та ступеню їх впливу на достовірність бухгалтерської звітності.

Необхідність відокремленого розгляду аудиту стану обліку суб'єктів малого бізнесу пов'язана з:

− особливостями ведення бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю;

− формуванням вимог, які слід виконувати при плануванні аудиту;

− особливостями вивчення аудиторами поставлених замовником завдань аудиту.

Аудит діяльності підприємств малого бізнесу полягає в тому, щоб провести перевірку дотримання ними норм законодавства України; встановити, чи правильно і своєчасно вони сплачують податки, збори та обов'язкові платежі; чи співставляються витрати з доходами; чи не зростає дебіторська і кредиторська заборгованість і якими факторами вона спричинена; чи регулярно нараховується і виплачується заробітна плата та її середній розмір; як часто, в яких розмірах і на які потреби використовуються підзвітні суми; за якою формою ведеться бухгалтерський облік і які первинні документи та облікові регістр застосовуються на підприємстві; які штрафи і пені сплатило підприємство в поточному році, за що і на яку суму тощо.

Специфічними завданнями аудиту стану обліку діяльності МП є: перевірка робочого плану рахунків, що застосовується на підприємстві; перевірка обліку витрат підприємства, що працює за спрощеним планом рахунків; перевірка системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва та відображення податків в обліку; перевірка облікових регістрів, що складаються за спрощеною формою; перевірка квартальної та річної звітності, складеної за скороченою формою.

Особливості аудиту суб'єктів малого бізнесу викликані, як правило, обмеженням або відсутністю розподілу повноважень працівників, що відповідають за ведення обліку та підготовку звітності.

Предметом аудиту стану обліку діяльності МП є перевірка з точки зору законності, достовірності та доцільності господарських операцій, що відбуваються на таких підприємствах.

Специфічними об'єктами аудиту стану обліку діяльності суб'єктів малого бізнесу є:

– операції з нарахування та відображення в обліку податків;

– операції з відображення на рахунках бухгалтерського обліку витрат підприємства;

– дотримання трудового законодавства.

При вивченні організації бухгалтерського обліку у суб'єктів, які використовують спрощену форму обліку, необхідно звернути увагу на такі складові:

– кількість бухгалтерів та працівників, які відповідають за збереження товарно-матеріальних цінностей;

– наявність облікової політики;

– наявність робочого плану рахунків та його особливості;

– наявність затвердженого графіка документообігу та здійснення контролю за його виконанням;

– застосування в обліку та управлінні комп'ютерних програм;

– наявність форм первинних звітних документів, відмінних від типових;

– порядок проведення інвентаризації;

– порядок ведення книги обліку господарських операцій;

– склад регістрів та порядок запису в них;

– порядок обліку витрат на виробництво й формування собівартості, що застосовується;

– напрямки використання прибутку;

– процедури поточного контролю за наявністю та використанням запасів;

– процедури поточного контролю за правильністю розрахунків з дебіторами та кредиторами;

– особливості руху необоротних активів та товарно-матеріальних запасів за звітний період;

– особливості у розрахунках з дебіторами та кредиторами за звітний період.

У процесі збору та оцінки інформації про суб'єкт малого бізнесу аудиторам необхідно враховувати наступну специфіку нормативної бази щодо їх діяльності:

– спрощений порядок реєстрації, ліцензування та сертифікації діяльності МП;

– спрощений порядок надання державної статистичної та фінансової звітності;

– допустимість використання (при дотриманні необхідних умов) самостійно розроблених форм документування господарських операцій та надання форм бухгалтерської звітності на бланках, виготовлених самостійно;

– заходи державної підтримки, що впливають на їх фінансово-господарську діяльність;

– вплив особливостей регіонального і місцевого законодавства на їх функціонування.

Джерелами інформації для аудиту стану обліку діяльності МП є: свідоцтво про сплату єдиного податку (в разі спрощеної системи оподаткування); наказ про облікову

політику та додатки до нього; первинні документи; облікові регістри; звітність.

Вивчення обліку діяльності малих підприємств здійснюють в такій послідовності.

Як і у випадку аудиту будь-яких підприємств, в ході аудиту суб'єктів малого бізнесу слід ретельно планувати роботу, аналізувати специфіку діяльності даного суб'єкта, вивчати організацію бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю.

Перш ніж перевіряти підприємство, слід з'ясувати, чи підпадає воно під визначення МП відповідно до норм чинного законодавства. Аудиторам слід перевірити, яку систему обрало підприємство для сплати податків. У разі вибору спрощеної системи оподаткування необхідно перевірити наявність відповідного свідоцтва. Сума єдиного податку, що підлягає перерахуванню до бюджету, повинна відображатись одночасно з доходами (вартістю відвантаженої продукції, виконаних робіт), у зв'язку з одержанням яких ці витрати понесені. Аудитор повинен перевірити дотримання цієї вимоги.

Аудитору слід прослідкувати, чи списуються суми витрат, пов'язаних з виконанням робіт і наданням послуг щомісяця з кредиту рахунків класу 8 в дебет рахунку 23, а з кредиту рахунку 23 – у кореспонденції з дебетом рахунка 79. Щодо витрат, пов'язаних з виробництвом готової продукції, то ці суми з рахунку 23 повинні списуватись у кореспонденції з дебетом рахунку 26. Витрати, пов'язані зі здійсненням продажу товарів, з рахунків класу 8 «Витрати за елементами» списуються у звітному періоді в кореспонденції з дебетом рахунку 79.

Вартість залишку незавершеного виробництва і готової продукції визначається наступним чином. Інвентаризацією на кінець звітного року (або кварталу) встановлюється залишок незавершеного виробництва, який оцінюється за прямими матеріальними витратами і прямими витрата-

ми на оплату праці з відображенням за дебетом рахунка 23 і кредитом рахунку 79. На підставі первинних документів, якими оформлюється рух (виготовлення, передача в місця зберігання, відпуск на сторону, реалізація) готової продукції за центрами відповідальності. Залишок готової продукції, який встановлюється за даними кількісного (оперативного) обліку на дату балансу, оцінюється за справедливою вартістю (ціна реалізації за вирахуванням непрямих податків, витрат на збут і суми прибутку, виходячи з прибутку для конкретного виду готової продукції) і відображається у звітному місяці за дебетом рахунку 26 і кредитом рахунка 79.

Аудитору на підставі чинного законодавства та наказу про облікову політику, прийнятого на підприємстві, слід перевірити, чи правильно ведуться облікові регістри.

Обов`язково перевіряється правильності складання звітності. МП відповідно до НП(С)Б0 25 «Спрощена фінансова звітність» [1] складають звітність за спрощеною формою у складі Балансу (форма № 1-м) та Звіту про фінансові результати (форма № 2-м). В цьому випадку аудитору слід враховувати, що підприємства, які за результатами діяльності за минулий рік визнаються відповідно до чинного законодавства МП [2, 3], застосовують НП(С)БО 25 у поточному (звітному) році. Якщо такі підприємства, а також новостворені за результатами діяльності за І півріччя поточного (звітного) року не можуть бути відповідно до чинного законодавства визнані МП, то фінансовий звіт цими підприємствами повинен складатись за цей і подальші періоди поточного (звітного) року відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [4].

На титульному аркуші фінансового звіту МП повинна зазначатись середньооблікова чисельність працівників, у тому числі і сумісників, і тих, хто залучається за договорами цивільно-правового характеру.

При перевірці Балансу форми № 1-м слід враховувати, що він відрізняється від Балансу (Звіту про фінансовий стан) форми № 1 скороченням окремих рядків.

Перевіряючи звітність з точки зору якості її складання акцентується увага на таких властивостях, як: доречність, значимість, достовірність даних.

Виявлені аудитором відхилення заносяться до його робочих документів, а пізніше знаходять відображення у відповідних узагальнюючих документах.

Перелік посилань:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність» : затв. наказом М-ва фінансів України від 25 лют. 2000 р. № 39. URL: https://mof.gov.ua/uk/nacionalni-polozhennja1.

2. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 лип. 1999 р. № 996-XIV (з усіма змінами і доповненнями). *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 40. Ст. 365.

3. Господарський кодекс України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV. URL: http://zakon.rada.gov.ua/

4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : затв. наказом М-ва фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: https://mof.gov.ua/uk/nacionalni-polozhennja1.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ І МЕТОДИКИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ НА ВАНТАЖНОМУ АТП

***Таванець С.Ф.**, здобувач вищої освіти*
Науковий керівник: Болдовська К.П., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

У сучасних умовах ведення бізнесу, що супроводжуються зростаючою складністю господарських операцій та підвищеними вимогами до достовірності фінансової звітності, кредиторська заборгованість набуває все більшого значення як об’єкт внутрішнього аудиту. Правильне її ви-

знання, облік та контроль стають критичними не лише з огляду на відповідність законодавчим вимогам, а й з погляду забезпечення фінансової стабільності та ефективності управління грошовими потоками підприємства. Це обумовлює необхідність формування методично обґрунтованої системи внутрішнього аудиту, яка була б інтегрована у загальну систему управління підприємством і спиралася на принципи ризик-орієнтованого підходу, об'єктивності, професійного скептицизму та конфіденційності.

Організаційний аспект внутрішнього аудиту кредиторської заборгованості передбачає, насамперед, визначення місця і ролі служби внутрішнього аудиту в загальній системі корпоративного управління.

Одним із ключових елементів організації аудиту є складання програми внутрішнього аудиту кредиторської заборгованості, яка формується з урахуванням основних цілей перевірки, галузевої специфіки діяльності підприємства та ризик-орієнтованого підходу. Програма повинна враховувати особливості облікової політики підприємства, обсяги заборгованості, частоту господарських операцій, наявність прострочених зобов'язань, випадки реструктуризації боргів, наявність судових спорів із контрагентами тощо.

Програма внутрішнього аудиту кредиторської заборгованості повинна містити чітко сформульовану мету аудиту, перелік об'єктів перевірки, період, за який проводиться аудит, а також перелік методичних процедур: документальну перевірку, аналітичні процедури, співставлення даних обліку і звітності, логічний контроль та вибіркову перевірку.

Організація внутрішнього аудиту кредиторської заборгованості на автотранспортному підприємстві (АТП) має специфічні ознаки, зумовлені характером його господарської діяльності, особливостями формування заборгованості, специфікою облікової політики, а також структурою внутрішніх джерел аудиторських доказів. Порівняно з іншими видами господарських суб'єктів, АТП характери-

зується більш динамічними, часто дрібними, але численними операціями, що призводить до значної фрагментованості та високої обіговості поточних зобов'язань.

Типова структура кредиторської заборгованості АТП містить переважно зобов'язання перед постачальниками паливно-мастильних матеріалів (ПММ), контрагентами з технічного обслуговування та ремонту рухомого складу, сервісними організаціями, що надають супутні послуги (на кшталт шиномонтажу, стоянки, миття автотранспорту), а також спеціалізованими постачальниками запасних частин. У зв'язку з цим виникає потреба в організації внутрішнього контролю, зорієнтованого на своєчасну фіксацію зобов'язань, підтвердження їх документальними джерелами та перевірку відповідності обсягів витрат фактичним виробничим потребам.

Крім того, практикою автотранспортної діяльності передбачається регулярне авансування витрат, пов'язаних із експлуатацією транспортних засобів. Це стосується, зокрема, передоплати за ПММ (через талони, паливні картки), а також попередніх платежів постачальникам сервісних послуг. У таких випадках перевірка кредиторської заборгованості потребує залучення інформації не лише з бухгалтерського обліку, але й з технічної документації (дорожніх листів, маршрутних журналів, актів списання пального), що виступає додатковим джерелом аудиторських доказів. Таким чином, внутрішній аудит набуває міжфункціонального характеру, оскільки передбачає координацію з технічною службою підприємства та підрозділами логістики.

Суттєвим аспектом галузевої специфіки є також наявність довгострокової кредиторської заборгованості, яка формується унаслідок придбання автотранспортних засобів у кредит або за договорами фінансового лізингу. У таких випадках важливим завданням внутрішнього аудитора є перевірка правильності класифікації зобов'язань (поточні або довгострокові), своєчасності відображення нарахованих

відсотків, обґрунтованості проведених розрахунків щодо амортизаційних відрахувань та фінансових витрат.

Особливу увагу в методиці внутрішнього аудиту кредиторської заборгованості в автотранспортній галузі необхідно приділяти процедурі підтвердження існування заборгованості за допомогою незалежних джерел. З огляду на динамічність операцій, регулярні зміни маршрутів і часту взаємодію з новими контрагентами, існує підвищений ризик визнання фіктивної або помилкової заборгованості. У цьому контексті важливо впроваджувати систематичну практику формалізованої звірки розрахунків (через акти звіряння), автоматизовану перевірку платіжної дисципліни та регулярне оновлення даних обліку в інформаційних системах управління підприємством (зокрема в модулі обліку розрахунків ERP-систем).

Ще однією характерною особливістю є сезонна нерівномірність кредиторської заборгованості, обумовлена коливаннями інтенсивності транспортної діяльності (наприклад, у період літніх вантажних перевезень або зимових умов експлуатації техніки). Така нерівномірність ускладнює аналіз динаміки заборгованості та вимагає від внутрішнього аудитора використання методів порівняльного аналізу, нормалізації облікових даних, а також впровадження системи прогнозування майбутніх обсягів зобов’язань.

Крім наведеного, специфіка внутрішнього аудиту кредиторської заборгованості АТП проявляється в необхідності оцінки ризиків, пов’язаних із можливою фальсифікацією витрат з боку водіїв, механіків та технічного персоналу. Контроль за фактичним використанням ПММ, списанням запасних частин та обліком простоїв вимагає залучення внутрішніх контрольних інструментів, зокрема звіряння маршрутів за GPS-системами, аналізу ефективності використання транспорту та перевірки відповідності обсягів витрат нормативним показникам.

Отже, адаптація загальної методики формування програми внутрішнього аудиту кредиторської заборгованості до галузевих умов вантажного автотранспортного підприємства має врахувати:

– велику кількість поточних операцій з постачальниками ПММ і сервісів;

– наявність довгострокових зобов'язань за лізингом та кредитами на транспорт;

– специфічні джерела інформації (дорожні листи, GPS-звіти, звіти механіка);

– ризики фіктивних витрат і подвоєння зобов'язань;

– необхідність звіряння технічних даних із бухгалтерськими записами.

Таким чином, галузеві особливості вантажного АТП зумовлюють необхідність розширеного підходу до організації внутрішнього аудиту кредиторської заборгованості, який включає не лише оцінку дотримання фінансово-бухгалтерських вимог, але й аналіз техніко-експлуатаційних факторів. Це передбачає інтеграцію аудиту в загальну систему внутрішнього контролю підприємства, формування спеціалізованих програм аудиту та використання комплексних джерел аудиторських доказів.

ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОГО КОНТРОЛЮ СОБІВАРТОСТІ ГАЗОРОЗПОДІЛЬНИХ ПОСЛУГ

***Тлучкевич Н.В.**, канд. екон. наук, доцент*
Луцький національний технічний університет

На газорозподільних підприємствах зовнішній контроль собівартості газорозподільних послуг здійснюється на рівні держави (таблиця 1). Зовнішній контроль здійснюють Національна комісія, що здійснює державне регулювання

у сферах енергетики та комунальних послуг, незалежний аудитор та ДПС.

Таблиця 1

Зовнішній контроль собівартості газорозподільних послуг

Вид контролю	Хто проводить	Періодичність
Перевірка тарифів на послуги	Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг	Щорічно
Аудит фінансової звітності	Аудиторська компанія	Щорічно
Податкова перевірка (планова)	ДПС	Згідно плану

Джерело: сформовано автором.

На рівні держави контроль послуг здійснює Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП) – «незалежний державний колегіальний орган, метою діяльності якого є державне регулювання, моніторинг та контроль за діяльністю суб'єктів господарювання у сферах енергетики та комунальних послуг» [1], яка діє з 2014 року.

Так, на газорозподільних підприємствах НКРЕКП здійснює державне регулювання щодо:

– «ліцензування діяльності у сферах енергетики та комунальних послуг;

– формування цінової і тарифної політики у сферах енергетики та комунальних послуг;

– державного контролю та застосування заходів впливу;

– забезпечення захисту прав споживачів товарів, послуг у сферах енергетики та комунальних послуг щодо отримання цих товарів і послуг належної якості в достатній кількості за обґрунтованими цінами» [1].

На газорозподільних підприємствах НКРЕКП щороку переглядає тариф на газорозподільні послуги, який формується на основі собівартості.

Перевірки НКРЕКП можуть бути «планові і позапланові, які проводяться згідно Порядку контролю за дотриманням ліцензіатами, що провадять діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг, законодавства у відповідних сферах та ліцензійних умов. Планові перевірки проводяться згідно річного плану НКРЕКП. Позапланові перевірки проводяться за подання суб'єктом господарювання, звернення фізичної чи юридичної особи, перевірки достовірності даних звітності За результатами перевірок складають Акт перевірки» [2].

Отже, зовнішній контроль собівартості газорозподільних послуг на мікрорівні здійснюється протягом планування і формування собівартості.

Перелік посилань:

1. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: веб-сайт. URL: https://www.nerc.gov.ua/ (дата звернення: 12.05.2025).

2. Порядок контролю за дотриманням ліцензіатами, що провадять діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг, законодавства у відповідних сферах та ліцензійних умов: Постанова НКРЕКП від 14 черв. 2018 р. № 428. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0428874-18#Text (дата звернення: 12.05.2025).

ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

***Хорошилова І.О.**, канд. екон. наук, доцент*
Грищенко В.І.
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

У сучасних умовах, попри війну, спад економіки та відтік трудових та інтелектуальних ресурсів, все ж поступово відбувається процес інтеграції України до європейського простору, що своєю чергою вимагає адаптацію національної економіки та нормативно-законодавчої бази до законодавства Європейського Союзу. А наявність проблемних

питань організації аудиторської діяльності в Україні спонукає до пошуку шляхів їх вирішення за допомогою її вдосконалення. Однією з ключових передумов ефективної інтеграції є трансформація організаційних та методологічних засад аудиторської діяльності в Україні відповідно до вимог Міжнародних стандартів аудиту, а також Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку і фінансової звітності.

Покращення якості аудиту та аудиторських послуг в Україні можливе лише за умови реалізації комплексу заходів, зокрема вдосконалення нормативно-правової бази у сфері аудиту, впровадження сучасних систем комп'ютеризації, забезпечення контролю за професійною компетентністю аудиторів і якістю їхніх послуг, гарантування справжньої незалежності аудитора, а також застосування санкцій у випадках надання недостовірної аудиторської інформації.

Оскільки процес впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) в Україні ще не завершено, додатково виникають низка галузевих проблем, зокрема: розбіжності у підходах до ведення діяльності між українськими та міжнародними компаніями, відсутність системи страхування аудиторських ризиків, а також недостатній рівень професійної підготовки бухгалтерів і аудиторів. Усе це негативно впливає на рівень довіри з боку учасників бізнес-середовища до національного аудиторського ринку загалом, а також до українських аудиторів та аудиторських компаній зокрема. МСФЗ є важливим інструментом для забезпечення прозорості та зрозумілості фінансової інформації про діяльність підприємств. Крім того, використання МСФЗ дозволяє порівнювати результати діяльності різних підприємств, що сприяє більш точній оцінці їхнього потенціалу та ухваленню обґрунтованих управлінських рішень.

На відміну від традиційної української звітності, МСФЗ відповідають вимогам сучасної економіки. Для про-

ходження аудиту за цими стандартами необхідне дотримання ряду вимог до інформаційних систем підприємства та системи внутрішнього контролю. Сучасні аудитори й аудиторські фірми повинні мати глибокі знання методології складання фінансової звітності відповідно до МСФЗ, адже саме розуміння її принципів з боку підприємств є запорукою якісного проведення аудиторської перевірки. У зв'язку з цим підприємства мають відповідально підходити до вибору аудиторської компанії.

Попри наявні проблеми, аудиторська діяльність в Україні демонструє динамічний розвиток. Їх детальне вивчення дозволить визначити пріоритетні напрями вдосконалення аудиторської сфери в контексті розвитку ринкової економіки. Вирішення виявлених проблем сприятиме подальшій інтеграції професії аудитора в господарське середовище та формуванню високого рівня довіри до професіоналізму українських аудиторів.

7. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ

APPROACHES TO MODERNIZING ACCOUNTING SYSTEM OF ENTERPRISES IN THE AUTOMOBILE TRANSPORT AND ROAD CONSTRUCTION SECTOR AMID ECONOMIC DIGITALIZATION

***Boldovska K.**, Candidate of Economic Sciences, Docent*
Kharkiv National Automobile and Highway University
***Rakhimbaev A.**, Candidate of Economic Sciences, Professor*
L.B. Goncharov Kazakh Automobile and Road Institute, Almaty

The transformation of economic systems under the influence of digitalization presents both opportunities and challenges for automobile transport and road construction enterprises. These enterprises operate in a sector characterized by capital-intensive projects, long production cycles, and significant regulatory oversight, which amplifies the need for adaptive, transparent, and technologically integrated accounting systems. In light of the dynamic digital environment, modernizing accounting practices is not merely a technical necessity but a strategic imperative for sustainable development and competitive advantage.

Economic digitalization introduces new layers of complexity to accounting, demanding a fundamental reassessment of how financial and non-financial data are collected, processed, and interpreted. In automobile transport and road construction, traditional accounting systems often rely on fragmented documentation, delayed reporting, and limited real-time analytics. Such approaches are increasingly inadequate for

capturing the multidimensional nature of modern infrastructure projects, which now require synchronized financial planning, risk management, environmental compliance, and stakeholder accountability. Consequently, modernization efforts must focus not only on automation and digitization but also on reengineering the conceptual foundations of accounting systems.

A crucial direction in this transformation is the integration of advanced information technologies, including cloud-based enterprise resource planning (ERP) systems, building information modeling (BIM), and digital twins. These tools enable real-time tracking of construction progress, dynamic budgeting, and cost control through a unified data environment. The integration of accounting with digital project management platforms allows for granular monitoring of direct and indirect costs, early detection of budget deviations, and more accurate forecasting. This real-time visibility strengthens managerial decision-making and fosters transparency in interactions with investors, regulators, and contractors.

Another vital dimension concerns the reconfiguration of internal control and audit procedures. The shift to digital operations necessitates enhanced cybersecurity protocols and the development of digital audit trails. Blockchain technology, for instance, offers a means to ensure data immutability and transaction traceability, which is particularly valuable in preventing fraud and ensuring contract compliance in public infrastructure projects. Furthermore, digitalization enables the implementation of continuous auditing mechanisms, allowing internal auditors to assess financial and operational performance on an ongoing basis rather than retrospectively.

Equally important is the evolution of personnel competencies. The modernization of accounting systems cannot succeed without the concurrent development of digital literacy among accountants, auditors, and financial managers. The role

of accounting professionals is shifting from routine bookkeeping to analytical, advisory, and strategic functions. This transition calls for interdisciplinary training that combines traditional accounting knowledge with data analytics, information systems, and project management. Human capital development must thus be embedded in modernization strategies to ensure the effective utilization of digital tools and methodologies.

The institutional and regulatory environment also plays a decisive role in shaping modernization trajectories. National accounting standards, tax codes, and procurement regulations must evolve in harmony with technological innovations. For automobile transport and road construction enterprises that often operate within the framework of public-private partnerships, alignment with international financial reporting standards (IFRS) and digital compliance systems is essential to attract investment and ensure accountability. At the same time, the state must support digital infrastructure development and incentivize innovation through policy mechanisms and financial instruments tailored to the construction sector.

In conclusion, modernizing accounting systems in automobile transport and road construction enterprises amid economic digitalization requires a multidimensional approach. It involves technological integration, internal process reengineering, human capital development, and regulatory adaptation. The digital transformation of accounting is not a one-time technical upgrade but a continuous strategic process that intersects with broader organizational and institutional changes. The success of such modernization efforts will determine the capacity of construction enterprises to thrive in a data-driven economy, deliver infrastructure projects efficiently, and contribute to sustainable economic growth.

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ В СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

***Івахненко В.О.**, здобувач вищої освіти*
Науковий керівник: Фальченко О.О., канд. екон. наук, доцент
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

Розрахунки з покупцями та замовниками займають важливе місце в системі бухгалтерського обліку, оскільки вони безпосередньо впливають на фінансові результати діяльності підприємства. Ефективне управління цими розрахунками сприяє забезпеченню ліквідності, підвищенню оборотності капіталу та мінімізації фінансових ризиків [1].

Основним завданням обліку розрахунків з покупцями і замовниками є своєчасне та точне відображення інформації про стан дебіторської заборгованості, її аналіз і контроль. Правильна організація обліку дозволяє оперативно реагувати на зміну платоспроможності контрагентів, своєчасно вживати заходів для стягнення заборгованості та планувати грошові потоки підприємства [4].

У бухгалтерському обліку для обліку розрахунків з покупцями використовується рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками». Він забезпечує узагальнення інформації про заборгованість покупців за відвантажену продукцію, виконані роботи чи надані послуги [7].

Облік розрахунків ведеться із застосуванням первинних документів, таких як договори, рахунки-фактури, акти прийому-передачі робіт (послуг), податкові накладні. Правильне оформлення цих документів має важливе значення для забезпечення достовірності бухгалтерських даних [1].

Проблеми, що виникають у процесі розрахунків з покупцями, часто пов’язані з простроченою дебіторською заборгованістю. Для її управління використовуються інструменти контролю, наприклад складання актів звірки

розрахунків, встановлення кредитних лімітів для клієнтів, страхування дебіторської заборгованості [5].

Значення обліку розрахунків з покупцями в системі фінансового менеджменту полягає у забезпеченні повної, своєчасної та достовірної інформації для прийняття управлінських рішень. Ефективний облік розрахунків сприяє зміцненню фінансової стабільності підприємства, зменшенню ризиків неповернення боргів та забезпеченню безперервності господарської діяльності [6].

У підсумку, розрахунки з покупцями та замовниками є важливим елементом фінансово-господарської діяльності підприємства, що вимагає особливої уваги з боку бухгалтерських служб для забезпечення їх правильного відображення в обліковій системі та ефективного управління дебіторською заборгованістю [4].

В умовах ринкової економіки важливою складовою ефективного функціонування підприємства є оптимальне управління розрахунками з покупцями та замовниками. Це дозволяє не лише своєчасно отримувати грошові кошти за реалізовану продукцію, але й формувати стійкі взаємовідносини з партнерами на основі довіри та взаємної відповідальності [3].

Одним із ключових напрямів обліку є аналіз дебіторської заборгованості за строками її виникнення. Практика свідчить, що своєчасний аналіз дебіторської заборгованості дає можливість своєчасно виявляти проблемні борги та мінімізувати втрати підприємства. У цьому контексті важливо застосовувати коефіцієнти фінансового аналізу, наприклад, коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості або середній період погашення дебіторської заборгованості [4].

Крім того, облік розрахунків із покупцями має важливе значення для складання фінансової звітності підприємства. Зокрема, у балансі інформація про дебіторську заборгованість відображається у складі оборотних активів, що безпосередньо впливає на показники ліквідності та платоспроможності [5].

Особливої уваги вимагає організація внутрішнього контролю за станом розрахунків з покупцями та замовниками. Такий контроль здійснюється шляхом періодичних перевірок правильності оформлення первинних документів, відповідності умов договорів фактичним розрахункам, а також перевірки обґрунтованості наданих відстрочок платежу [6].

У сучасних умовах розвитку цифрових технологій набуває популярності автоматизація обліку розрахунків з покупцями. Використання спеціалізованого програмного забезпечення, наприклад систем ERP, дозволяє оперативно відстежувати рух заборгованості, аналізувати динаміку платежів та зменшувати ймовірність помилок у бухгалтерському обліку [8].

Отже, економічна сутність розрахунків з покупцями та замовниками у системі бухгалтерського обліку полягає не лише у фіксації заборгованості, але й у забезпеченні ефективного управління грошовими потоками, фінансовою стійкістю підприємства та побудові довготривалих взаємовигідних відносин з контрагентами [4].

У контексті ведення обліку розрахунків з покупцями та замовниками важливу роль відіграє правильне визначення моменту визнання доходу. Відповідно до вимог національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, дохід визнається в момент переходу ризиків та вигод, пов’язаних із правом власності на продукцію або послугу, від продавця до покупця. Це забезпечує відповідність принципу нарахування і забезпечує точність облікових даних [2].

Особливості обліку розрахунків також залежать від обраної форми розрахунків. Найпоширенішими є готівкові та безготівкові розрахунки, авансові платежі, оплата за фактом постачання товару або за договором із відстрочкою платежу. Кожен з цих варіантів має свою специфіку документального оформлення та відображення в облікових реєстрах [5].

Проблема простроченої дебіторської заборгованості вимагає застосування сучасних методів її реструктуризації та стягнення. У практиці підприємств дедалі більше використовуються такі інструменти, як факторинг, інкасо, цесія боргу, що дозволяє зменшити фінансові ризики та поліпшити грошовий потік [5].

Не менш важливим є питання оцінки дебіторської заборгованості на звітну дату. У разі існування ознак сумнівності або неповернення боргу підприємство має створювати резерв сумнівних боргів, що є обов'язковою вимогою бухгалтерських стандартів і сприяє реальному відображенню фінансового стану в балансі [2].

Таким чином, ефективна організація обліку розрахунків з покупцями та замовниками є не тільки технічним завданням бухгалтерії, але й важливим елементом загальної фінансової стратегії підприємства, що безпосередньо впливає на його стійкість, інвестиційну привабливість та здатність до розвитку в конкурентному середовищі.

Перелік посилань:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 лип. 1999 р. № 996-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 40. Ст. 365.

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» : затв. наказом М-ва фінансів України від 29 лист. 1999 р. № 290. *Офіційний вісник України*. 1999. № 52.

3. Податковий кодекс України: станом на 2025 р. Київ: Парлам. вид-во, 2025. 1120 с.

4. Бутинец Ф. Ф. Бухгалтерський облік: підручник. Житомир: ЖДТУ, 2022. 528 с.

5. Сопко В. В., Лінник О. М. Бухгалтерський облік в Україні: основи та сучасна практика. Київ: ЦУЛ, 2021. 416 с.

6. Дьяконова І. І. Бухгалтерський облік: управлінський аспект. Київ: КНЕУ, 2020. 350 с.

7. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом М-ва фінансів України від 30 лист. 1999 р. № 291. *Офіційний вісник України*. 1999. № 52.

8. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ): офіційний переклад. – Київ: Мінфін України, 2023. – 950 с.

THE PRACTICAL IMPORTANCE OF ESCROW ACCOUNTS IN MODERN CONDITIONS

Kovalova T., *Candidate of Economic Sciences, Docent*
Kharkiv National Automobile and Highway University
Kalgulova R., *Candidate of Economic Sciences, Professor*
L.B. Goncharov Kazakh Automobile and Road Institute, Almaty

In today's fast-paced and interconnected financial environment, escrow accounts have become a cornerstone of secure and transparent transactions. Whether in real estate, e-commerce, mergers and acquisitions, or cross-border trade, the use of escrow services ensures that both parties in a transaction can proceed with confidence, knowing their interests are protected. Let's explore the practical significance of escrow accounts in modern conditions. An escrow account is a financial arrangement in which a third party (an escrow agent) holds and regulates payment of funds required for two parties involved in a transaction. The funds are held in the account until all terms of the agreement are met, providing a neutral and secure way to manage large or sensitive financial transactions. The key advantages of using escrow accounts in the modern context are as follows:

– security and trust between parties. In an age where transactions increasingly take place between parties across borders or online, trust is not always guaranteed. Escrow accounts act as a neutral safeguard: the buyer knows their funds won't be released until they receive the agreed-upon goods or services; the seller is assured they will be paid once they meet the agreed conditions;

– mitigation of risk in high-value transactions. Escrow services are especially crucial in real estate, vehicle sales, and corporate acquisitions, where large sums are involved. They help prevent fraud, misunderstandings, or premature fund releases that could derail deals;

– simplified dispute resolution. When conflicts arise, having funds in escrow provides a structured pathway for resolving issues. The escrow agent can act as a mediator or hold funds until a mutual solution is found or legal guidance is provided;

– facilitating online commerce and freelancing. Modern platforms like Upwork, eBay, and even cryptocurrency exchanges utilize escrow systems to facilitate safe transactions: freelancers receive payment only after submitting satisfactory work; buyers on marketplaces can withhold payment until the item is delivered in the promised condition;

– growing relevance in global trade and tech.

In international transactions, differing legal systems and limited recourse options make escrow accounts essential. They: bridge the gap between varying jurisdictions, reduce the risk of non-payment or non-delivery. With the rise of blockchain technology, digital escrow services are being embedded into smart contracts. These automatically enforce transaction rules, combining the traditional benefits of escrow with the transparency and automation of decentralized finance.

Banks and financial institutions are increasingly offering escrow services as part of their corporate banking portfolios. With tighter regulatory scrutiny around anti-money laundering (AML) and know-your-customer (KYC) protocols, escrow accounts can help ensure compliance and track fund flow, adding another layer of financial governance. Real-life applications: industry, real estate, e-commerce Freelancing, Cross-border trade. In a world where digital transactions are common and trust between parties isn’t always guaranteed, escrow accounts provide practical, secure, and scalable solutions. From real estate deals to blockchain applications, they play a vital role in protecting assets, reducing risk, and enhancing confidence in transactions. As global commerce continues to evolve, the importance of escrow accounts will only continue to grow.

ШЛЯХИ ПОЛІПШЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

***Косолапова Ю.А.**, здобувач вищої освіти*
Науковий керівник: Болдовська К.П., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Організація обліку виробничих запасів на підприємстві є одним із найважливіших аспектів ефективного управління ресурсами, що забезпечують безперервність виробничого процесу, оптимізацію витрат і підвищення результативності діяльності підприємства. Від належної організації обліку цих ресурсів залежить не лише точність фінансової звітності, а й успішність функціонування підприємства в цілому.

Загалом, правильна організація обліку виробничих запасів на підприємстві, першою чергою, має забезпечувати вирішення ним таких завдань:

– правильне і своєчасне документальне оформлення всіх операцій з руху запасів;

– виявлення і відображення витрат, пов'язаних із заготівлею запасів;

– контроль надходження, заготівлі запасів, їх зберігання;

– одержання точних відомостей про залишки запасів, що знаходяться на складах і в коморах;

– своєчасне виявлення не використовуваних на підприємстві запасів, які підлягають реалізації;

– правильне і своєчасне відображення операцій з виробничими запасами в регістрах обліку й у звітності підприємства.

Основним завданням обліку виробничих запасів є забезпечення точного і своєчасного відображення всіх операцій, пов'язаних із їх рухом. Відповідно, облік має бути організований у такий спосіб, щоб гарантувати достовірність даних, необхідних для прийняття управлінських рі-

шень, проведення аналізу, складання звітності та здійснення контролю за ефективним використанням ресурсів. Важливою функцією організації обліку є також створення системи, що дозволяє своєчасно виявляти і мінімізувати втрати запасів, запобігати їх псуванню або нераціональному використанню, а також забезпечувати дотримання нормативно-правових вимог у сфері бухгалтерського обліку.

Для ефективного виконання функцій організації обліку виробничих запасів важливо чітко визначити основні завдання, які забезпечать належну організацію цього процесу на підприємстві, а саме:

– визначення облікової політики підприємства щодо виробничих запасів, зокрема, визначення порядку класифікації та оцінки запасів;

– формування методичних і технічних рекомендацій для ведення обліку виробничих запасів;

– організація матеріально відповідального зберігання запасів;

– розробка і впровадження системи документообігу для фіксації господарських операцій із запасами;

– розподіл обов'язків між працівниками, відповідальними за облік і управління запасами;

– установлення порядку проведення інвентаризації виробничих запасів;

– забезпечення зберігання облікової інформації та доступу до неї уповноважених осіб;

– контроль за дотриманням нормативно-правових актів і стандартів бухгалтерського обліку;

– забезпечення автоматизації облікових процесів і інтеграції з іншими системами управління;

– забезпечення навчання та підвищення кваліфікації персоналу, що займається обліком запасів;

– організація внутрішнього аудиту операцій із виробничими запасами.

Визначення основних завдань організації обліку виробничих запасів дозволяє перейти до узагальнення передумов, які забезпечують їх успішну реалізацію та створюють основу для ефективного функціонування облікової системи підприємства.

Відтак, передумовами правильної організації обліку виробничих запасів на підприємстві є кілька ключових чинників.

По-перше, це наявність чітко розробленої і документально закріпленої облікової політики підприємства, яка визначає методологічну основу для обліку. Облікова політика повинна містити вибір методів оцінки запасів, критерії їх класифікації, правила ведення складського обліку, порядок проведення інвентаризації та підходи до визначення собівартості.

По-друге, необхідно організувати систему документообігу, яка б забезпечувала своєчасну реєстрацію всіх операцій із запасами, включаючи їх надходження, переміщення, зберігання та списання.

По-третє, важливо забезпечити наявність відповідної матеріально-технічної бази, включаючи автоматизовані системи обліку, які дозволяють оперативно обробляти інформацію, знижувати ризик помилок і підвищувати точність даних.

По-четверте, не менш важливим є наявність чітких інструкцій щодо обліку, розробка норми витрачання запасів та раціонально організоване складське господарство для забезпечення ефективного зберігання і переміщення матеріалів.

Таким чином, ключовими завданнями організації обліку виробничих запасів на підприємстві виступають реалізація системного підходу до управління запасами, забезпечення їх збереження, оперативного контролю та відповідності сучасним стандартам.

За сучасних умов господарювання постає потреба в удосконаленні організації обліку виробничих запасів, що передбачає створення ефективної інформаційної бази для прийняття управлінських рішень. Це вимагає адаптації облікових процесів до динамічних змін у бізнес-середовищі, впровадження нових методологічних підходів і максимального використання можливостей автоматизації обліку.

Отже, організація обліку виробничих запасів на підприємстві є складним і багатогранним процесом, який охоплює документування операцій, вибір методологічної основи, створення ефективної системи документообігу, забезпечення контролю та аналізу. Правильно організований облік дозволяє не лише забезпечити достовірність фінансової звітності, а й підвищити ефективність управління ресурсами, що є необхідною умовою успішної діяльності підприємства за сучасних економічних умов.

СУЧАСНИЙ СТАН ЗАСТОСУВАННЯ МСБО 41 «СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО» У АГРОФОРМУВАННЯХ УКРАЇНИ

***Крюкова І.О.**, д-р екон. наук, професор*
Одеський державний аграрний університет
***Потишняк О.М.**, д-р екон. наук, професор*
Інститут тваринництва НААН України, м. Харків

Застосування МСБО 41 «Сільське господарство» відкриває для аграрного бізнесу України низку перспектив та можливостей, особливо в контексті інтеграції у європростір та залучення інвестицій. Серед основних з них можна відмітити такі:

1) підвищення рівня прозорості агробізнесу, що формує сприятливі передумови для довіри інвесторів, які звикли до світової практики представлення інформації у фінан-

совій звітності. У свою чергу, завдяки цим перевагам українські аграрні компанії мають кращі можливості залучати фінансування від європейських та світових інституцій;

2) кращі можливості виходу на світові фондові ринки для українських агрокомпаній, що є емітентами бондів;

3) створення передумов підвищення конкурентоспроможності вітчизняних агрокомпаній завдяки зрозумілій для іноземних партнерів фінансовій звітності;

4) потенціал оптимізації оподаткування та кредитування агробізнесу – банківські установи надають перевагу кредитування під заставу біологічних активів, оцінених за справедливою вартістю; додаткові можливості використання міжнародних стандартів у податковому обліку (наприклад, для трансфертного ціноутворення);

5) підвищення ефективності управління ризиками – чіткий облік вартості біологічних активів допомагає в управлінні валютними, ціновими та кліматичними ризиками у агробізнесі, крім того формуються додаткові можливості хеджування ризиків за допомогою ф'ючерсів та інших похідних інструментів, які потребують достовірних даних;

6) потенціал стимулювання агроінновацій та технологій – перехід на МСБО 41 може стати каталізатором для впровадження інструментів точного землеробства, супутникового моніторингу та інших методів сталого агроменедмженту.

Застосування МСБО 41 «Сільське господарство» дає українському агробізнесу значні переваги у залученні інвестицій, виході на нові ринки та підвищенні ефективності управління. Однак, вітчизняні науковці та практики звертають увагу, що для повноцінного і масштабного використання стандарту потрібне реформування облікової системи. Це викликано наявністю певних недоліків та дискусійних положень даного стандарту та обмежень щодо його імплементації у українську практику обліку і фінансової звітності.

За своїм змістом та структурою МСБО 41 «Сільське господарство» (IAS «Agriculture») [1] є практично ідентичним НП(С)БО 30 «Біологічні активи» [2]. У зв'язку з цим, серед пропозицій науковців виникають пропозиції об'єднання цих двох стандартів або обґрунтування єдиного стандарту на основі даних двох [3].

Однією з основних причин, які стримують розвиток практики застосування НП(С)БО 30 «Біологічні активи» у вітчизняній практиці обліку і звітності, є певні розбіжності між положеннями Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [4] та вимогами стандарту. Основні суперечності полягають у методиці оцінки біологічних активів аграрних бізнес-субєктів. Закон наголошує на пріоритетності їх оцінки за історичною собівартістю. НП(С)БО 30 «Біологічні активи», як і більшість міжнародних стандартів бухгалтерського обліку і фінансової звітності, оперують категорію «справедлива вартість».

За умов здійснення бухгалтерського обліку в Україні порядок визначення справедливої вартості стикається із певними проблемним аскетами, до яких відносяться як труднощі методичного, так і прикладного характеру. Серед них – пошук активного ринку, оцінка міри об'єктивності ринкових цін, відповідні умови ведення обліку витрат у господарствах, практичні навики та зручність оцінки для бухгалтерів агроформувань. Як наслідок, значна частина бізнес-суб'єктів аграрного сектору продовжує віддавати перевагу принципу історичної (фактичної) собівартості та використовувати національну методику розрахунку собівартості сільськогосподарської продукції.

Крім того, у практиці обліку виникають питання до запропонованої у МСБО 41 «Сільське господарство» і IAS «Agriculture» класифікації біологічних активів, яку українські науковці вважають неостатньою для неповною для потреб бухгалтерського обліку [5].

Василишін С.І. до цих проблемних аспектів додає обмеженість доступу до інформації щодо ринкових і цінових агротрендів та фактичний рівень кваліфікації персоналу облікових відділів сільськогосподарських підприємств [6].

Ці практичні засади призводять до спільної думки більшості українських науковців щодо доцільності розробки альтернативних методичних підходів оцінки біологічних активів, які б відповідали реаліям і специфіці вітчизняного агарного ринку.

У світовій практики на даний час активно розглядаються питання, що пов'язані із відповідністю стандарту IAS 41 «Agriculture» вимогам і трендам екологічного сільського господарства та засадам сталого розвитку агробізнесу (оцінка природного капіталу, ризиків управління, знецінення активів тощо). Незважаючи на обмежене використання МСБО 41 «Сільське господарство» або НП(С)БО 30 «Біологічні активи» у сучасній практиці облікової роботи українських аграрних бізнес-субєктів, врахування світових змін та трендів можуть стати корисними для покращення обліково-аналітичного управління агробізнесом.

Перелік посилань:

1. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 41 «Сільське господарство». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_027#Text

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи» : затв. наказом М-ва фінансів України від 18 лист. 1005 р. № 790. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1456-05#Text

3. Палова Г. Є., Киричьок В. О. Економічний зміст поточних біологічних активів тваринництва та проблеми їх обліку. *Агросвіт*. 2024. № 4. С. 31–36.

4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 лип. 1999 р. № 996-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text

5. Гаврик Ю. О. Біологічні активи: економічна інтерпретації та оцінка в умовах запровадження міжнародних стандартів фінансової звітності. *Економіка та держава*. 2021. № 2. С. 70–73.

6. Василишін С. І. Проблемні аспекти оцінки біологічних активів та сільськогосподарської продукції за справедливою вартістю. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/35807/1/mk-19-05-23-130-132.pdf

ПРО ДЕЯКІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

***Маліков В.В.**, д-р наук держ. упр., професор*
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

На сьогоднішній день особливо гостро стоїть проблема відсутності екологічного обліку на підприємствах, які займаються неекологічними видами діяльності. Серед основних показників ефективності господарювання такі підприємства повинні презентувати показники екологічного значення, які формуватимуть розуміння про ефективність інвестицій чи економного використання ресурсів.

В зв'язку з відсутністю остаточного осмислення та логічної завершеності поняття екологічного бухгалтерського обліку, його неможливо вважати комплексно сформованою системою знань в економіко-екологічний теорії та практиці. Екологічний бухгалтерський облік має стати важливим елементом загального облікового процесу та об'єднати процеси, пов'язані з вимірюванням, ідентифікацією та комунікацією еколого-економічної інформації. Наявність такої інформації дала б змогу ухвалювати ефективні управлінські рішення [1].

Екологічна економіка є науковою галуззю, яка виникла в зв'язку з необхідністю вирішення питань екологічного характеру в економіці країни. Важливими складовими екологічної економіки є екологічний облік, екологічний аудит та екологічний менеджмент [2].

На сьогоднішній день єдині методологічні підходи до ведення екологічного обліку знаходяться в процесі розробки. Насамперед такі підходи потребують розробки якісних характеристик [2].

Проблема набуває особливого значення в організації бухгалтерського процесу на підприємствах України. Так, екологічний облік по сьогоднішній день не є чітко визна-

ченим, а тому значення такої економічної категорії може розглядатися у вузькому або більш ширшому сенсі.

Аналізуючи дослідження сучасних вчених в сфері обліку та аудиту екологічної діяльності підприємства, необхідно відмітити, що в їх роботах простежується загальний підхід до визначення поняття екологічного обліку. Відповідно до нього, це системи збору, реєстрації та підсумування інформації екологічного змісту. Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок про те, що екологічний облік має стати важливою частиною єдиного інформаційного простору в системі бухгалтерського обліку підприємства [3].

Інформація екологічного характеру необхідна керівникам для управління, а працівникам – для усвідомлення економічних наслідків екологічних аспектів. Наприклад, в умовах дефіциту ресурсів підприємство може планувати власні виробничі процеси та впроваджувати заходи з модернізації виробництва, що дозволяють забезпечити безперебійність діяльності в кризових умовах.

Основа для досягнення цілей підприємства формується екологічним обліком. Наприклад, якщо потрібно скоротити відходи виробничої сировини відповідно до встановленого показника, то знадобиться інформація про цільові показники, фактичні результати та їх співвідношення. Таку інформацію може надати система управлінського обліку. Екологічний облік забезпечує зворотній зв'язок, контроль, підзвітність та відповідальність персоналу підприємства. Крім того, екологічний облік дозволяє визначити розбіжності, що виникли між поставленими цілями та досягнутими результатами. За результатами аналізу виявлених відхилень складаються звіти. Працівники, які відповідають за ці відхилення, вживають заходи щодо їх усунення.

За мірою надійності екологічний облік не поступається фінансовому чи податковому обліку. Зазначені види

обліку ведуться на підприємстві у відповідності з діючим законодавством України, а саме, нормативно-правовими актами, які їх регулюють. За порушення законодавства підприємство несе відповідальність [4].

Отже, система обліку екологічної діяльності суб'єкта господарювання складається з чотирьох елементів:

– облік витрат, спрямованих на обмеження негативного впливу на довкілля, який здійснюється в процесі виробництва;

– облік зобов'язань, які визначаються як сукупність витрат, що є наслідком минулого, поточного та майбутнього періоду;

– звітність про діяльність в сфері охорони природи;

– аудит звітності.

Кожен з вищезазначених елементів має важливе економічне значення для підприємства, на якому здійснюється облік екологічної діяльності.

Невизначеність екологічних зобов'язань, зумовлена технічною та організаційною складністю заходів з відновлення природи, є основною причиною проблеми їх організації та обліку. Крім того, такі природоохоронні заходи мають довгостроковий характер [5].

Результати дослідження можливо застосувати в процесі розроблення методології організації екологічного бухгалтерського обліку.

Перелік посилань:

1. Вороновська О. Сутність і розвиток екологічного обліку. *Галицький економічний вісник*. 2017. № 2 (31). С. 195–200.

2. Беренда Н. І., Остапенко Н. В. Розвиток екологічного обліку в Україні з врахуванням світового досвіду. 2013. URL: http://dspace.nuft.edu.ua/bitstream/123456789/6439/1/2..pdf

3. Голик В. Р. Екологічний облік як складова управління підприємством. *Науковий вісник ужгородського університету*. 2018. № 2 (52). С. 218–222. URL: http://visnykekon.uzhnu.edu.ua/article/download/149481/148656

4. Свиноус І. В., Слободенюк О. І., Присяжнюк Н. М, Гаврик О. Ю., Соколовський В. О. Теоретичні засади розвитку екологічного обліку. *Агросвіт*, 2021. № 15. DOI: 10.32702/2306-6792.2021.15.20

5. Замула І. В., Шигун М. М. Аналітична модель бухгалтерського обліку екологічної діяльності. *Вісник НУ «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2015. № 647. С. 337–343.

ПРО ДЕЯКІ ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

***Маліков В.В.**, д-р наук держ. упр., професор*
***Нєгаєва Г.В.**, здобувач вищої освіти*
***Коплик Д.В.**, здобувач вищої освіти*
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Українська економіка має таке розповсюджене явище, як виникнення великих обсягів дебіторської заборгованості суб'єктів господарювання. До її формування призводить невчасна оплата по розрахунках з реалізації товарів, робіт та послуг. Дебіторська заборгованість має негативний вплив на фінансову платоспроможність будь якого підприємства, зменшує ліквідність активів та забирає грошові кошти з обороту, це стає причиною погіршення фінансового стану підприємства. Результативне формулювання розрахунків підприємства з замовниками чи покупцями є потрібною для того, щоб розширити оборотність активів підприємства та збільшити платоспроможність.

Основним нормативно-правовим документом, що регламентує відтворення дебіторської заборгованості в бухгалтерському обліку є Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» (НП(С)БО). У НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» є

визначення, що дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємства на певну дату. Дебіторами можуть бути як юридичні, так і фізичні особи, котрі після минулих випадків стали боржниками грошової суми певному підприємству [1].

Дана заборгованість є одним із видів активів підприємства, який може бути обміняний, переданий чи реалізований на майно, продукцію, результат певної роботи або послуги. Залежно від величини дебіторської заборгованості, терміну погашення та від ймовірності його непогашення, можна отримати висновок про стан оборотних коштів та напрямок його розвитку.

Термін «дебіторська заборгованість» доволі часто зустрічається в економічній літературі, але великі зміни у роз'яснені даного поняття не відбувалися тривалий час. З економічної сторони дебіторську заборгованість розглядають як одну з частин оборотних активів підприємства. Дебіторська заборгованість – частина оборотного капіталу підприємства, компанії; сума, яку заборгували підприємству, організації, компанії інші юридичні особи і компанії, а також громадяни, що є їх боржниками за поставку товарів, виконання робіт, надання послуг тощо [2].

У великій кількості праць іноземних вчених пояснення дебіторської заборгованості має варіанти: рахунки до отримання, рахунки дебіторів, дебітор за розрахунками. Автори Стоун Д. та Хітчинг К. стверджують, що дебіторська заборгованість має назву «рахунки до отримання», а дебітори – це особи, які винні гроші за товари і послуги, вже одержані, але не оплачені ними [3]. А професори Гарвардського університету Боді З. і Мертон Р. К. аргументують термін дебіторської заборгованості, як рахунки до отримання, зазнаючи, що це та сума, яку покупці повинні виплатити підприємству [4].

Відзначаємо, що остерегтися дебіторської заборгованості неможливо, оскільки фундаментом діяльності підприємств є господарські операції, через які з'являється заборгованість. Суб'єктам господарювання потрібно постійно контролювати та управляти заборгованістю, весь час прагнути до її скорочення. Адже, існування дебіторської заборгованості може негативно впливати на господарську діяльність підприємства.

Дебіторська заборгованість в бухгалтерському обліку відображується за її видами. При розрахунках з покупцями облік дебіторської заборгованості проводиться по ціні реалізації продукції.

З потреб укладання фінансової звітності є певна класифікація за ознаками дебіторської заборгованості:

– відношення із нормальним операційним циклом (нормальний операційний цикл – проміжок часу між придбанням запасів для здійснення діяльності та отримання коштів від збуту виробленої із неї продукції, товарів чи послуг);

– термін погашення;

– об'єкти, стосовно яких з'явилися зобов'язання дебіторів;

– вчасність оплати боржником дебіторської заборгованості [5].

За першою парою ознак визначають довгострокову та поточну дебіторську заборгованість.

Довгострокова дебіторська заборгованість – сума дебіторської заборгованості, котра не появляється під час нормального операційного циклу та буде погашена після 12 місяців з дати балансу [6].

Поточна дебіторська заборгованість – сума дебіторської заборгованості, котра з'являється під час нормального операційного циклу та буде погашена протягом 12 місяців з дати балансу [5].

Поточною дебіторською заборгованістю може визначатися, ще сума дебіторської заборгованості, котра триває більше 12 місяців, проте вважається, що вона буде погашена в процесі нормального операційного циклу підприємства.

Дебіторська заборгованість за об'єктами, відносно яких з'являються зобов'язання дебіторів, має таку класифікацію:

– дебіторська заборгованість, яка поєднана з нормальною діяльністю підприємства зі збуту робіт, товарів, продукції та послуг;

– дебіторська заборгованість, котра не відноситься до реалізації робіт, товарів, продукції та послуг, натомість виникає, як результат виконування інших операцій.

Дебіторська заборгованість, котра пов'язана зі збутом продукції, робіт, товарів, послуг поділяється:

– дебіторська заборгованість за продукцію, товари, послуги чи роботи;

– векселі, отримані для покривання дебіторської заборгованості за продукцію, товари, послуги, роботу.

Дебіторська заборгованість, яка не зв'язана зі збутом товарів, робіт чи послуг складається з:

– дебіторська заборгованість за видами авансів;

– дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом;

– дебіторська заборгованість з нарахованих доходів;

– дебіторська заборгованість із внутрішніх розрахунків.

Вищезазначені види поточної дебіторської заборгованості, котрі не пов'язані зі збутом продукції, товарів, робіт чи послуг, зображуються в Балансі окремими статтями.

Бухгалтерська класифікація дебіторської заборгованості:

1) довгострокова:

– за майно, що знаходиться у фінансовій оренді;

– довгострокові векселі отримані;

– розрахунки з працівниками за виданими довгостроковими позичками та ін.;

2) поточна:

– короткострокові векселі отримані;

– за продукцію, товари, роботи і послуги (крім заборгованості, забезпеченої векселем);

– за виданими авансами;

– за розрахунками з підзвітними особами;

– за нарахованими дивідендами, відсотками, що підлягають надходженню та ін.

Дебіторську заборгованість залежно від вчасності оплати дебіторської заборгованості поділяють:

– дебіторська заборгованість, чий термін оплати не настав;

– дебіторська заборгованість прострочена (не оплачена вчасно);

– дебіторська заборгованість безнадійна (минув строк позовної давності).

Перелік посилань:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» : затв. наказом М-ва фінансів України від 25 жовт. 1999 р. № 725/4018. URL: https://mof.gov.ua/uk/nacionalni-polozhennja1

2. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник. 6-е вид., перероб. і доп. / ред. Ф.Ф. Бутинець. Житомир: Рута, 2005. 756 с.

3. Цивільний кодекс України від 16 січ. 2004 р. № 435. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text.

4. Сопко В. В., Бойко О.В., Кучер М. І. Бухгалтерський облік: фінансовий та внутрішньогосподарський. Київ: Фенікс, 2003. 468 с.

5. Пушкар М. С. Фінансовий облік : підручник. Тернопіль: Карт-бланш, 2002. 628 с.

6. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. наказом М-ва фінансів України від 30 лист. 1999 р. № 291.

ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ТА ПОДАТКОВОМУ ОБЛІКУ

***Нєгаєва Г.В.**, здобувач вищої освіти*
***Коплик Д.В.**, здобувач вищої освіти*
Науковий керівник: Маліков В.В., д-р наук держ. упр., професор
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

В бухгалтерському обліку регулювання сумнівної та безнадійної заборгованості відбувається за нормами НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [1]. В такому випадку порядок регулювання відрізняється від механізму регулювання в податковому обліку.

Податковий облік дебіторської заборгованості регламентується Податковим Кодексом України та рядом нормативно-правових актів, з різними тлумаченнями. Є невідповідність між визначенням заборгованості безнадійної та визнанням її витратами [2].

Виходячи із норми підпункту 138.10.6 Податкового Кодексу України термін резерву сумнівних боргів для бухгалтерського обліку розходиться від терміну резерву сумнівних боргів для податкового обліку. Для податкового обліку можливо віднести до складу витрат тільки частину резерву сумнівних боргів, що підходить до поняття безнадійної дебіторської заборгованості із підпункту Податкового Кодексу України.

Тому, підпункт 138.10.6 визначає даний ліміт: витрати на створення резерву сумнівних боргів включаються до витрат по податковому обліку, коли належна дебіторська заборгованість, стає безнадійною для Податкового Кодексу України.

Тому, під час складанні витрат відповідно до підпункту 138.10.6 «г» платнику треба брати до уваги такі умови.

Перше, заборгованість повинна збігатися з терміном безнадійної заборгованості, яка визначена в Податковому Кодексі України: безнадійна заборгованість – заборгованість, яка відповідає одній із таких ознак:

а) заборгованість по зобов'язаннях, за якою минув строк позовної давності;

б) прострочена заборгованість, яка, як з'ясувалося, є непогашеною через недостатності майна фізичної особи, за умови, що дії кредитора не призвели до повного погашення заборгованості, при тому, що вони націлені на примусове стягнення майна боржника;

в) заборгованість, яка виявилася непогашеною внаслідок недостатності майна суб'єктів господарювання, оголошених банкрутами у встановленому законом порядку або зняті з реєстрації в якості суб'єктів господарювання у зв'язку з їх ліквідацією;

г) заборгованість, що виявилася непогашеною внаслідок недостатності коштів, одержаних від продажу на відкритих аукціонах (публічних торгах) та іншим способом, передбаченим умовами договору застави, майна позичальника, переданого у заставу як забезпечення зазначеної заборгованості, за умови, що інші юридичні дії кредитора щодо примусового стягнення іншого майна позичальника не призвели до повного покриття заборгованості;

ґ) заборгованість, стягнення якої стало неможливим у зв'язку з дією обставин непереборної сили, стихійного лиха (форс-мажору);

д) прострочена заборгованість померлих фізичних осіб, а також визнаних у судовому порядку безвісно відсутніми, померлими або недієздатними [2].

У бухгалтерському обліку будь-яка із вищеперерахованих заборгованостей є безнадійною та мить усвідомлення у бухгалтерському обліку відбувається раніше, ніж в податковому.

У порядку створення резерву сумнівних боргів у бухгалтерському обліку та податковому є відмінність. Ця відмінність полягає у формулюванні суми резерву. Сума відрахувань у резерв , у податковому обліку, залежить від періоду прострочення; у бухгалтерському обліку – від платоспроможності боржника та оцінки імовірності погашення боргу.

Друге, якщо заборгованість підходить до терміну безнадійної, раціонально все одно відносити заборгованість на витрати саме через резерв сумнівної заборгованості.

Але, є інший спосіб, як віднести безнадійну дебіторську заборгованість, не використовуючи резерв сумнівних боргів, до складу витрат. Для цього звертаємося до пункту 11 НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», відповідно до якого у випадку недостатньої суми нарахованого резерву сумнівних боргів безнадійна дебіторська заборгованість списується з активів на інші операційні витрати, поточна дебіторська заборгованість списується, у разі формулюванні її безнадійної, списується з активів у складі інших операційних витрат [1].

Розглянувши два варіанти віднесення безнадійної дебіторської заборгованості, можна сказати, що хоч податковий облік наближається до бухгалтерського, проте в потрібному рівні не об’єднався. Тому, є ймовірність наявності в податковому обліку заборгованості, та відсутність її в бухгалтерському.

Перелік посилань:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» : затв. наказом М-ва фінансів України від 25 жовт. 1999 р. № 725/4018. URL: https://mof.gov.ua/uk/nacionalni-polozhennja1

2. Податковий кодекс України : Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОРІЄНТИРИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

***Хорошилова І.О.**, канд. екон. наук, доцент*
***Гадалін Д.В.**, здобувач вищої освіти*
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

У сучасних умовах трансформації економіки, цифровізації фінансових процесів та інтеграції в європейський економічний простір особливої актуальності набуває обґрунтування науково-методичних засад розвитку систем бухгалтерського обліку та оподаткування. Ці дві сфери відіграють ключову роль у забезпеченні прозорості господарської діяльності, ухваленні ефективних управлінських рішень та формуванні достовірної інформації для користувачів фінансової звітності.

Науково-методичні основи обліку й оподаткування передбачають систематизацію знань, концепцій, принципів, методів і підходів, які забезпечують об'єктивне відображення фінансових процесів і законне формування податкових зобов'язань. До таких засад належать:

1. Принципи бухгалтерського обліку, серед яких – достовірність, повнота, послідовність, безперервність діяльності, превалювання сутності над формою. Вони є фундаментом формування фінансової звітності, яка водночас є базою для податкових розрахунків.

2. Методологія обліку, що охоплює: подвійний запис, оцінку, калькуляцію, інвентаризацію, документування та узагальнення інформації. Науковий підхід до цих елементів дає змогу ефективно відстежувати зміни в активах, зобов’язаннях і капіталі підприємства.

3. Системність взаємозв’язку обліку та оподаткування. Оподаткування базується на результатах бухгалтерського обліку, але водночас має власну методологію обчислення

податків. Саме тому важливо розробити методичні засади, які дозволяють гармонізувати податковий та бухгалтерський облік.

4. Удосконалення облікової політики підприємств. Розробка та впровадження ефективної облікової політики має враховувати як вимоги національних стандартів, так і міжнародних норм (МСФЗ), що особливо важливо для підприємств, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність.

5. Цифровізація облікових та податкових процесів. Використання інформаційних технологій сприяє автоматизації розрахунків, своєчасному поданню звітності, зменшенню кількості помилок та зниженню рівня податкових ризиків.

6. Податкова стратегія підприємства. Науково обґрунтована податкова стратегія дозволяє оптимізувати податкове навантаження, забезпечити стабільність фінансування та уникнути надмірних витрат, пов'язаних із санкціями за податкові порушення.

7. Розвиток податкового планування як частини фінансового управління, що передбачає законне зменшення податкових зобов'язань шляхом вибору оптимальних варіантів господарських операцій.

Удосконалення науково-методичних засад обліку та оподаткування вимагає міждисциплінарного підходу – поєднання економічних знань, правових норм та сучасних технологій. Перспективними напрямами розвитку є гармонізація з міжнародними стандартами, підвищення прозорості обліку, запровадження податкових інновацій та розвиток аналітичних інструментів у системі оподаткування.

Питання науково-методичних засад розвитку обліку і оподаткування досліджували багато вітчизняних і зарубіжних вчених, серед яких є як класики бухгалтерської науки, так і сучасні фахівці в галузі фінансів, обліку та податків.

Ось кілька найвідоміших і найвпливовіших дослідників і авторів, роботи яких варто враховувати серед вітчизняних науковців: В.І. Власов, О.І. Мельник, В.М. Лях, І.В. Козак, Т.С. Наумова, також заслуговують уваги праці таких зарубіжних учених як: Річард Філіп Грінвуд, Майкл Джонс, Карен Геллер, Кеннет Берман та інші.

Основні напрямки досліджень присвячені методології інтеграції бухгалтерського обліку і оподаткування, впливу цифровізації на податкове адміністрування, розробці нових методичних підходів до обліку податкових зобов'язань, удосконаленню облікової політики з урахуванням податкового законодавства та міжнародній гармонізації стандартів обліку і оподаткування. Зокрема, цікавими є дослідження в сфері обліку і оподаткування основних засобів підприємства.

У сучасних умовах ефективна діяльність підприємства неможлива без належної організації бухгалтерського обліку. Її основою виступають чинні нормативно-правові акти та чітко сформована облікова політика, затверджена відповідним наказом по підприємству. Така політика розробляється індивідуально для кожної організації та має на меті забезпечити достовірність і надійність фінансової інформаційної системи.

Облік основних засобів повинен функціонувати як цілісна, узгоджена система, що включає в себе всі етапи облікового процесу: виявлення, оцінку, реєстрацію, накопичення, узагальнення, зберігання та передачу інформації. Удосконалення цього процесу передбачає розробку ефективних схем документообігу, що сприятимуть раціональному використанню трудових, матеріальних і фінансових ресурсів та своєчасному виконанню облікових завдань.

Основні засоби підприємства – це сукупність матеріальних активів, які використовуються у виробничій або невиробничій діяльності протягом тривалого періоду та

поступово втрачають свою вартість через фізичний і моральний знос. Раціональне використання цих засобів позитивно впливає на ключові економічні показники підприємства: зростання продуктивності праці, збільшення обсягів виробництва, зниження собівартості продукції та економія капіталовкладень.

Підвищення ефективності обліку основних засобів передбачає належне ведення первинного обліку, правильне нарахування амортизації та своєчасне проведення переоцінки. Удосконалення цих процедур сприяє оптимізації роботи бухгалтерів, точнішому визначенню строків корисного використання активів та підвищенню інформативності облікових даних. Вважаємо, що окремі засади теорії та практики обліку й аудиту основних засобів залишаються дискусійними та потребують подальших наукових досліджень і розробок у напрямі їх удосконалення.

Перелік посилань:

1. Основні засоби : Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00.

2. Основні засоби : Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_014.

3. Податковий кодекс України від 2 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНИЙ ТА ЕКОНОМІКО-ФІНАНСОВИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

МАТЕРІАЛИ
V Міжнародної науково-практичної конференції,
23 травня 2025 р., м. Харків

Збірник наукових праць

Відповідальний за формування *К.П. Болдовська*

Авторська редакція

Сформовано в електронному форматі PDF

263